

SAÜ KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

CİLT / VOLUME:1 | SAYI / NUMBER:1 | ARALIK / DECEMBER 2022

Sakarya University
Journal of Women's Studies

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Kadın Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Sakarya University Journal of Women's Studies

İmtiyaz Sahibi / Owner on behalf of Sakarya University

Prof. Dr. Hamza Al
Rektör
Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Baş Editör /Editor in Chief

Doç. Dr. Handan Akyiğit
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
hakyigit@sakarya.edu.tr

Dr. Meryem Küçük
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
meryemk@sakarya.edu.tr

Yardımcı Editör /Assistant Editor

Arş. Gör. Ayşe Bahar Duyar
Psikoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
ayseduyar@sakarya.edu.tr

Arş. Gör. Feyza Öz
Psikoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
feyzaoz@sakarya.edu.tr

Editör Kurulu /Assistant Editor

Doç. Dr. Avni Önder Hanedar
Ekonometri Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
onderhanedar@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Zekiye Turan
Hemşirelik Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
zekiyeturan@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Suveren
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
ysuveren@sakarya.edu.tr

Arş. Gör. Fatma Zehra Toçoğlu
Orta Doğu Enstitüsü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
fztocoglu@sakarya.edu.tr

Alan Editörleri /Section Editors

Sosyoloji Editörleri/Sociology Editors

Prof. Dr. Sevim Atila Demir
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
satila@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Nursem Keskin Aksay
Sosyoloji Bölümü
İbn Haldun Üniversitesi, Türkiye,
nursem.aksay@ihu.edu.tr

Psikoloji Editörleri/Psychology Editors

Doç. Dr. Elif Yöyen
Psikoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
elifyoyen@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Öznur Göçmen
Psikoloji Bölümü

Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
oznurgocmen@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye Derin
Psikoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
sumeyyederin@sakarya.edu.tr

**Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Editörleri/
Political Science and Public Administration
Editors**

Dr. Öğr. Üyesi Elif Madakbaş Güleler
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Uludağ Üniversitesi, Türkiye,
emadakbas@uludag.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Hale Biricikoğlu
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
haleu@sakarya.edu.tr

Gazetecilik Editörleri/ Journalism Editors

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel
Gazetecilik Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
yusufadiguzel@sakarya.edu.tr

**Sağlık Bilimleri Editörleri/ Health Sciences
Editors**

Prof. Dr. Ayla Ergin
Ebelik Bölümü
Kocaeli Üniversitesi, Türkiye,
ergina@kocaeli.edu.tr

Prof. Dr. Dilek Aygin
Hemşirelik Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
daygin@sakarya.edu.tr

Prof. Dr. Gülşen Vural
Hemşirelik Bölümü
Yakın Doğu Üniversitesi, Türkiye,
gulsenural@hotmail.com

Doç. Dr. Gönül Kurt

Hemşirelik Bilimleri Bölümü
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Türkiye,
gonul.kurt@sbu.edu.tr

**Eğitim Bilimleri Editörleri/ Educational
Sciences Editors**

Prof. Dr. Hüseyin Çalışkan
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
caliskan06@gmail.com

Doç. Dr. Betül Düşünceli
Eğitim Bilimleri Bölümü
Kocaeli Üniversitesi, Türkiye,
bbayraktar@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Okan Bilgin
Eğitim Bilimleri Bölümü
Zonguldak Üniversitesi, Türkiye,
bilgin.okan@gmail.com

Doç. Dr. Tuğba Seda Çolak
Eğitim Bilimleri Bölümü
Düzce Üniversitesi, Turkey,
tugbacolak@duzce.edu.tr

**Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Editörleri/ Labour Economics and Industrial
Relations Editors**

Prof. Dr. Sinem Yıldırım alp
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
ssac@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Bora Yenihan
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Kocaeli Üniversitesi, Türkiye,
borayenihan@gmail.com

İşletme Editörleri/ Management Editors

Prof. Dr. Sima Nart
İşletme Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
snart@sakarya.edu.tr

Mühendislik Editörleri/ Engineering Editors

Doç. Dr. Mahnaz Yiğit
Çevre Mühendisliği Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
mahnaz@sakarya.edu.tr

Tarih Editörleri/ History Editors

Dr. Öğr. Üyesi Dilara Uslu
Tarih Bölümü
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye,
dilara.uslu@bilecik.edu.tr

Hukuk Editörleri/ Law Editors

Arş. Gör. Dr. Irmak Koruculu
Kamu Hukuku Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
irmakkoruculu@sakarya.edu.tr

Uluslararası İlişkiler Editörleri/ International Relations Editors

Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Doğan
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye,
muharrem.dogan@erdogan.edu.tr

İlahiyat Editörleri/ Theology Editors

Dr. Öğr. Üyesi Hümeysra Özturan
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Marmara Üniversitesi, Türkiye,
humeyrakaragozlu@gmail.com

Türkçe Yazım ve Dil Editörü/ Turkish Spelling and Language Editor

Doktora Zehra Hopyar
Diaspora Araştırmaları Merkezi
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
zehrahoyar@gmail.com

İngilizce Yazım ve Dil Editörü/ English Spelling and Language Editor

Doktora Salich Tzampaz
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
scanbaz97@gmail.com

Teknik Editör/Technical Editor

Doktora Durukan Abdulhakimoğulları
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
en.durukan.a@gmail.com

İçindekiler/Contents

Derleme Makaleleri/ Review Articles

- 1/18 | Nevzat TARHAN
Kadın Psikolojisi ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Rol Kalıpları
Role Patterns in the Context of Women Psychology and Gender
- 19/36 | Yaşar SUVEREN
Günümüz Dünyasında Kadın Düşmanlığı (Mizojini) ve Görünümleri
The Misogyny and Its Appearances in Today's World
- 37/54 | İrem ÇELİKKOL & İsmail HİRA
Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları Ekseninde Toplumsal Cinsiyet, Cinsel Yönelimler ve Cinsiyetsizleştirme
Gender, Sexual Orientations and De-sexization on the Axis of Modernism and Postmodernism Debates

Araştırma Makaleleri/ Research Articles

- 55/73 | Ebru AÇIK TURGUTER & Edanur PEYNİRCİ
Sağlık Çalışanlarının Hasta Yakınları ile Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yaşadığı Şiddet Sorunları-Muğla Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği
Problems of Violence Directed to Healthcare Workers by The Relatives of Patients Within The Context of Gender: The Case of Muğla Training and Research Hospital
- 74/89 | Sare TERZİ İLHAN & Şerife IŞIK
Düşük Yapmış Evli Kadınların Bağlanma Yaralanmaları ile İlişki Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Analysis of the relationship between attachment injuries and relationship satisfaction in married women who have experienced miscarriage

Kitap Değerlendirmeleri/Book Evaluations

90/97

Sümeyye KAYA

Baba Otoritesi/Bir Aile Sosyolojisi Denemesi

Father's Authority/An Essay on Family Sociology Book Review

Kadın Psikolojisi ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Rol Kalıpları

Role Patterns in the Context of Women Psychology and Gender

Nevzat Tarhan ^{1*}

¹ Üsküdar Üniversitesi, Psikiyatri Bölümü, İstanbul, Türkiye, nevzat.tarhan@uskudar.edu.tr

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:

07.04.2022

Accepted/Kabul:

11.04.2022

Online/Çevrimiçi:

30.12.2022

*Corresponding Author

*Sorumlu Yazar

Öz: Toplumsal cinsiyet ve rol kalıpları günümüzde oldukça tartışılan bir konu olup bu konunun kapsamlı olarak değerlendirilmesinde fayda vardır. Kadın psikolojisi, kadın ve erkeğin beyin yapılarından, biyolojik ve sosyolojik farklılıklarına kadar çok boyutlu ele alınmasını amaçlayan bu çalışmada, kadının kimliği ve sosyal yaşamdaki yeri ve rol kalıpları ele alınırken tarihsel süreçten günümüz modern yaşamdaki varlığına kadar olan gelişimsel sürecin de ortaya koyulması önemli görülmektedir. Bu çalışmada, kadın psikolojisi ve toplumsal cinsiyet bağlamında rol kalıplarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, doküman inceleme tekniği kullanılarak konu başlıkları elde edilmiştir. Böylece kadın psikolojisi bağlamında kadının toplumdaki rolleri çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Beynimizin sağ tarafı; estetik ve duygusal kaygılarla ilgilenirken sol tarafı; mantık, muhakeme, hesaplama gibi rasyonel alanlarla ilgilenir. Her ne kadar sağ ve sol beyin dengesinin kurulması önemli olsa da kadının duygusal ihtiyaçları erkeklere göre daha fazladır. Bu doğrultuda kadının psikolojik yapısının da toplumdaki rolleri ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Araştırma sonucunda, kadının toplumdaki varlığı kadının bilgi olarak donanımlı hale gelmesiyle daha da gelişeceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın psikolojisi, Kadın, Toplumsal cinsiyet, Toplumsal roller, Rol kalıpları.

Cite this article/Atf:
Tarhan N., Kadın
Psikolojisi ve Toplumsal
Cinsiyet Bağlamında Rol
Kalıpları, Saü Kadın
Araştırmaları Dergisi,
1(1), (2022), 1-18.

Abstract: Gender and role patterns are a highly discussed topic today and it is useful to evaluate this issue comprehensively. In this study, which aims to treat female psychology in many dimensions from the brain structures of men and women to their biological and sociological differences, it is important to reveal the developmental process from the historical process to its existence in modern life while discussing the identity of women and their place and role patterns in social life. In this study, it is aimed to examine role patterns in the context of female psychology and gender. In the research, topics were obtained using the weaving examination technique. Thus, in the context of female psychology, the roles of women in society are discussed in multidimensional terms. The right side of our brain; deals with aesthetic and emotional anxieties, while the left side; deals with rational areas such as logic, reasoning, and calculation. Although it is important to establish the right and left-brain balance, the emotional needs of the woman are greater than that of men. In this respect, the psychological structure of the woman should be evaluated together with her role in society. As a result of the research, it was concluded that the presence of the woman in society will be further enhanced by the fact that the woman is equipped with information.

Keywords: Women psychology, Women, Gender, Social roles, Role patterns.

1.Giriş

Günümüzde toplumsal roller bağlamında kadın ve erkek farklılıkları tartışmaları giderek hız kazanmakta, kavram tam anlaşılmadığı durumlarda ise, farklı yorumlamalar ile yanlış anlaşılmalara ortaya çıkmaktadır. Kadın ve erkeğin biyolojik yapıları, geçmişten gelen genlerini bilmek, toplumun kültürel öğretilerini anlamak, kadın ve erkek rollerini sürdürerek aile yapısının önemini kavramak, bu bağlamda, sağ beyin ile sol beyin farklılıklarının kadın ve erkeği bir nevi tamamlayıcı rolünü bilerek biraradalığı ve iletişimi sağlamak, çocuk eğitiminin önemi gibi sayabileceğimiz pek çok konu söz konusu rol kalıplarının anlaşılmasında önem arz etmektedir. Bununla birlikte modernizmin ele alınarak, tarihsel süreçte kadının konumunun ne şekilde dönüşüme uğradığının yeniden ele alınması, fakat bu dönüşümün de doğru anlaşılması gerekir. Çünkü modernizmin getirdiği olan dijitalleşme ve sunduğu rahat yaşam, kadın ve erkeğin kabul gören temsillerini ortaya çıkararak, özünden uzaklaşmasında da rol oynamıştır.

Kadınların depresyona karşı duyarlılıkları, benliklerindeki güven eksikliği, kendilerini güçlü hissedememe duyguları, erkeklerden fiziksel ve psikolojik olarak ayrıldığı noktalar, tarihi tartışma konuları olsa da bir taraftan toplum baskısı ve erkek egemen kültür, diğer yandan cinsel özgürlük akımlarıyla zarar gören evliliğine iş yaşamındaki zor şartlar da eklenince kadınla ilgili tartışmalar her geçen gün yeni boyut kazanmaktadır (Tarhan, 2018, s.15).

Böylece bu çalışmada, rol kalıplarının, çok boyutlu olarak kadın psikolojisi üzerinden toplumsal yapı ve roller açısından, tarihsel sürecin de işe katılarak modernizm ile birlikte ele alınması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışma, kadın ve erkeğin biyolojik yapıları, toplumsal roller ve toplumsal cinsiyet gibi kavramların da açıklığa kavuşturulması açısından önemli görülmektedir.

2. Kadın ve Erkeğin Biyolojik Yapıları

Kadının ve erkeğin cinsiyet rolünü anlayabilmek için onun geçmişten gelen genlerini bilmek gerekir. Kadını kadın, erkeği erkek yapan özelliklerin bir kısmı genler, bir kısmı da sosyal öğrenme ile kazanılır. Her iki cinsin de toplumsal rolünün önemli bir bölümü yaşadığı ortam ve kültürel öğrenme ile ilgilidir. Fakat cinsiyet kimliğini oluşturan özelliklerin büyük çoğunluğunun genetik olduğunu biliyoruz. Bu durum çocukluktan itibaren böyledir. Meselâ kız çocukları sözlü anlatım konusunda erkek çocuklardan daha öndedir (Tarhan, 2018, s.99). Aynı zamanda oyunu yapılandırma, iş birliği yapabilme konularında da erkek çocuklardan daha üstün oldukları yapılan araştırmalarla ortaya çıkmıştır (Stock, 1984; Laumann et al., 1994; Sautet, 1998). Kızların dişilik özellikleri diyebileceğimiz; sevimli, sıcakkanlı olma, romantik duygularının baskın olması, fare, böcek ve yılan gibi hayvanlardan korkmaları kalıtım sebebiyledir (Tarhan, 2018).

Son yıllarda yapılan araştırmalarda bu konuyla alakalı ilginç bir bulguyla karşılaşmıştır: Kadınlarda yılan korkusunun genetik olduğuna dair bir gen bulunduğu belirtilmiştir ve buna göre, hayatında hiç yılan görmemiş bir kadın bile yilandan korkmaktadır (Tarhan, 2018; Tarhan, 2020a; Winston, 2010).

Erkek çocuklarının genlerine doğuştan yazılan; sertlik, dik başlılık, kolay yola gelmeme ve heyecanlarına ket vurma gibi farklı özellikler görülmektedir. İncelemeler kız ve erkek çocuklarındaki bu farklılıkların biyolojik yapıyla ilgili olduğunu ve buna bağlı olarak oyun çeşitlerinin de değiştiğini göstermektedir. Kız çocuklarının romantik duygularını daha çok ön plana çıkaran bebeklerle evcilik oyunları oynamaları, erkek çocuklarının ise daha çok saldırganlık içeren oyunlar oynaması biyolojik faktörlerle açıklanmaktadır (Freud, 1967). Bu durum evrimsel psikoloji açısından şöyle ifade edilmektedir: İnsanlığın ilk çağlarında erkek ava çıkıp, av etiyse ailesini beslemek zorundayken, kadın anne rolünde ve çocuklarını koruyup kollamak zorundaydı. Babanın evde olmadığı durumda annenin en ufak bir ses ve gürültüde tedbir alabilmesi için fazla cesaretli olmaması hatta korku duygusunun gelişmiş olması gerekiyordu. Aksi takdirde çocuğu koruması mümkün değildi. Buna mukabil erkeğin saldırgan bir yapıya sahip olması avcı karakterinin gereği olarak görülüyordu. Daha sonra kültürler oluştuğunda sosyal roller ortaya çıktı (Tarhan, 2018, s.100). Sonuçta, erkekler genel olarak cesur, güçlü, bağımsız ve serüvenci (avlanma ve dövüşme için gerekli nitelikler) olarak görülürlerken; kadınlar ise sıcak, edilgen, sessiz ve bakıcı (evde ve çocuk bakımında yararlı nitelikler) olarak görülmeye başlanmışlardır (Vatandaş, 2011, s.38).

Biyolojik bir özellik olarak herhangi bir kültürel olguda, erkeğin olaya ilk yaklaşımı mantıkî olurken kadının bakış tarzını duyguları belirler. Erkeğin beynine duygusallığı ve estetiği katmayı öğretmesi gerekirken, kadın da kendisini geliştirerek, duygusallık ve estetik kaygısına mantık ve muhakeme ile ilgili veriler ilave etmelidir. Beynin mantık ve his dengesi ancak böyle sağlanır. Kadın kendini geliştirmese hep duygusal kalır ki; bu durumda mantıklı kararlar veremediği için hatalar yapacaktır. Erkekte mantık donanımına gereken duygu eklemesini yapmazsa, acımasız olur, fazla bencil hale gelir ve kadını anlayamaz. Bu durum her iki cins içinde risktir (Tarhan, 2018, s.100).

Mantık ve duygu konusunda kadın ve erkeğin genlerden gelen potansiyel yetenekle ve çabayla birbirini tamamlaması gerekmektedir. Meselâ zekâ öyle değildir. İki cinsin başarılı oldukları zekâ alanları da birbirinden farklıdır. Kadının dil zekâsı ve sosyal zekâsı daha yüksekken erkeğin sayısal zekâsının daha gelişkin olduğu bildirilmektedir (Gardner, 1993). Bunlar genetik özelliklerdir fakat geliştirilmesi de gerekir. Herkes kendi yeteneğini ilerleterek aradaki uçurumları kapatabilir. Bu durum, boş bir kâğıda yazı yazmaya benzemektedir. Bu noktada, biyolojik olarak kadın ve erkeğin eşit olduğunu söylemek yanlıştır. Fakat biri diğerinden üstün değil, iki cins birbirinden farklıdır. Bir elmanın iki yarısı gibi. Kadın, kadın olduğu için aşağı, erkek de erkek olduğu için âlâ değildir ki, bir bütünün parçası gibi kadın ve erkeğin birbirinin tamamlayıcısı olduğu söylenebilir (Freud, 1967; Glenn & Chris, 2000; Tarhan, 2018).

3. Cinsiyet Rolü

Cinsiyet rolünü ortaya çıkaran faktörlerin başında, ele alındığı gibi, genlerden gelen yazılımın etkili olmasıyla birlikte buna toplumun kültürel öğretileri ve kişinin kendisine kattığı birikimler de eklenerek cinsiyet rolü oluşmaktadır. Buna göre, kadının toplumsal konumunda cinsiyet kimliğinin biyolojik boyutunu göz ardı etmemek gerekmektedir.

Kadınsı davranışları, feminen özellikleri, sıcakkanlı olması, romantik ilgilerinin baskın çalışması kadının genetik yapısıyla ilgilidir (Tarhan, 2018, s.100). Fakat şu an da kadının toplumdaki başarısının erkekleşerek gerçekleşeceği inancının da olduğu belirtilmektedir (Çınar Parlak, 2022). Böylece, oynadığı insanlık oyununda, başarısının ona erkek rolünü en iyi şekilde oynadığı taktirde geleceği intibai verilirken, dişi rolünün benimsenmesi vurulan bir sekte gibi görünmektedir.

Kadının ve erkeğin cinsiyet rolleri oluşurken, kadının duygu erkeğin mantık örgüsü içinde hareket etmesinin sebebi, akademik platformda yıllardır tartışılan bir konudur. Bu öğrenilmiş bir şey midir, bize bu rolü toplumsal öğretiler mi öngörüyor, yoksa genlerimizden mi geliyor? Benzer soruları belki bizim de sormamız ve cevap vermemiz gerekecektir. Kadını duygudan ibaretmiş gibi görmek ya da öyle yetiştirmek doğru mu? Annelik duygusu, şefkat genlerinde varken, kişiliğini duygu teknesinde kalıba sokmak onu nereye götürür? Her şeyden önce kadının doğuştan getirdiği duygusal potansiyeli, olaylara bakışı bu yönde gerçekleşiyor. Kadın, herhangi bir şeyin işine yarayıp yaramadığından çok, hoşuna gidip gitmemesine güzel olup olmamasına bakmaktadır. Kadının tabiatındaki duygusallığı desteklemek, onun sadece his tarafını gelişime açık tutacak, şuurunun mantık ile ilgili kısmını sınırlandıracaktır. Dolayısıyla, kadının yapması gerekenler, uğraştığı işte sağlıklı düşünme, akıl yürütme ile ilgili bağlantılar kurmak ve beynine bunun yollarını öğretmek olarak sıralanmaktadır (Tarhan, 2018, s.101).

Erkek ise kadından farklı olarak olaylara kâr zarar hesabıyla ve daha objektif baktığı için hadiselerin ruhsal hareketlerini anlamakta güçlük çekebilmektedir. Bu noktada erkeğin de beynine duyguları öğretmesi gerekmektedir. Böyle olursa kadın cinsi erkek cinsini, erkek cinsi de kadın cinsini anlayabilmektedir. Çünkü insanın kendine ve başkalarına vukufiyeti için, mantıkla duygunun kol kola yürümesi gerekmektedir (Tarhan, 2018, s.102).

Diğer yandan, beynimizin sağ tarafı; estetik ve duygusal kaygılarla ilgilenirken sol tarafı; mantık, muhakeme, hesaplama gibi rasyonel alanlarla ilgilenir (Goleman, 1998; Tarhan, 2000). İdeal olan sağ ve sol tarafın dengeli çalışmasıdır. Bir otomobil örneği düşünelim; bu otomobilin direksiyonu mantığı, duygusu da motoru olsun. Motor iyi gider ama mantık yani direksiyon ona nereye gideceğini söylemezse yanlış yola sapar. Ama duygu motor yoksa bir tek direksiyon işe yaramaz. Çünkü enerji, onu hayata bağlayan sevgi potansiyeli yoktur. Bunun gibi, kadın ve erkeğin de birbirini tamamladığı söylenebilir.

Bu husus insan neslinin devamına göre düşünülmelidir. İlk yaratılıştan sonra Yaratıcı, kadın ve erkeği tek başına ele almamış, bu iki cinsi ademoğlunun soyunu devam ettirecek unsurun ayakları olarak değerlendirmiştir (Ateş, 1999). Her iki cinsin ilişkisinde bu düşünceden uzaklaşıp, salt bugünü düşünerek hareket edersek -ki, şu anda yaptığımız budur- bundan elli sene sonra insanlık çözülmeye gidecektir. Bu konuya en büyük örnek, Batı'da evliliklerin iyice azalması, cinsel yönelim kültürünün yaygınlaşmasıdır (Tarhan, 2020b). Bunların sonucunda kadın ve erkek de aile kavramı zarar gördüğü için insanlık devam edemeyecektir (Tarhan, 2011, s.127; Tarhan, 2020b). Bu dejenerasyonun en büyük sebebi, kadın ve erkeğin psikolojik doğalarına uygun davranmaması olarak belirtilmektedir (Çınar Parlak, 2022; Stock, 1984; Yetkin & Mumcu, 2001).

Ergenlik döneminde kız ve erkek çocuklarında oluşan hormonal canlanma sonucunda cinsel dürtü ve güdüler ön plâna çıkıyor (Freud, 1967). Bulûğ çağındaki çocukta ruhsal yapı tam olarak oluşmadığı için iki tarafında birbirine zarar verebileceği durumlar ortaya çıkabiliyor (Rowland, 1995). Asırlardır gelen birikim neticesinde, olabilecek riskleri azaltmak maksadıyla korunması gereken psikolojik sınır mutlaka oluşturulmuş, kız çocuklar ile erkek çocukları arasında herhangi bir sınırın bulunmamasından en çok kız çocuklar zarar görmüştür (Stock, 1984). Meselâ, aynı sınıfta okuyan kız ve erkek çocukları arasında, kız çocuklarının kendilerini istedikleri gibi ifade edemedikleri görülmüştür (Yetkin & Mumcu, 2001).

Amerika'da yapılan bir araştırma da karma sınıflarda okuyan kız öğrenciler kendilerini baskı altında hissettiklerini ifade etmiştir. Erkeklerin bakışlarından ve incelemelerinden rahatsız olup, duygularını bastırmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir (Massey, 1992). Fakat bu durum her iki cinsin birbirinden tamamen ayrı büyümeleri anlamını taşıyor. Kızlarla erkeklerin belli alanlarda sınırlı bir şekilde bir araya gelmeleri en doğru yöntem olacaktır. Bu konuda hassas çizgilerin olması, kız ve erkek çocukların kişilik sınırlarının birbirine karışmasına engel olacaktır. İki cinsin içgüdüsel olarak birbirlerine yönelme eğilimine bir de teşvik eklenirse, ilerde yaşanacak evlilik zedelenebilmektedir. Çocuklar olgunlaşmaya kadar ailelerin onlara duygularını denetleme becerisi kazandırması gerekmektedir ki, sınırsız özgürlükler aynı zamanda hastalıklı toplumları doğurabilmektedirler (Tarhan, 2011, s.21).

Başlangıçta çocuklarda cinsellik içermeyen bir merak duygusu vardır. Bu merak televizyon, gazete gibi dış etkenler de katkıda bulunarak bu duyguyu artırır. Ergenlik dönemindeki çocuklar, bilmedikleri şeyleri öğrenmeye çalışırken yaptıklarının nasıl netice vereceğini düşünemezler. Bulûğ çağında yaşanan en önemli sıkıntılardan birisi, enesttir (Tarhan, 2018). Bu sebeple çocuklar ilköğretime başladıkları zaman, en geç 9-10 yaşına geldikten sonra anne-babanın yattığı odadan ayrılmalıdır. Çocuklarda İlköğretim dönemi diyebileceğimiz 7 yaş civarında 'kız' ve 'erkek' olma duygusu başlıyor ki, bu çağlarda çocukların yataklarını da ayırmak gerekmektedir (Howells, 1984). Aksi durumda, yalnız uyuyamama gibi farklı problemlerin de ortaya çıkabileceği raporlanmaktadır (Sayım, 2020).

Çocuklara hayatı öğretirken, ciddi bedeller ödemek zorunda kalmayacakları, deneme-yanılma yapmadan, doğru bilgiye ulaşmaları için anne babaların onları koruması en doğru ve kestirme yoldur. Bu insanlık tarihinin birikimi sonucunda oluşan bir kuraldır. Eğer meydana gelmesi muhtemel zorluklara karşı önlem alınmazsa aile içinde enest olgulara sık rastlanır (Keinberg, 1995). İleri yaştaki ruh sağlığı bozuk kişilere baktığımız zaman geçmişlerinde cinsel travmalar olduğunu görüyoruz. Batı'nın şu an da en büyük sıkıntısı cinsel tacizlerdir ki, bunların çoğu aile içidir. Hatta Amerika Anayasa Başsavcılar Yüksek Kurulu; 'cinsel özgürlük ile cinsel suçlar arasında sebep-sonuç ilişkisi vardır' kararını aldı. Büyük tartışmalar yaşansa da bu sonuç ciddi bir sosyal birikimin neticesinde varılan noktadır (Tarhan, 2018, s.104).

Bireyselleşme sürecinin büyük bir kısmı hormonlarla ilgilidir. Meselâ kadında annelik ve gebelik içgüdüleri vardır. Kadının aylık menstrasyon döneminin ilk on dört gününde östrojen (dişilik) hormonu salgılanır. Ondan sonraki on

dört günde salgılanan hormonlar ise annelik duygusunu artırır. Gebelik esnasında da bu hormon salgılanır. Annelik duygusunu artıran hormon aynı zamanda bir antidepresan, sıkıntı giderici, rahatlatıcıdır. O sebeple gebe kalmak bazı kadınların hoşuna gitmektedir. Hatta Anadolu’da sürekli gebe kalmak isteyenler de vardır. Annelik hormonunun olması, kadının kimlik oluşumunda biyolojik etkenlerin ne derece ciddi bir faktör olduğunu göz önüne koyuyor. Bu hususta gerek cinsiyet gerekse toplumsal kimlik açısından kadının genlerine saygı göstermemiz gerekmektedir (Tarhan, 2018, s.104).

Ekonomik sahada yapılan araştırmalarda, 2002 Nobel Ödülünü alan araştırmacı, “risk yönetiminde kadının duygusal etkenlerini” araştırdığı için o ödülü almıştır (NTV, 2002). Böylece ilk defa bir psikoloğun, ekonomi sahasında psikolojinin etkileriyle ilgili bir araştırma yaptığı için Nobel Ödülü aldığı anlaşılmıştır. Böylece, ekonomik hareketlilikte, psikolojik etkenlerin önemli olduğu söylenebilir. Meslek seçiminde de kişilik ön plana çıkmaktadır. 12 kişilik tipi içinde kadınların ve erkeklerin yoğunlaştığı tipler vardır. Şahsiyet oluşumunda genetik algoritmaya göre yönelmeler söz konusudur. Kimlik oluşumunu teşkil eden unsurların %40 genler, %40 toplumsal öğretiler, %20’lik oranı da kişinin kendine kattığı birikimler sonucu meydana gelir. Çocuk hayatı öğrenirken, anne-babayı gözlemler ve adeta kamera gibi kaydeder. Bunun sonucunda genetik programın sosyal özellikleri biçimlenir. Ergenlik dönemiyle birlikte kendisi üretmeye başlar. İnsanın ruhî nitelikleri anneden, babadan ve toplumdan derlenen karışımın neticesidir (Lpson, 2003; Massey, 1992).

Cinsiyet kimliğini oluşturan iki cins arasındaki farkların belirleyicilerinden birisi de kıyafettir. Kadın ve erkeğin ayırt edilemeyecek derecede birbirine benzer giysiler giymesi, rol çatışmasına sebep olmaktadır. İnsanlık şu anda böyle bir deneme yaşamaktadır. Bunun olumsuz sonuçları, sosyolojik süreçte 30-60-90 yıllık fazlar halinde kademeli olarak görülecektir. Yüzyılımızda yaşanan unisex akımının yanlış neticeleriyle karşılaşıldığında, ‘asırlardır gelen alışkanlık doğruymuş’ denileceği ön görülmektedir.

Benzer şekilde, geçen 10-15 senelik zaman zarfında “çok güzel mamalar çıktı” gerekçesiyle annelerin çocuklarını emzirmesi adeta ortadan kalkmıştır. Ama daha sonra anne sütünün asla hazır mamalarla kıyaslanamayacağı, onun içindeki antikorların çocuğu altı ay hastalıklardan koruduğu tespit edilmiştir ve anne sütüne geri dönmüştür. İnsanın teknoloji konusunda gösterdiği büyük başarılar sebebiyle, kendisine gereğinden fazla güven duymaya başladığı söylenebilir. “Ben her şeyi yaparım” düşüncesi, insanlığı riske götürerek deneme yanılma yöntemiyle ona yaptığının yanlış olduğunu öğretmiştir. Toplum bu konudaki en büyük bedeli, aile kurumunun zarar görmesi şeklinde ödemektedir (Tarhan, 2011, s.127).

Kıyafet konusundaki sınırlamalarda bu şekilde düşünülebilir. Asırlardır erkek ile kadın kıyafetlerinin birbirinden ayrılmasının şu anda tam olarak kavrayamadığımız sebepleri vardır. Bu noktada iki cinsin eşit olmasını sağlamak anlayışının çok riskli olduğunu bilmeli ve uygulamalarının ciddi tehlikeler meydana getireceğini de göz önünde bulundurmalıyız. Giyim konusunda kadın ve erkeği aynı biçimde görmek onları eşitlemek şeklinde değerlendirilse de sanılanın aksine bir bütünün iki parçası oldukları duygusunu yıpratıcı bir düşüncedir. Elbise insanın ilk evidir. Esasında kadın ve erkeğin cinsel kimliklerini belli eder tarzda giyinmesi, toplumsal bir ihtiyaçtan doğmaktadır.

Giyinme ve örtünme, insan çağdaşlaştıkça ve medeniyete erdikçe gelişmiştir. Örtünme isteği insanın sosyal varlık olmasıyla ilgilidir. İlk insanların örtünmediğini hemen hepimiz biliriz. O halde açıldıkça ilkelleşiyor muyuz? Evet, ademoğlu açıldıkça başlangıca, antik çağa dönüyor. Kıyafetin yanı sıra oyuncularda çocukta ego ideali oluşumuna katkıda bulunmaktadır (Tarhan, 2018).

Diğer yandan, batı kültürü, salon kadınına yüceltmektedir. Anne tipi kadın ortadan kalkıyor ve kadını erkeğin göz zevkine hitap eden bir varlığa dönüştürüyor. Bedeniyle değer bulduğunu düşünen kadın, estetik olarak kendini sürekli sorguluyor ve sonuçta zaten var olan güzellik kaygısı gereğinden fazla besleniyor. Bunun neticesinde bayanlarda, “güzelliğimle varım, güzel olmazsam yokum” duygusu oluşuyor. Güzellik dürtüsü devamlı okşanan kadın, yüz hemcinsinden ancak yirmisinin sahip olabildiği ideal güzelliğe ulaşmaya çalışıyor ve %20’lik dilime giremediği zaman mutsuz oluyor (Schlessinger, 1997). Batı kültüründe kadın, biyolojisinin imkânlarını beğenmemek dayatması sonucunda oluşturulan yeni toplumsal modelle karşı karşıya bırakılıyor. Buna bağlı olarak da çeşitli hastalık grupları ortaya çıkıyor.

Günümüzde sosyal medyada beğenilme arzusu, beden algısı, medyada kabul gören bedene bürünerek beğenilme arzusuna bağlı hazzın artması ve böylece aşırı medya kullanımı, günlük yaşamda kadınların kendinden memnun olmamasından sosyal medya bağımlılığına kadar giden pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir (Köklü, 2019; Tarhan & Tutgun-Ünal, 2021). Pek çok araştırmada, içinde bulunduğumuz kültürün katılımcı kültür olmasıyla da bağlantılı olarak, sosyal medyada kabul görme, diğerlerinin ne düşündüğünü önemseme, başkaları tarafından onaylanma ve olumlu değerlendirilme ile beğenilme arzusu gibi ihtiyaçlar ve bu doğrultuda aşırı kullanım raporlanmaktadır (Akyazı & Tutgun-Ünal, 2013; Kaşıkara & Doğan, 2017; Köklü, 2019; Tutgun-Ünal & Bozkurt, 2020).

Kişilik güzelliğini göz ardı edip, fizik güzelliği ön plana çıkaran Batı’nın kültürel vurgusu, belli bir yaşın üzerindeki kadınların yanı sıra ergenlik çağındaki kız çocuklarında da karşılaşılan bir durumdur. Beğendiği sanatçının fotoğrafını eline alıp, “Ben bunun gibi olmak istiyorum” diyerek estetik cerrahlara giden genç kızların sayısı azımsanamayacak kadar çoktur (Kahraman, 2021; Tarhan, 2018). Batı kültürünün propagandası sonucu oluşan bu durum, esasında erkek egemen toplumun kadını kullanması söz konudur. Fizikî niteliklerini kutsayıp, bu değer üzerinden kadınla ilişkide bulunan erkek, bir müddet sonra yine dış görünüş sebebiyle onu terk etmektedir. Bunun en büyük örneklerinden birisi, Japonya’daki gejša kültürüdür. Fakat duygu, sevgi, paylaşım gibi kadın kimliğinin kültürel belirleyicilerini ön plana çıkarmak iki cins arasında arkadaşlığın doğmasını sağlar. Kadın ve erkek arasındaki arkadaşlık bağı, fiziksel kimliğin oluşturduğu ilişkiden daha önemlidir.

İnsanlığın gelişimi, kadına verilen toplumsal değerle paraleldir. Âdemoğlu olgunlaştıkça, kadınla erkek arasındaki roller netleşmiş ve iki cinsin birbirlerini tamamladıkları ortaya çıkmıştır. Bugün gelinen noktada ne erkek ne de kadın egemen toplum çağının doğrularına uymaktadır. Yapılması gereken şey, bir bütünün parçası olmaya çalışmaktır. Batı dünyası Orta Çağ’da “kadın insan mıdır, değil midir?” diye tartışırken, İslamiyet 1400 sene önce - insanlık tarihinde ilk kez- kadına toplumsal rol vererek bu soruyu cevaplandırmıştır. Kadını anne rolüyle

sınırlamadan, onun yeteneklerini açmasını sağlamıştır. Buna en büyük örnek, bizzat Hz. Muhammed'in eşi Hz. Aişe'nin toplum içinde konferanslar veren bir eğitmen rolünde olmasıdır. Fakat ilerleyen yıllarda, insanlığın o dönemdeki olgunluğu kaybetmesi sonucu kadın yeniden baskılanmıştır (Atasoy, 2002; Savaş, 2004).

Kadın ve erkek arasındaki fiziksel belirleyicilerin ön planda olduğu ilişki biçimi, ilerleyen yıllarda yerini daha çok arkadaşlık ilişkisine bırakır. Kalbe karşı kalple iletişim içinde olunması, birbirlerine tutunan ihtiyaçları çıkarır karşımıza. İnsanların 40'lı yaşlardan sonra, azalan taşkınlık yıllarının verdiği birikim sonucu, olgunlaşma devri başlar. Kırk yaşından sonra kadın duygusallığına mantık, erkek de akılcı keskinliğine his katar. İleri yaşlarda oluşan bu zihinsel ve duygusal uyum kişilik bakımından iki tarafın birbirine yaklaşmasını sağlar. Fakat kişi kendini geliştirmez toplumsal öğrenmeye kapalı kalırsa, yaşın herhangi bir etkisinden söz edilemez. Kaç yaşında olursa olsun, duygu ve mantık dengesinden yoksun olabilir. Esasen ihtiyarlık döneminde yaşanacak olgunluk, biraz çaba ile daha genç yaşta görüp geçirilebilir. İnsandaki tekâmülün en zararsız ve hızlı şekilde gerçekleşmesinde belirleyici faktör ferdi gayretlerdir.

Kadın erkek ilişkisini tayin eden unsurlar; fiziki görünüm, cinsellik ve insanî özellikler şeklinde sıralanabilir. Aynı ayrı var olan kadın ve erkek benliği, evlendikten sonra birleşip evlilik egosunu oluşturmalıdır (Tarhan, 2018).

4. Kadının Toplumdaki Rolü

Toplumsal rol insanın sosyal hayattaki konumu, diğer insanlarla iletişimi esnasında sergilediği davranış, düşünce ve duygu kalıplarını ifade eder (Tarhan, 2018, s.114). İnsanoğluna çocukluğundan itibaren roller biçilir ve o bu rolleri bilmeden oynayabilir. Meselâ, hayatının ilk yıllarını yaşayan bir çocuk ebeveynleri tarafından yapması öngörülen görevleri sorgular, geliştirir ya da değiştirebilir. Aynı şey erişkin erkek ve kadın içinde geçerlidir. Toplum kadına bir rol biçer ve kadın bunu sorgular. Buna en büyük örnek, anne ile kızının birbirinden farklı roller üstlenmesi olabilir. Böylece nesiller arasında kuşak farkı olarak ifade edilen değişimler oluşur (Tarhan & Tutgun-Ünal, 2021; Tutgun-Ünal, 2021).

Rol dinamik bir kavramdır. Sabit değil, gelişkindir. Ana çatısı genlerden oluşsa da kültürden gelen kısmı değişkindir. İnsanlık rolünü öğrenmeyle ve birikim sonucunda elde etmektedir. Bilginin çok hızlı gelişip değiştiği bu çağda pek çok kültürün elli sene sonra yok olacağını farz edersek, özellikle kadının toplumdaki rolüyle ilgili sınırları iyi çizmek gerektiğini görürüz. Hatları çizerken de rol kalıplarına takılıp kalmadan rolün değişkenliğini, dinamizmini bilerek hareket etmek icap etmektedir. Burada bilinmesi gereken nokta; genlerimizden gelen rol kalıpları dışındakileri değiştirebilecek olmamızdır. Fakat genlerdeki özelliklere ters düşmeyerek, çağın gereklerine uygun ve insanın menfaatini göz ardı etmeyecek şekilde değişime ayak uydurmamız önemlidir. Çünkü mizacımıza rağmen yaptığımız bir değişiklik, psikolojik doğamıza aykırı olduğundan bir müddet sonra reddedilir (Tarhan, 2018, s.114).

Diğer yandan bireyin içinde bulunduğu toplumdaki kültür katılımcı kültürdür (Akyazı & Tutgun-Ünal, 2013). Bu bağlamda konu ele alındığında, kişinin kabul gören toplumsal rollere bürünmesi, farklı davranması durumunda ise topluma yabancılaşması söz konusu olabilmektedir (Akyıldırım, 2020, s.56).

Anomi olarak adlandırılan topluma yabancılaşmanın da getirileri yalnızlaşma, içinde bulunması gereken sosyal ortamlara uyum sağlayamama gibi olumsuzluklar olacaktır ki, bu da yine toplumsal roller konusunda göz ardı edilmeyecek konulardır. Böylece, anomi problemine karşı toplumlara doğru yönlendiren liderlere ihtiyaç vardır (Tarhan, 2019, s.97).

Bununla birlikte, insan beyninde lider bölgeler vardır. Bunlardan biri de yürütücü işlevlerin yapıldığı ön bölge olup bu bölgede kimlik ve kişilik tanımlaması oluşmaktadır (Tarhan, 2019, s.41). Yani kişinin kendi kültürel kimliğini oluşturmasında yine beyin liderliği göz ardı edilmeyecektir. Fakat bulunduğu toplumla uyumlu olup olmadığı yaşadığı toplumla ne kadar uyumlu olduğuna göre değişebilmektedir.

Kimlik, insanın sığınma alanı olarak ifade edilebileceği gibi yine kişinin kendini güvende hissettiği alandır. Toplumsal roller bu anlamda ele alınmalıdır ki; kimlik kargaşası yaşayan kimse, kendini güvende hissetmezken, yaşamayan insan güvende hissedecektir (Tarhan, 2019, s.42). Sağlıklı bir birey için içinde bulunduğu toplum içindeki toplumsal roller ile kişinin kimlik yapısı uyum içinde olmalıdır.

Meselâ, kadının toplumdaki rolünün genetik eğilimleri dikkate alınmadan değiştirilmesi ona zarar vermiş ve konforunu bozmuştur. Bu konuda evlilik kurumunun zedelenmesi sonucu kadının mağdur edilerek yalnızlığa itilmesi ciddi bir sosyal problemdir. Böyle bir durumda ödenen bedellerin farkına varılması bazen elli, altmış senelik bir zamanı kapsayabilir (Tarhan, 2018, s.114).

5. Kadın Kimliğinin Sosyal Hayattaki Varlığı

İnsan geleneklerden, tarih ve coğrafyadan soyutlanamaz. Kültür ve gelenekler içinde bulunan toplumdaki insanların biraradalığını sağlarlar. Hatta bir toplumun devamlılığını sağlayan şey gelenekler, kültür, yani kısacası değerler sistemidir (Morsümbül, 2014; Tarhan, 2015). Bu doğrultuda, Tarihî gelişim içinde gücün kol kuvveti ile ölçüldüğü, bilginin güçten sayılmadığı dönemde kadın, erkek egemen kültür içinde sıkışıp kalmıştır. Halkların maddî ve manevî değerlerinin kadın üzerindeki etkisini bilmek, onun sosyal olarak açıklamakta önemli bir faktördür (Tarhan, 2018, s.115).

Kadının özgürleşme süreci, kolay oluşan bir süreç değildir. Değişik kültürlerde kadının bugün ki toplumsal konumuna gelene dek neler yaşadığı incelendiğinde, karşımıza farklı uygulamalar çıkmaktadır. Örneğin, Roma kültüründe kadınlar köle olarak alınıp satılabiliyorlardı. Kadın korunması gereken bir varlıktı. Roma'da, kız babası ile damat adayının tokalaşması, kızın babanın elinden damadın eline geçmesi anlamını taşıyordu. Baba damadına “şu andan itibaren kızın koruması sana ait” diyor ve kız el değiştiriyordu. Kadının mirastan hakkı da yoktu. Bir kadının kocası öldüğü zaman mal, adamın kardeşlerine kalırdı. Aristo'nun kadına sosyal rol verilmesine karşı çıkan ve kadınların halk meclislerine alınmaması gerektiği yönünde görüşleri vardır. Hocası Platon'un ise, kadın konusunda ondan daha ileri fikirlere sahip olduğu görülmektedir (Tarhan, 2018, s.115).

Çok kültürlü dünyada kadını var kılan cinsiyet kimliği değil, insanî hususiyetleridir. Bir kadın hangi durumda daha çok saygı görür? Cinsel kimliği ile erkekleri baştan çıkardığı zaman mı, yoksa fikirleriyle topluma yön verdiğinde mi? Aslında ideal kadın modeli bu sorunun cevabında gizlidir. Kadın sosyal hayatta düşünceleri ve ürettikleri ile

kendisini göstermelidir. Yalnız unutulmaması gereken nokta, ideal sosyal kimlik olarak kadına yakışan role toplumun onu teşvik etmesi gerektiğidir. Çünkü erkekler içgüdüsel zevklerini sürdürmek ve çok kadınla beraber olabilmek için, kadın özgürlüğünü cinsel özgürlük şekline büründürebilirler. Erkeklerin ilgisini çekmek için özel çaba sarf etmesine gerek olmayan kadın, bu oyuna gelememeye dikkat etmelidir.

Erich Fromm'un bir sözü vardır: "Çağdaşlaşmanın önündeki en büyük engel, özgürlük korkusudur." İnsan özgürlük korkusu yaşamadan özgürleşmelidir. Özgürleşmekten korkan kişi, tutucu olur, yeteneklerini geliştiremez ve kendini gerçekleştirme zorluğu çeker. Eğer bir kadın şahsî kabiliyetlerini tekâmül ettirerek serbestiyet kazanırsa toplumsal role dahil olmakta cinsel kimliğini kullanmaya hiç ihtiyaç duymayacaktır. Cinsellik ile öne çıkmak, kadın için artı değer olmaktan çok kolaylıktır. Herhangi bir konuda kendini yetiştirmeyen, üç yüz kelime ile konuşan bir kadın, aynı cinsiyetten diğer insanları temsil etmekten çok uzaktır. Kadın kimliğini temsil edemez. Şu anda kadını sömürmek isteyenler onu kimliksizleştirerek, cinsel cazibesini ön plâna çıkartmak istemektedir. Ayrıca fizikî görünümü gereğinden fazla yüceltmek, toplum sağlığı açısından doğru bir davranış değildir. Kadını ürettiği değerlerle toplumda var kılabilmek için onu ikinci sınıf görme eğiliminden vazgeçilmesi gerekmektedir. Oysa kişiliğin oluşumunda cinsel kimlik, ancak %20 – 30 civarında etkilidir. Kişiliğin %70-80'i insanî özellikler oluşturur.

6. Tarihte Kadının Toplumsal Konumu

Kadının toplumsal statüsü tarih boyunca çok fazla iniş çıkışlar yaşamış olmasına rağmen bu konuda ciddi bir gelişme olduğunu söylemek güçtür. Halkların kadına bakış açısı sahip oldukları kültürel değerler ışığında farklılık göstermiştir. Kadının geçmiş toplumlardaki rolüne baktığımızda birbirinden çok farklı yaklaşımlar sergilendiğini görürüz. Meselâ, Antik Yunan kadını cemiyet hayatında son derece aktif ve özgür olmuş, bilhassa eğlence hayatının içinde bulunmuştur. Bu dönem genç kız, kadın ya da erkeklerin 25 yaşına kadar çıplak gezmelerinin önerildiği, kuralsızlığın hâkim olduğu bir süreçtir. Giyinme zorunluluğu 25 yaşından sonra söz konusudur. Antik Çağ'daki heykelerde kadının cinsel kimliği ön plana çıkarılmıştır. Fakat daha sonra Isparta ile Atina halkı arasında kadın konusu çokça tartışılmıştır. Meselâ Aristo'nun kadının ikinci sınıf görülmesiyle alâkalı fikirleri kadın cinsiyetle ilgili kalıp yargıların pekişmesini sağlamıştır. Hatta aklın gelişmesine çok önem veren Aristo, sahip ve efendilerden oluşan küçük bir topluluğun, kölelerden oluşan büyük bir topluluktan üstün olduğunu söyler. Böylece Aristokrat Sınıf denilen klas ortaya çıkar (Tarhan, 2018, s.118).

Aristo, kölelerden oluşan topluluğun yönetilmesi gerektiğini düşünürken, kadını da erkeğin yardımcısı ve tamamlayıcısı olarak konumlandırır. Bu arada mirasta hak verilmemesi taraftarıdır. Öyle ki Aristo, Isparta ahalisini kadınlara verdikleri haklar dolayısıyla gerici ve aşağılık olmakla suçlar. Ispartalılar ise savaşçı bir toplumdur ve kadın hakları konusunda Atinalıların tam aksini düşünmektedirler. Savaşa gittiklerinde ticarî işlerini, kendi yerlerine bakmaları için kadınlara devrederler. Sitede olmadıkları zaman tasarruf kadınlara bırakılır. Bu durum Aristo gibi pek çok Atinalının onları eleştirme sebebi olmuştur. Yine Odiplus ya da Elektra kompleksi bu sürecin ürünüdür. Bu da literatürde efsane haline gelmiş ve daha sonra birçok bilimsel verinin özellikle Freudyen görüşün

kaynağını oluşturmuştur. Netice de Yunan Medeniyetinin benimsediği bu hayat tarzı onları çözümlenip, yok olmaya götürmüştür (Tarhan, 2018, s.119).

Romalılarda sistem erkek egemenlik üzerine kurulmuştur. Kadın Roma'da köle olarak kabul edildiği için hukuki ehliyeti yoktur. Bu sebeple de evlilikte ya da başka herhangi bir akitleşme de söz hakkına sahip değildir. Ayrıca mirastan mahrumdur. Hukukî hiçbir hakkı olmayan kadın fiili ehliyetinde de vesayet altında kabul edilir. Çocuklar, bunamışlar, akıl hastaları kategorisinde yer alan kadın kendi kendini yönetemeyeceği ve şahsî kararlarını veremeyeceği için onun adına karar verilmesi gerektiği düşünülür. Roma'da kadın annelik konusunda da çok şanssızdır. Anne doğurduğu çocuğu erkeğin ayağına bırakır. Eğer erkek o çocuğu kucığına alırsa evlat olarak kabul ediyor demektir. Ama çocuk olduğu yerde kalırsa savaş tanrısına emanet edilmiştir ki; böyle bir çocuk ya insafli bir insan yüreğini ya da ölümü bekler. Hammurabi yasalarında ise kadın, mülk edinilmiş hayvan mesabesinde. Yüzyılların gizemli topluluğu Hintlilerde, kadın bütün hayatı boyunca noksan addedilir. Kocasını öldüğü zaman, onun akrabasından bir erkeğe bağlanmak zorunluluğu vardır. Ya da Hindistan'ın bazı yerlerinde hâlâ devam eden dul kalan kadının öldürülmesi geleneği yüzyıllardan bu yana Hint kadının eşinin ölümünden sonra hayat hakkı olmadığına işaretidir (Tarhan, 2018, s.119).

Yahudilikte ise kadın, erkeğin hizmetçisidir. Kendi itikatlarından olmayan herkesi kendilerine hizmetçi gibi görme yaklaşımları iki cins arasındaki ilişkiye de sirayet etmiştir. Yahudi inancına göre erkek kadından üstündür ve kadın ona hizmet etmelidir. Bunun gerekçesi de Adem'i Havva'nın yoldan çıkardığına inanmalarıdır. Bu sebeple kadın lanetli kabul edilir. Tevrat'ta "Kadın, ölümden acıdır. Allah nezdinde iyi kimse kadından kurtulandır. Binde bir erkek arasından bir iyi adam buldum kadınlar arasında tek bir iyi bulamadım." ibaresi yer alır. Antik Yunan Felsefesi, Hammurabi Yasalarından gelen fikirler bu tahrif edilmiş Tevrat'ta işlenir (Tarhan, 2018, s.120).

Hıristiyanlığın kadına bakış açısı da Yahudilikten çok farklı değildir. Hıristiyanlık kadını vesayete muhtaç kabul etmekle birlikte onu 'pis varlık' sözleriyle nitelendirir. Bu sebeple de bekârlığın Allah katında evlilikten daha şerefli olduğu belirtilmektedir. Şövalyeler, rahibeler ve papazlar bu inanışın gereği olarak evlenmezler. Çünkü evlenmek, 'Şeytanın kapısına gitmektir'. Bu da kadının güzelliğinden sakınılması gerektiği, onun fitne ve gururunun İblis'in silahı olduğu teziyle güçlendirilir. Bu düşünce katılığına tepki olarak Hıristiyanlığın hattâ İslam'ın gelişinden yüzyıllar sonra Rönesans ve reform ortaya çıkmıştır. Ancak bu değişimler dahi Batı'da kadının fert olarak tanınmasını ve sosyal haklarının iyileştirilmesini hemen sağlamamıştır. 20. yy'nin başlarına kadar bekar bir kadının velisinin izni olmadan akit yapmaya ehil olmadığı düşünölmüş ve tıpkı bir akıl hastası gibi kısıtlı olarak kabul edilmiştir. Batı'da çok feci şekilde yaşanan kadın hakları ihlallerinin 1900'lerin başında İngiltere, Kanada ve Fransa gibi ölkelerde değişmeye başlamasıyla durum tersine dönmüştür. Meselâ, Kanada'da kadının birey olarak kabul edilmesi 1929'larda gerçekleşir ki, bu çok yakın bir tarihtir. Garp'ta kadın ferdiyetinin onaylanması ilk kez İngiltere'de o da ilginç bir şekilde vuku bulur. Bilindiği gibi İngilizcede cinsler arasında ayırım yapmak için he (erkekler için kullanılan 'o' zamiridir) ve she (kadınlar için kullanılan 'o' zamiridir) kelimeleri kullanılır. 1900'lerin başında Kanada'da avukatlık yapan bir kadın hâkim olduktan sonra kendisine birey olmadığı, yasalarda he değil, she yazdığı söylenir. Kadınlar bu olay üzerine başlattıkları hukukî mücadele sonrasında erkeklerle eşit haklara

sahip olabilmişlerdir. 21 yy'dan farklı olarak geçmiş çağlarda Batı'da kadın erkekler tarafından küçümsenmiştir. Erkekler düşünce yeteneklerinin zayıf olduğunu düşündükleri karşı cinsi köleleştirmişlerdir. Özgür olmadığı için hakkını arayamayan kadının durumu Fransa gibi büyük bir devlette dahi ancak 1938'lerden sonra değişmiştir (Tarhan, 2018, s.120).

Son din İslamiyet'te kadının sosyal konumunu incelersek, bilhassa Hz. Muhammed zamanında toplumda çok aktif olduklarını görürüz. Hz. Aişe cemiyet içinde etkin biçimde insanlara hizmet etmiştir. İlimde, sanatta ve hukukî alanlarda erkekler gelip ona fikir danışmış ve O da toplumu yönlendirici konumda olmuştur. Kadın hakları açısından insanlığın zirveye ulaştığı bir dönemdir İslamiyet'in ilk yılları. 1400 sene önce İslam coğrafyasında kadınla ilgili üç yenilik gerçekleşmiştir. Bu yenilikler Arap toplumunun o dönemde kadına yaptığı yanlışları değiştirir nitelikte haklardır. Bunlardan birincisi; kadının fert olarak kabul edilmesi, söz hakkının olması, ikincisi; ilim öğrenme hakkı ve üçüncüsü de miras hakkıdır. Bu hakların verilmesi sonucunda insanlık tarihinde kadının toplumdaki rolünün en hızlı gelişim dönemi başlar. Bu konuda bazı örnekler aydınlatıcı olacaktır: Hz. Ömer' in oğlu Abdullah, 'Hz. Peygamber sağ iken biz kadınlara daha iyi davranırdık, çünkü âyet gelecek diye çekinirdik,' der. Demek ki o dönemde, 'kadınlara değer verin' izlenimi çok kuvvetli bir şekilde uyanmıştır. Abdullah'ın oğlu Bilal, karısını mescide göndermediğinde babası çıkışır ve 'Hz. Muhammed böyle yapmamıştı.' der (Tarhan, 2018, s.121).

Hz. Peygamberin eşi Hz. Zeynep, deri işçiliği yaparmış. Yüce Resûl eşine bir oda tahsis etmiş, orada deri işleri yapmasına ve kazandığı parayı istediği gibi kullanmasına fırsat vermiştir. 1400 sene önce Hz. Ömer farklı bir uygulamayla, Medine çarşısında Şifa isimli bir hanımı zabıta müdürü yapmış. Fakat bu süreçten sonra kadının sosyal konumu ile ilgili kazanımlar geri dönmeye ve azalmaya başlamıştır. Demek ki gelenekler dinin önüne geçmiştir. Çağımızda ise yeniden düzelme eğilimindedir. Ancak daha sonra Emevîlerle birlikte tabii Arap toplumlarının erkek egemen bir yapıya sahip olmasının da etkisiyle, kadınlar son derece kısıtlanmıştır. Erkek egemen toplum yapısı Osmanlılarda da kısmen devam etmiştir. Fakat şu unutulmamalıdır ki; insanlık dinin indirildiği çağdaki olgunluğa eriştiğinde, kadınlar da özgürlüklerine yeniden kavuşmuş olacaklardır (Tarhan, 2018, s.122).

Osmanlı zamanında kadın her zaman, erkeğin yardımcısı olmuştur. Mesela, İstanbul'daki tarihi yapılarda Osmanlı hanımlarının imzasıyla karşılaşırız. Nevher Gesibe, Mihrimah Sultan, Bezm-i Âlem Valide Sultan Cami'leri gibi... Batı'da olmayan bu gelenekler o dönem kadınlarının cemiyet hayatındaki etkilerini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Osmanlıların kadını eve hapsettiğini düşünmek yanlıştır. Fakat geleneksel baskı bu çağda şekilde değiştirilerek devam etmektedir. Kadının cinsel kimliğiyle var olup, toplumsal konumunun bu şekilde belirlenmesi mi onun için avantajdır, yoksa imaretler, okullar, hastaneler açarak toplumla ilgilenmesi mi daha iyi bir konum sayılır? Kadınların en büyük özelliklerinden birisi, empatik iletişimlerinin erkeklerden daha güçlü olmasıdır. Empati yeteneğinin kadında daha fazla olması, en çok onun çocuk eğitimi ve yardımlaşma da gösterdiği başarılarla yansır. Osmanlı kadının bu empati becerisini, toplumsal dayanışma alanında kullanmış ve dinin infak kurumunu harekete geçirerek, kadına bu alanda rol vermiştir. Fakat Batı'da bilhassa Ortaçağ'da kadın sadece cinsel kimliği ile

anılmış, hiçbir şekilde diğer sosyal kimliklere sokulmamıştır. Ortaçağ'da, ilim, kültür, sanat hayatında etkin kadınlar görmek güçtür. Buna tepki olarak da Batı'da daha sonraki dönemlerde cinsel özgürlük akımı ortaya çıkmıştır (Tarhan, 2018, s.122).

İnsanlık tarihi, büyüyen bir insan gibidir. Bilhassa kültürel gelişim sürecinde toplumların hatalarıyla karşılaşmak ihtimali daha çoktur. Nasıl ki bir çocuğun yetişme çağında yaptığı hatalar erişkinlik sürecinde son bulursa insanlığın yanlışları da olgunlaştıkça azalır. Şu esnada erişkinlik dönemini yaşayan insanlık, bugüne kadar edindiği kültürel birikimi göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Yüzyıllar boyunca kadının köleleştirilip, toplumların erkek egemen olmasındaki etkenlerin başında milletlerin kendilerini yönetme zorluğu çekmelerini sayabiliriz. Hakimiyetin güçlü olanın elinde bulunduğu yüzyıllarda kadın pasifize edilmiştir. Meselâ, Ortaçağ dönemindeki feodal yapı egemenliğe dayalı bir sistem oluşmasına sebebiyet vermiştir. Fakat kentleşme ve endüstrileşme sayesinde kadına bakış açısı farklılaşmış, sosyal yaşamda aktif olma şansı doğmuştur. İçinde bulunduğumuz iletişim çağında ise kadın eskiye nazaran kendini daha çok ifade etme hürriyeti kazanmıştır. Aynı zamanda bu dönem kendiyile ilgili rolleri aynı cinsten olduğu düşünürler vasıtasıyla anlatma dönemidir (Tarhan, 2018, s.123).

Ancak kadının toplumsal rolünün bugün ki noktaya gelmesinde biyolojiyi de ihmal etmemek gerekir. Evrimsel psikoloji açısından baktığımızda erkeğin doğuştan gelen avcı doğası gereği güçlü olduğunu görüyoruz. Erkek hakkında çağlardan beri var olan kalıp yargı onun cesur, güçlü, saldırgan ve işi üstlenen kişi olduğu yönündedir. Bu bütün dünyada kabullenilen erkek imajı olduğu için hakimiyete dayalı sistemler, erkek egemenliği biçiminde tezahür etmiştir. Kadına önerilen davranış beklentisi ise nazik, bağımlı ve sabırlı olması şeklindedir. Kadın verici, erkek alıcı, kadın durağan, erkek girişimci olmuştur. Genetik yazılım sonucu meydana geldiği düşünülen bu durum insanlığın hükümranlılıkla idare edildiği, yetkinlikten uzak olduğu dönemlerde kadınların mağduriyeti sonucunu doğurmuştur. Psikoloji sahasında konuyla ilgili yapılan meta-analizler şu soruya cevap bulmaya çalışmaktadır: “Kadının içinde bulunduğu toplumsal konum kültürlerin birikimi midir yoksa genetik bir eğilim midir? Her iki halde de sonuç değiştirilebilir mi?” Konuyla ilgili ortaya çıkacak netice kadınların rol beklentilerinin ve tercihlerinin belirlenmesine katkıda bulunacaktır. Aksi halde bu mevzudaki herhangi bir yanlış izlenim hatalı bir inanca, hatalı inanç ise haksız sonuçlara dönüşebilir (Tarhan, 2018, s.123).

Yaşadığımız dünya düzeninde içinde bulunduğumuz yüzyıl adalet ve hukukun hâkim olduğu bir modeli temsil etmektedir. Bu modelin gereği olarak düzen, hakimiyeti cinslerden önce insanın varlığıyla ilişkilendirir. Farklıklar ancak insan olduktan sonra başlar. Adalete dayalı sistemlerde farklılıkları yok etmek yerine onları vurgulayıp, tamamlamayı teşvik etmek vardır. Bu anlayış içinde kadının anatomik ayrıcalıklarının yanı sıra psikolojik bakımdan da başkılığı vurgulanmalıdır. Bu çağda tartışılan konu: “Kadın ve erkek birbirine benzesin mi? Eğer başarılı olmak istiyorsa ona benzemesi gerekir” noktasındadır. Bu düşünce tarzı, özellikle politikaya giren kadınlar için söz konusudur. “Siyasetle uğraşan bir kadın ne kadar erkeksi görünürse o kadar başarılı olur” teziyle desteklenen görüşe göre, politikacı bir kadın evli değilse, “erkek elde edemediği için politikayla uğraşiyor”, çocuğu yoksa “kendini adayacağı birisi olmadığından politikanın içinde” olduğu kanaati hakimdir. Toplumda kadınıla ilgili

bu yargıları kırmanın en iyi yolu ise kadını erkeğe, erkeği kadına benzetmekten vazgeçip, her ikisinin de kendi cinsiyet özelliklerini pekiştirerek birbirini tamamlayan kimseler haline getirmekten geçer (Tarhan, 2018, s.124).

7. Modernizm ve Kadın

Medeniyetlerin birbiriyle çatıştığı başlıca alanlardan birisi, kadın kimliğidir. Modernizm, insanoğlunun yaşam tarzını etkilemiş ve kadın özgürlüğünü ciddi bir tartışma sahasına çevirmiştir. Kırılma ve münakaşanın çok fazla yaşandığı bu alan, kadının hayat tarzı üzerinde belirleyici olmuştur (Tarhan, 2018, s.129).

Kadının toplumsal rolüne baktığımız zaman, asırlardan bu yana iniş çıkışlar yaşadığını görürüz. Meselâ, Ortaçağ Avrupa'sında kadının insan olup olmadığı tartışılmış, cinsel kimliği kapatılmaya çalışılmıştır. Daha sonra buna tepki olarak kadın özgürlüğü hareketleri ortaya çıkmıştır. Bu hareket içinde kadın kendini modernizm ile ifade etmiştir. Modernizmin ifade sahası olarak da gardrop modernciliği seçilmiştir. Gardırop modernciliği sonucu, kadının toplumsal rolü ciddi bir savaş alanı haline gelmiştir. Modernizm dış görünüş, -bilhassa kıyafet- üzerinden uygulamaya konulmuştur. Bu da esasında Batı Modernizmidir. Batılılaşmanın üç sacayağı var: Demokrasi, teknoloji ve kültür (Tarhan, 2018, s.129).

Sahip olunan demokratik değerler yani özgürlük anlayışı, çoğulculuk fikri ve katılımcılığın Batı'dan alındığı düşünülse de aslında bunlar sadece Batının değil, insanlığın nihai noktada kabul ettiği değerlerdir. Aynı şey teknoloji içinde geçerlidir. Teknoloji, batı icadı değil insanlığın getirdiği teknik birikimin endüstri devrimiyle bu topraklarda hızlanmasıdır. Demek ki Batılılaşmak ayrı, modernleşmek ayrı şeydir. Batılılaşmak Batı kültürünü benimsemek demektir. Onun müzik zevkini, mimarisini, eğlence şeklini de kabullenmeyi gerektirir. Oysa kültürel kimliğin bir parçası olan modernizm, milletlerin değerlerini korumasıyla da gerçekleşebilir. Meselâ, Japonlar geleneksel hüviyetlerini koruyarak modernleşmeyi seçerken biz, değerlerimizi değiştirmek suretiyle modernleşmeyi tercih ettik. Japonlar enerjilerini gardırop, müzik gibi alanlara yöneltmek yerine, teknoloji alanında sarfettiler. Bu da Uzak Doğu'da ülkelerini ileri noktalara taşıdı. Ancak biz yapılmaması gerekeni yaptık: Batı modernizmini sorgulamadan aldık. Bir gecede çıkarılan kanunlar bize kendi kıymetlerimizi unutturdu. Demokrasi ve teknoloji alanlarında harcamamız gereken zihinsel enerji ve planlama geri planda kaldı. Bunun telafisi - kavramları ayırt etmek suretiyle- o zaman yapılmayan adaptasyonun şimdi yapılması ile mümkündür (Tarhan, 2018, s.129).

Küreselleşme projesini yazarlar bütün dünyaya bir tek kültürün propagandasını yapmaktadırlar. Çünkü kültürün aynileşmesi tüketim davranışını da benzer kılacaktır. Böylece herhangi bir konuda toplumu etkileme daha da kolaylaşmaktadır. Fakat son yıllarda tekilcilik yerine çoğulculuk ön plana çıktı (Tarhan, 2018). Tek tip olmak, ademoğlunun doğasına aykırı bir durumdur. Yüzlerce yıllık insanlık tarihi içinde binlerce dil, binlerce kültür ortaya çıkmıştır. Bu da çoğulculuğun insan tabiatının gereği olduğunu göstermektedir. Bugün yeryüzünde yaşayan insan sayısı kadar kişilik tipi ve bir o kadar da fizik görünüm var demektir. İşte bunun gibi kültürel niteliklerin farklılığı da kaçınılmazdır. Demokratik değerler, çok kültürlülük içinde yeşerebilir.

Bütün bunlara karşın genel de Doğu toplumları özelde de bizim halkımız bazı alanlarda ataerkil yapıya sahipken kimi yerlerde bu özellik esnemektedir. Meselâ, Hindistan, Bangladeş gibi Doğulu ülkelerde ve bizim memleketimizde bir kadın başkan olabilmıştır. Üstelik halkın onayı ve durumu hazmetmesi neticesinde. Ancak Batı toplumlarında böyle bir tercihe kolay kolay rastlanamaz. Bu, toplumun kadına önyargısı olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Kadın başkanın da bir erkek başkan gibi tabii karşılanması, Doğu halklarının bu manada Batılılardan daha üst bir olgunluk seviyesinde olduğunu ipucudur.

8. Sanal Dünyada Kadın

İnsanlar bilinç baskısı hissetmedikleri, kendilerini bir nevi çıplak düşündükleri, gözetlenmediklerini varsaydıkları bu alanda şuur kontrolü olmaksızın düşündüklerini ifade ediyorlar. Hatta sanal dünya pek çok kimse için rahatlıkla yalan söyleyebildiği, rol yaptığı, içindeki menfi yönleri serbestçe dışa vurduğu bir saha gibi görülmektedir. Sanal dünyadaki kişi, bugüne kadar bastırıldığı duygularını, hayalindeki ideal benliğini, hatta başkalarınca yanlış kabul edilebilecek eğilimlerini paylaşarak ego doyumunu yaşar. Bu gerçek dışı dünyayı insan için ilginç ve çekici hale getiren şey, daha önce kendi kendine düşündüğü genel kabule sığmayacak pek çok fikri cevaplayan, buna karşılık veren birilerini bulmuş olmasıdır (Tarhan, 2018, s.125).

Sanal dünya kadınlar için olduğu kadar erkekler için de müthiş bir kültürel değişime sebep oldu. Bu ortamda gerçek kimliğini kullanmak zorunluluğunu hissetmeyen kadın, kendisine yönelik toplumsal baskılardan uzaklaşarak mutlu olmaya çalışmaktadır. Yapılan araştırmalarda sosyal medyada kadınların erkeklere göre daha fazla duygularını düzenledikleri, gerçek yaşamdaki sıkıntılarında kaçış aracı olarak sosyal medyayı kullandıkları ve orada buldukları sürede tüm sıkıntılarını unuttuklarını belirttikleri raporlandı (Tutgun-Ünal, 2015; Tutgun-Ünal & Bozkurt, 2020). Erkekler açısından bakıldığında, aynı araştırmada, daha çok çatışma olarak olumsuz sonuçlara maruz kaldıkları belirtilmektedir. Yani, sosyal medya kullanımını esnasında rahatsız edilmek istememe, yapılacak işlerin ve kişilere ayrılacak vaktin azalması gibi pek çok olumsuz sonuçlar belirtilmektedir.

Özellikle gençler bu farazî dünyanın en büyük tutkunu durumundalar. Sosyal medya daha çok gençliğe adım atan ergenleri ve çocukları tehdit etmektedir. Her ne kadar küresel bağlamda farklılıkları daha fazla tolere ettikleri raporlansa da (Tutgun-Ünal, 2021), gençlerin bir yandan geleneklerinden uzaklaşması ve bulunduğu topluma yabancılaşması en büyük tehdittir. Bir arada bulunacakları okul, iş yaşamında ofis arkadaşları ile uyumsuzluk yaşamalarında rol oynayabileceği, kendi gibi düşünmeyenleri ya da farklı fikir belirtildiğinde bunu uygun şekilde tolere edemeyebileceği ön görülmektedir ki, bu da toplumsal biraradlığın temelini oluşturan değerler sistemi açısından değerlendirildiğinde, geleneksel değerleri ve toplum yapısını sekteye uğratacaktır.

Sosyal medya tutkusunun sebebi şöyle izah edilebilir; Bir genç çocukluktan gelen tazyiklerin olmadığı bu özgür alanda hem kendisi hem de başkaları hakkında dilediği gibi konuşma hürriyetine sahiptir. Söz konusu rahatlığı elde etmek için gençlerin şimdilerde anonim hesaplarının olduğu görülmektedir. Bu da onlara sınırsız bir alan tanımaktadır. Sanal alemin kıyılarında dolaşarak kendini mutlu hisseden kişinin, bu ortamda sahte bir kimlikle

bulunuyor olması kuvvetli bir ihtimaldir ki, söz konusu sahte kimlik gerçek yaşamla uyumsuz hale geldikçe kişilik problemleri de ortaya çıkmaktadır.

Sanal dünyadaki ilişki şekli daha çok amaçsız kimselerin yaşadığı türdendir. Başlangıçta insanı mutlu eden sanal ilişkiler ilerleyip, yüz yüze görüşme safhasına geldiğinde kişiyi hayal kırıklığına uğratabilir. Demek ki, farazî âlemin getirdiği sınırsız ve sorumsuz yaşantı insanın mutluluğuna hizmet etmiyor. Ayrıca bu hayalî dünyadaki alışkanlıklar gerçek dünyaya da yansiyabilir. O sebeple sınırların iyi çizilmesi gerekmektedir. Bunu yapabilmek içinde kişinin yalnız dış dünyadakinini değil, iç dünyasındaki özgürlüğünü de disipline etmesi önerilebilir. Soyut hedeflerini somut hedeflerinin önünde götüren insan, sanal dünyaya girdiğinde bu ego idealine uygun hareket edecektir. ‘Kendime çizdiğim yol haritama uygun davranıyor muyum? Bu farazî dünyadaki ilişkilerim hedeflerime nasıl hizmet ediyor?’ sorularını soracak ve buna vereceği cevaplara göre ilişki şeklini belirleyecektir. Bu hassasiyet kadın erkek ayırımı yapmadan herkesin sergilemesi gereken hassasiyettir (Tarhan, 2018, s.136).

9. Sonuç

Kadının psikolojik ihtiyaçları, onun özgürleşmesiyle beraber daha da belirginleşir. Çağımızın kadını, bir taraftan özgür olma, diğer taraftan korunma ve sevilme ihtiyacı hisseder. Fakat kadının hem iş kadını, entelektüel düzeyi yüksek biri olma arzusu taşırken, hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılayamadığı görülür. Dolayısıyla ideal kadın, kendisine sahip çıkan bir erkek olursa mutlu olabilmektedir. Kadının sevilmeye ihtiyacı, erkeğe göre daha fazladır. Bu yüzdendir ki, kadının özgürleştiği, ama mutlu olamadığı görülür. Feminizmin savunucuları bile, bir erkekle sadakate dayalı birlikteliğinin kadını daha çok mutlu edeceğini söylemektedir. Burada yine erkeğe bağlanma duygusu göze çarpar.

Görülüyor ki; toplumdaki sosyolojik gelişim içerisinde, psikolojik değişim sosyolojik değişime uyum sağlayamamıştır. Kişinin ruh dünyası, daha hızlı gelişen sosyolojik değişime uyum gösteremediğinden çelişki yaşanmış, bir ara form meydana gelmiştir.

Günümüzde kadının kendini ifade edebilmek için erkek egemenliğe ihtiyaç duymaması, bilginin üstün olmasına bağlıdır. Yaşadığımız çağda, kaba gücün ve kol kuvvetinin yerini alan zihinsel güç, kadının bilgisi, zekâsı ve aklıyla kendisini göstermesine imkân tanımış, bu konudaki engelleri ortadan kaldırmıştır. Erkekler “sen kadınsın, şu işi yapamazsın” diyemiyorlar artık. Cinsiyet, kadın için eksi puan olmaktan çıkmış ve kendisini iyi yetiştirdiği taktirde istediği alanda faaliyet gösterme imkânına kavuşmuştur. Önümüzdeki yıllarda bilgi ile birlikte duygunun önemi daha iyi anlaşılacak ve bu da kadına sosyal statüsünde farklı başarılar sağlayacaktır. Duygusal zekâ kavramından sonra, insanın duygularını yönetip, isteklerine dur diyebilmesi için beynin his ile ilgili becerilerini geliştirmesi gerektiği öğrenildi. Bunu da duygusal zenginlik ihtiva ettiği için, en iyi kadınlar yapabilecek durumdadır. Böylece, kadınların sosyal hayatta daha fazla söz sahibi olacakları ve topluma hareketlilik sağlayacakları zamanlar giderek yaklaşmakta olduğu söylenebilir.

- Akyazı, E., & Tutgun-Ünal, A. (2013). İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Amaç, Benimseme, Yalnızlık Düzeyi İlişkisi Bağlamında Sosyal Ağları Kullanımı. *Global Media Journal TR*, 3(6), 1-24.
- Akyıldırım, E. (2020). Kültür ve Anomi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 43-61.
- Atasoy, İ. (2002). *Peygamberimiz Neden Çok Evlendi? (Ezvac-ı Tahirat Okulu)*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Ateş, S. (1999). *İslâm Toplumunda Kadının Yeri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Çınar Parlak, S. (2022). *Toplumsal cinsiyet eşitsizliği*. 8 Mart Kadınlar Günü Paneli. Erişim Tarihi: 07.04.2022, https://www.youtube.com/watch?v=yZNWYcM6_fA&t=2685s
- Freud, S. (1967). *Cinsiyet ve Psikanaliz*. İstanbul: Varlık Yayıncılık.
- Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*. New York: Basic Books.
- Glenn, D.W., & Chris M. (2000). *Aşk Bilimi*. İstanbul: Çitlembik Yayınevi.
- Goleman, D. (1998). *Duyusal Zeka*. İstanbul: Varlık-Bilim Yayınları.
- Howells, K. (1984). *The Psychology of Sexual Diversity*. Cambridge: Basil Blackwell Lt.
- Kahraman, H. (2021). *Beğenilme arzusu, beden algısı ve medya*. Erişim Tarihi: 07.04.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=7KcAr5RifF0&t=3325s>
- Kaşıkara, G., & Doğan, U. (2017). Beğenilme arzusu: Ölçek Geliştirme, Güvenilirlik Ve Geçerlik Çalışması. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 51-60.
- Keinberg, F. O. (1995). *Love Relations, Normality and Pathology*. New York: Yale University Press.
- Köklü, B. (2018). *Üniversite öğrencilerinde sosyal medya kullanım özelliklerinin beğenilme arzusu, kendini mükemmeliyetçi gösterme ve sosyal kaygı ile ilişkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Launmann, Eo, Gagnon, Jlt., & Michael, Rt. (1994). *The Social Organization Of Sexuality: Sexuel Practitionsin The United States*. Chicago University of Chicago Press.
- Lipson, L. (2003). *Uygurluğın Ahlâkî Bunahımları, Manevî Bir Erime mi, Yoksa İlerleme mi?* İstanbul: Kültür Yayınları, Türkiye İş Bankası.
- Massey, D. E. (1992). *School Sex Education: Why, What and How?* London: Family Planning Association.
- NTV, (2002). *Nobel ödüllü kahraman Türkiye’de*. Erişim Tarihi: 07.04.2022, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/194295.asp>
- Rowland, L. D. (1995). The Psychobiology of Sexuel Arousal and Behavior. İçinde Diament L.Mc Anulty Rd (Eds.), *The Psychology of Sexual Orientation, Behavior and Identity* (ss. 19-42). London: Green Wood Press.
- Sautet, M. (1998). *Kadınların Özgürleşmesi Üzerine*. İstanbul: Telos Yayınları.
- Savaş, R. (2004). *Hız Muhammed Devrinde Kadın*. İstanbul: Gelenek Yayınları.
- Sayım, A. (2020). *Yalnız Uyumayan Bir Çocuđunuz Varsa...* Erişim Tarihi: 07.04.2022, <https://www.e-psikiyatri.com/yalniz-uyumayan-bir-cocugunuz-varsa>
- Schlessinger, L. (1997). *Kadınların Hayatlarını Mahvetmek İçin Yaptıkları On Aptalca Hata*. Ankara: HBY Yayıncılık.
- Stock, E.W. (1984). *Sex Roles And Sexualdysfunction*. İçinde C-S. Widom (Eds.), *Sex Roles and Psychopathology* (249-75). NewYork, Plenium Press.
- Tarhan, N. (2000). *Sağ ve sol beynin şifreleri nelerdir?* Erişim Tarihi: 07.04.2022, <https://nevzattarhan.com/sag-ve-sol-beynin-sifreleri-nelerdir.html>

- Tarhan, N. (2015). *Değerler Psikolojisi ve İnsan* (15. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınevi.
- Tarhan, N. (2018). *Kadın Psikolojisi* (87. Baskı). İstanbul: Nesil Yayınevi.
- Tarhan, N. (2019). *Toplum Psikolojisi ve Empati* (12. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N. (2020a). *Korkular genetik mi, sonradan mı öğrenilir?* Erişim Tarihi: 07.04.2022, <https://www.nevzattarhan.com/korkular-genetik-mi-sonradan-mi-ogrenilir.html>
- Tarhan, N. (2020b). *Z kuşağı kayıp kuşak olmasın.* Erişim Tarihi: 07.04.2022, <https://www.nevzattarhan.com/prof-dr-nevzat-tarhan-z-kusagi-kayip-kusak-olmasin.html>
- Tarhan, N., & Tutgun-Ünal, A. (2021). *Sosyal Medya Psikolojisi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Tutgun-Ünal, A. (2015). *Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığının incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tutgun-Ünal, A. (2020). *Sosyal Medya: Etkileri-Bağımlılığı-Ölçülmesi* (1. Baskı). İstanbul: Der Yayınevi.
- Tutgun-Ünal, A. (2021). Social Media Generations' Levels of Acceptance of Diversity. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 20(2), 155-168.
- Tutgun-Ünal, A., & Bozkurt, V. (2020). Sosyal Medya Bağımlılığı Belirtileri Üzerine Etki Eden Faktörler. İçinde M. Şeker, Y. Bulduklı, C. Korkut & M. Doğrul (Eds.) *Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği* (ss. 165-189). Ankara: TÜBA – Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları
- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56.
- Winston, R. (2010). *İnsan İçgüdüğü*. İstanbul: Say yayınları.
- Yetkin, N., & Mumcu, C. (2001). *Cinsel İşlev Bozuklukları*. İstanbul: Roche Müstahzar Yayınları.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları: Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “Kadın Psikolojisi ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Rol Kalıpları” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Günümüz Dünyasında Kadın Düşmanlığı (Mizojini) ve Görünümleri

Misogyny and Its Appearances in Today's World

Yaşar Suveren ^{1*} ,

¹ Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Sakarya, Türkiye, ysuveren@sakarya.edu.tr

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:

26.09.2022

Accepted/Kabul:

09.10.2022

Online/Çevrimiçi:

30.12.2022

*Corresponding Author

*Sorumlu Yazar

Öz: Bu çalışma günümüz modern dünyasında kadın düşmanlığının (mizojini) açık ve örtülü biçimlerini önemli bir toplumsal sorun olarak görmektedir. Toplumsal-tarihsel deneyim ve bilimsel pratik, önyargıların, ayrımcılığın ve nefret suçlarının açık biçimlerini uzun bir süredir tanımlayabilmiş ve bu konu ve sorunlar hakkında hatırı sayılır bir bilgi de üretmiştir ancak yine de bireylere önyargılı örtülü bakış açıları aşıl原因an sosyalleşme süreçleri nedeniyle bunun farkında olmayan failler ve elbette bunun kurbanları da bulunmaktadır. Bu nedenle, bu çalışma esas olarak, kadın düşmanlığı olgusu etrafında kadınlara karşı önyargı, bilinçli ve bilinçsiz/örtülü önyargı ve nefret konularını ele almaktadır. Kadın düşmanlığı ya da kadın korkusu olarak da tanımlanan 'mizojini', erkek egemen toplumlara binlerce yıldır eşlik eden bir ideoloji ya da inanç sistemi olarak işlev görmektedir ve kadınların güç ve karar alma mekanizmalarına sınırlı erişimine neden olarak onları daha düşük konumlara yerleştirmektedir. Mizojini, mitolojide, bilimde, dinde, sanatta vb. pek çok alanda "dünyanın en eski önyargısı" olarak da tanımlanmaktadır. Bu alanlardaki söylem ve pratiklerle pekiştirilen ve meşrulaştırılan kadın düşmanlığı, kadına yönelik ayrımcılık ve önyargıları içermekte, toplumsal statüsünü ve değerini düşürmekte, onları birer tehdit olarak algılamakta ve kadınları geleneksel doğurganlık ve diğer aile içiyle sınırlı rollere hapsedmektedir. Günlük yaşamdan sanata, edebiyattan bilime, sağlıktan çalışma yaşamına, eğitimden hukuka, sinemadan popüler kültüre pek çok alanda kadın düşmanlığı örtülü olarak nasıl ifade ediliyor? Nasıl fark edilebilirler ve ne yapmalı? Bu çalışma genel olarak kadın düşmanlığının açık ve örtülü biçimlerinin dışı vurulma biçimlerini soruşturup açıklığa kavuşturmayı ve kadın düşmanlığının bu biçimlerine karşı nasıl mücadele edilebileceğini ve neler yapılabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Son olarak bu çalışma, kadın düşmanlığını tanımanın ve fark etmenin çeşitli yollarını ele almakta ve onunla mücadele etmek için de bir dizi öneride bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mizojini, Kadın düşmanlığı, Ön yargı, Örtülü ön yargı, Ayrımcılık.

Cite this article/Atıf:
Suveren, Y., Günümüz
Dünyasında Kadın
Düşmanlığı (Mizojini)
ve Görünümleri, Saü Kadın
Araştırmaları Dergisi,
1(1) (2022), 19-36..

Abstract: This study deals with the implicit forms and manifestations of misogyny (women hostility) in today's modern world as a significant social problem. Socio-historical experience and scientific practice have long been able to identify precise forms of prejudice, discrimination, and hate crimes and generate critical information on these issues and problems. However, many individuals are unaware of these prejudices due to the socialization processes that instill prejudiced and implicit perspectives on individuals. For this reason, many individuals are victims and perpetrators of this process. Therefore, this study mainly deals with the issues of prejudice against women, conscious and unconscious/implicit prejudice, and hatred around the phenomenon of misogyny. Misogyny or fear of women, functions as an ideology or belief system that has accompanied male-dominated societies for thousands of years and places women in lower positions by causing limited access to power and decision-making mechanisms. Misogyny can be found in mythology, science, religion, art, etc. It is also defined as "the world's oldest prejudice" in many areas. Misogyny, reinforced and legitimized by discourses and practices in these fields, includes discrimination and prejudices against women, lowers their social status and

value, perceives them as a threat, and confines women to traditional fertility and other domestic roles. How is misogyny implicitly expressed in many fields, from daily life to art, literature to science, health to working life, education to law, and cinema to popular culture? How can they be noticed, and what to do? This study aims to explore and clarify the manifestations of explicit and implicit forms of misogyny in general and to reveal how these forms of misogyny can be combated and what can be done. Finally, this study makes several recommendations for addressing and combating misogyny in the various ways of defining and recognizing it.

Keywords: Misogyny, Women hostility, Prejudice, Implicit prejudice, Discrimination.

1. Giriş

Kadın düşmanlığı ya da kadın korkusu olarak da tanımlanan “mizojini”, erkek egemen toplumlara binlerce yıldır eşlik eden bir ideoloji ya da inanç sistemi olarak işlev görmekte ve kadınların güç ve karar alma mekanizmalarına sınırlı erişimine neden olarak onları daha düşük konumlara yerleştirmektedir. Mizojini, mitolojide, bilimde, dinde, sanatta vb. pek çok alanda “dünyanın en eski önyargısı” olarak da tanımlanmaktadır (Işık, 2018; Baydar ve ark.; Holland, 2019). Bu alanlardaki söylem ve pratiklerle pekiştirilen ve meşrulaştırılan kadın düşmanlığı, kadına yönelik ayrımcılık ve önyargıları içermekte, kadınların toplumsal statüsünü ve değerini düşürmekte onları birer tehdit olarak algılamakta ve kadınları geleneksel doğurganlık ve diğer aile içiyle sınırlı rollere hapsedmektedir. Kadın düşmanlığının bir başka boyutu ise erkeklere kadınlardan daha fazla saygı duymayı, itibar etmeyi ve onları önemsemeyi içerirken kadınları ve kadınsı özellikleri zayıf ve savunmasız bulma eğilimidir. Kadın düşmanlığı erkeklerde daha yaygın olmakla birlikte, kadınlarda diğer kadınlara ve hatta kendilerine karşı da ortaya çıkabilmektedir. Kadınlarda kadın düşmanlığı, ataerkil güç ve/veya onay kazanmak için kadın kimliğinden vazgeçilmesi olarak da ortaya çıkabilmektedir.

Kadın düşmanlığı, kadın şüphesinden kadına yönelik şiddet eylemlerine kadar uzanan, kadınları aşağılama ve yıldırma tutum ve eylemlerini içerir. Kadın düşmanlığı elbette yeni bir olgu değildir ve ataerkilliğin tarihi ve çeşitli mitlerle kayıtlıdır. Örneğin, kadınlara yönelik korku ve şüphelerin önemli kaynaklarından birisi Âdem ve Havva anlatısıdır. Havva'nın şeytan tarafından ayartıldığı ve onun da Adem'i ayarttığı söylemine paralel olarak, kadın hem zayıf hem de kandırılmak için yetersiz bir erkek olan Adem'i baştan çıkarma potansiyeline sahip bir varlık olarak görülmektedir. Dolayısıyla dinsel bir anlatı tarafından da meşrulaştırılan kadın düşmanlığı, kadınların itaat etmesi gerektiği inancını da beraberinde getirmiştir. Mitik ve dini bir görünüme bürünen bu inançla kadınların dezavantajlı bir toplumsal konuma yerleştirilmesi kolaylaşmıştır (Altun, 2018; Dur, 2018; Işık, 2018; Öçal, 2019).

Özetle kadın düşmanlığı, kadınlara yönelik nefret, düşmanlık, ayrımcılık, kadınları geleneksel rollere zorlayan ve etkinliklerini sınırlayan korku, şüphe, güvensizlik gibi tutumları içerir. Bunun yansımaları Orta Çağda cadı avı şeklinde kadınların cezalandırılması iken, günümüzde kadına yönelik fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel ve toplumsal şiddet ve tecrit edilme gibi farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Şiddetin yanı sıra kadınların cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılık, aşağılanma, nesneleştirme gibi söylem ve pratiklerle karşılaşmaları, yeterlilik algılarını, depresyon düzeylerini ve benlik saygılarını olumsuz yönlerde etkileyebilmektedir. Yine kadın düşmanlığının bir yansıması olarak şiddete maruz kalmış kadınlarda, işe yaramadığını düşünme, korku, mutsuzluk,

uykusuzluk, değersizlik gibi belirtiler şiddet görmeyen kadınlara göre daha sık görülmektedir.

Peki, günümüzde kadın düşmanlığının durumu ve görünümü nelerdir? Bunların nasıl farkında olabiliriz? Açık kadın düşmanlığı varlığını sürdürüyor olsa da, birçok durumda ‘siyasi doğruculuk’ adına veya başka türlü nedenlerle kadın düşmanı tutumlar gizlenebilmekte ya da örtülü bir biçimde dışa vurabilmektedir. Açık kadın düşmanlığı hâlâ çok önemli bir sorun olarak var olmakla birlikte, örtülü veya dolaylı kadın düşmanlığı da kadınlara karşı bir tehdit ve ayrımcılık biçimi olarak varlığını sürdürmektedir. Özellikle artık yaşamlarımızın ayrılmaz bir parçası olan sanal ortamlar başta olmak üzere, günlük yaşamdan sanata, edebiyattan bilime, sağlıktan çalışma yaşamına, eğitimden hukuka, sinemadan popüler kültüre pek çok alanda kadın düşmanlığı örtülü olarak nasıl ifade ediliyor? Nasıl fark edilebilirler ve ne yapmalı? Bu makale genel olarak kadın düşmanlığının açık, ancak ağırlıklı olarak da örtülü biçimlerinin dışa vurulma biçimlerini soruşturup açıklığa kavuşturmayı ve kadın düşmanlığının bu biçimlerine karşı nasıl mücadele edilebileceğini ve neler yapılabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

İnsanlar bilinçli olarak başkalarına karşı kesinlikle bilerek ve isteyerek nefret suçu işlemeye kalkışmayacaklarına inanabilirler. Ancak bireyler çoğu kez davranışlarını bilinçsizce etkileyen örtülü önyargılara da sahip olabilirler (Suveren, 2022). Toplumsal-tarihsel deneyim ve bilimsel pratik, önyargıların, ayrımcılığın ve nefret suçlarının açık biçimlerini uzun bir süredir tanımlayabilmiş ve bu konu ve sorunlar hakkında hatırı sayılır bir bilgi de üretmiştir ancak yine de bireylere önyargılı bakış açıları aşıl原因 sosyalleşme süreçleri nedeniyle bunun farkında olmayan failler ve elbette bunun kurbanları da bulunmaktadır. Bu nedenle, bu çalışma esas olarak, kadın düşmanlığı olgusu etrafında kadınlara karşı bilinçli ve bilinçsiz/örtülü önyargı, ayrımcılık ve nefret pratiklerini ele almaktadır. Çalışma, kadın düşmanlığının açık ve örtülü biçimlerini tanımlamanın ve fark etmenin çeşitli yollarını ele almayı ve onunla mücadele etmek için de bir dizi öneride bulunmayı amaçlamaktadır.

2. Yöntem ve Kuramsal-Kavramsal Yaklaşım

Mevcut makale, ağırlıklı olarak açık ve örtülü önyargı, kadın düşmanlığı, nefreti ve ayrımcılığı üzerine odaklanmış çalışmalara dayalı literatür taraması yöntemine dayalı olarak yazılmıştır. Kuramsal-kavramsal bağlam olarak ise temelde çift değerli (ambivalent) cinsiyetçilik yaklaşımından yararlanılmıştır.

Savigny (2020), kadın düşmanlığının cinsiyetçiliğin çok daha şiddetli ve yerleşik bir ifadesi olduğunu ileri sürmektedir. Hem kadın düşmanlığı hem de cinsiyetçilik, ayrımcılık bağlamında sıkı sıkıya ilişkilidir ve bunlar ataerkil sistemlerden kaynaklanmaktadır. Savigny’nin kadın düşmanlığı ve cinsiyetçilik üzerine gerçekleştirdiği araştırma bulgularına dayanarak, Connor ve arkadaşları (2018), çift değerli cinsiyetçilik yaklaşımının cinsiyetçiliğin antipati ve öznel iyilikseverliği (benevolence) içeren iki boyutluluğuna dikkat çekerler.

Connor ve arkadaşları (2018), düşmanca cinsiyetçiliğin (hostile sexism) cinsiyet hiyerarşisine tehdit oluşturan kadınların (örneğin feministler) düşmanca gözden çıkarılmasına karşılık geldiği için ayrımcılığın klasik sınıflandırmalarıyla eşleştiğini gözlemlemişlerdir. Kadınlara yönelik hâkim olumsuz algının göstergeleri arasında, ‘bir şeyleri takdir etmeyi bilmeyen’, ‘kolayca hoşnut olmayan’ ve ‘erkekler üzerinde egemenlik kurmaya çalışan’ gibi kalıpyargı unsurları bulunmaktadır. Bu unsurlarla birlikte düşmanca cinsiyetçiliğin aşırı manipülatif bir tutum

ve algıya tekabül ettiği de ileri sürmektedirler (McMahon & Kahn, 2015; Connor ve ark., 2018).

Çift değerli cinsiyetçilik yaklaşımının diğer yönü ise iyiliksever cinsiyetçiliktir (benevolent sexism). Connor ve arkadaşları (2018) iyiliksever cinsiyetçiliğin, kadınları klişe ve sınırlı rollerde karakterize etmeye dayalı, ancak genellikle algılayanın bakış açısından öznel olumlu duygular üreten, kadınlar üzerinde birbiriyle ilişkili bir dizi tutum ve algıyı tanımladığını belirtmişlerdir. İyiliksever cinsiyetçilik, ‘ev hanımları’ gibi sınırlı ancak geleneksel cinsiyet rollerini benimseyen kadınlara ‘sevgi bahşeder’. McMahon ve Kahn (2015), iyiliksever cinsiyetçiliğin kadınları bir podyum veya vitrin süsü gibi karakterize ederek sunduğunu ve onların “doğasında bulunan” ‘savunmasızlık’, ‘ahlaklılık’ ve ‘safılığı’ vurguladığını belirtmektedir. Bu tür bakış açıları, ‘zayıfları ve sevilenleri’ koruma ihtiyacından, buna karşılık gelen cinsiyet çeşitliliğine duyulan ihtiyaçtan ve heteroseksüel yakınlık girişiminden doğar. Bu nedenle, iyiliksever cinsiyetçilik pozitif bir şeymiş gibi görünmesine rağmen, hâlâ kadının toplumdaki ikincil statüsünü pekiştirmekte ve yeniden üretmektedir.

3. Kadın Düşmanlığı: Kısa Tarihsel Arka Plan

Kadın düşmanlığı terimi, kadınlara karşı nefreti tanımlayan eski Yunanca bir kelimedenden (mīsogunīā) gelmektedir. Kadın düşmanlığının tarihsel arka planını açıklamak için antik mitolojilere odaklanılmakta ve kadın düşmanlığının kökleri antik Yunan mitolojisine kadar takip edilmektedir (Chaudhury ve ark., 2017; Rosen, 2017; Holland, 2019). Buna göre erkekler, kadınlar var olmadan önce Tanrı’nın yoldaşları olarak barış içinde bir arada yaşıyorlardı. Prometheus, Tanrı’dan ateşin sırrını çalana kadar Zeus hiç öfkelenmemişti. Ancak ateşin çalınmasından sonra Zeus, insanları Pandora (hastalık, doğum, ölüm, yaşlılık ve üzüntü dahil tüm kötülükleri dışarı çıkaran bir kutusu olan ilk kadın) ile cezalandırdı (Chaudhury ve ark., 2017). Benzer şekilde, Havva’nın hikâyesinin pürüten toplumlardaki kadınları hedef aldığı da ileri sürmüştür (Rosen, 2017). Toplum, kadınları eşlik görevlerini yerine getirdiği için onurlu olarak görüyordu. Ancak, toplumdaki normal işlevlerini kesintiye uğrattıklarında ise onları ‘cadı’ olarak ilân etmiştir. Bu mitolojiden yola çıkan Rosen, kadınların belirli temsil ve görevlerle sınırlandırıldığını belirtir. Bu nedenle cinsiyetçiliğin iki yönünü teşkil eden hem düşmanca hem de iyiliksever cinsiyetçilikte, kadınların kötülüğün nedeni olarak kabul edildiğini ve bu nedenle antik dönem kadınlarının ailenin diğer temsil ya da görevlerinden ziyade sadece eş görevlerinin desteklendiğini belirtmektedir (Rosen, 2017).

Küresel krizlerin de kadın düşmanlığına büyük katkısı olmuştur. Aikat ve arkadaşları (2021), 20. yüzyıldaki krizlerin çoğunun Üçüncü Dünya’da ortaya çıktığını gözlemlemişlerdir. Orta Doğu’nun yanı sıra Doğu, Güney ve Orta Asya, iç savaflara ve isyanlara yol açan etnik ve dini gerilimlerin bir sonucu olarak sürekli bir kargaşa, savaş veya çatışmalar içinde olmuştur. Ahmad ve Anctil Avoine (2016), bu tür çatışma ve savaşların kadınlara yönelik yoğun cinsel şiddete yol açtığını belirtmişlerdir. Aynı yazarlar, savaşlar sırasında cinsel tacizin, kadınları erkeklerin “gururu/namusu” olarak gösteren ve erkeklerin kadınları korumasını gerektiren ataerkil bir yapının sonucu olduğunu iddia etmektedirler. Buna göre, ataerkil uygarlıklarda toplumsal cinsiyet hiyerarşisi, çoğunlukla kadınların ‘aile haysiyeti’nin koruyucuları rolüne odaklanan sosyo-kültürel değişkenlerle kurulur (Ahmad ve Anctil Avoine, 2016). Judith ve arkadaşları (2019) ise kadınların çoğu kurumsal prosedüre katılmalarının yasaklandığını

gözlemlemişlerdir. Kadınlar, genellikle kurumların nasıl çalıştığını etkilemek için çok az müzakere gücüne sahiptirler ve kurumlar içindeki konumlarını aşağı düşüren yoğun cinsel taciz vakaları bildirmişlerdir. Bu oldukça kısa tarihsel arka plan kadın düşmanlığına dair zeminin derinliğine ve yerleşikliğine işaret etme amacını taşımaktadır. Bu çalışma ise esas itibarıyla günümüzde açık ve örtülü kadın düşmanlığına odaklanacağı için tarihsel arka plana dair üretilmiş kaynaklara odaklanmak yerine güncel çalışmalara odaklıdır. Ancak tarihsel değerlendirmelerle ilgili çok zengin ve çeşitli çalışmalar söz konusudur (Jane, 2017; Manne, 2017; Holland, 2019; Savigny, 2020).

4. Günümüzde Kadın Düşmanlığının Görünümleri: Sanal Dünya

İnternetin yükselişi ve yaygınlaşması uzun süredir nefret suçlarını çevrimiçi platformlara kaydırması durumdadır ve bu durum çevrimiçi kadın düşmanlığını artırıp pekiştiren sonuçlara yol açmıştır. Collins (2017), kamusal konuşmanın ve müzakerenin temel mantığının çarpıcı biçimde değiştiğini ve dolayısıyla sosyal medyanın belirgin yükselişi ile internetin değişen boyutlarının iktidar/güç ilişkilerine de sirayet ettiğini belirtir. Örneğin, Diaz-Fernandez ve Evans (2019), kadınlar ne zaman sanal veya başka ortamlarda örneğin “sürtük” vb. sıfatlarla damgalanırsa, “sürtük” kelimesinin onları elbette olumsuz etkileyebileceğini belirterek, böyle bir etiketlenmenin, kadınlar, ahlâk ve cinsellik arasındaki korelasyonların yanı sıra uzun bir kadın düşmanlığı ve cinsiyetçilik geçmişiyle de kayıtlı olduğuna vurgu yapar. Bu çerçevede Jane (2017), bir kişinin bir kadına karşı tehdit edici bir mesaj göndermek için interneti kullandığında bunun izini sürmenin imkânsız olmasına rağmen, araştırma bulgularının, cinsiyete dayalı siber nefret olaylarının 1990’ların sonlarından itibaren kademeli olarak arttığını ve 2010’dan sonra ise dramatik bir biçimde yükselişe geçtiğini belirtmektedir. Fakat buna karşın, yakın zamanda Nozza ve arkadaşları (2019), çağdaş toplum ve kültürde kadınların güçlendirilmesine ve cinsiyet eşitliğine yönelik ilerlemeyi hızlandırmak için artan bir çaba olduğunu da gözlemlemiştir. Diaz-Fernandez ve Evans’ın (2019) çevrimiçi kadın düşmanlığının özelliklerine ilişkin araştırma bulguları, özellikle çevrimiçi sosyal medyada kadınlara yönelik dramatik ve çok yüksek seviyelerde yaygınlaşan önyargılardan söz etmektedir. Bilindiği üzere sosyal medya, sözde ‘gerçek’ kimlikler veya sahte anonimlik ‘imkânları’ aracılığıyla, tanınmadan veya izlenebilir olmadan bir grubu hedef almaya imkân ve fırsat sağlamaktadır. Bu nedenle internet, kadın düşmanlığını önemli ölçüde besleyen ve destekleyen bir platform haline gelmiş durumdadır.

Ayrıca, çevrimiçi platformlar ataerkil rolleri pekiştirmekte ve böylece kadın düşmanlığını teşvik etmektedir. Ging ve Siapera (2018), çevrimiçi bağnazlığın yaygınlaşması ve yoğunlaşmasıyla birlikte, internetin toplumsal cinsiyet sorunları için yeni bir savaş alanı haline geldiğini öne sürmektedir. İnternet kullanıcılarının sayısı arttıkça cinsiyetçi gönderiler, kişisel saldırılar, kadın çevrimiçi topluluklarının ‘trollenmesi’ ve siber cinsel suçlar da artış göstermektedir. Örneğin, Lewis ve arkadaşları (2018), 1970’lerin başında ABD’de ve on yıl sonra İngiltere’de başlangıcından bu yana, nefret suçu araştırmalarının sınırlarının, çerçevesinin ve bağlamının değiştiğini öne sürdüler. Kadın düşmanı şiddetin potansiyel bir nefret suç türü olarak bu suç türüne dahil edilmesi, dine, ırka, engelliliğe veya cinsel yönelime dayalı olarak mağdur edilen kişileri içerecek şekilde genişletilmiştir. Easteal ve arkadaşları (2015), cinsel taciz, cinsel saldırı ve aile içi şiddet hakkında toplumsal görüşlerin geliştirilmesinin kritik

önemi olduğunu, çünkü ataerkil sosyal normları sürdüren yasal düzenlemelerin yetersiz ve etkisiz olabileceğini öne sürmektedirler. Sonuç olarak, çevrimiçi platformlar ataerkil rolleri teşvik etmektedir ve böylece kadına yönelik nefret suçlarına ilişkin toplumsal bakış açılarındaki olumlu değişim potansiyeline bir engel teşkil etmeyi sürdürmektedir.

Sosyal medya platformlarının evrimine dayalı olarak *nefret temelli içerik* ile *kabul edilebilir içerik* arasında ayırım yapmak oldukça zordur. Smith ve Gayles (2018) ile Manne (2017), insanların sosyalleşme yoluyla ayrımcı ve önyargılı algıları bilinçsizce nasıl öğrendiğini ve edindiğini açıklamaya çalışmışlardır. Smith ve Gayles (2018), erken yaşlardan itibaren sosyalleşmenin insanları belirli insan grupları hakkında önyargılı düşüncelere, yargılara ve klişelere maruz bıraktığını gözlemlemişlerdir. Zamanla, bu tür algılar kötü biçimlendirilmiş yargılar geliştirilmesine neden olmaktadır. Ancak asıl sorun, insanların diğer insanlar hakkında öğrendikleri düşünce ve akıl yürütme biçimlerinin genellikle eksik veya yanlış olmasıdır. Bu bağlamda Manne (2017), kadın düşmanlığının içine gömülü *erkek dünyası (manosfer¹)* özelliklerini araştırarak bazı sonuçlara ulaşmıştır. Manne (2017), manosfer terimini kadın düşmanlığı ile örtüşen bir algı olarak tanımlamaktadır. Smith ve Gayles (2018) kadın düşmanlığında sosyalleşmenin etkilerini vurgularken, Manne (2017) bunun uzun vadede manosfer ile sonuçlandığını öne sürmektedir. Bu nedenle, kadın düşmanlığı, cinsiyetçilik örnekleri geliştiren toplumsal yapılarda ve ataerkil iktidar normlarında derinden kök salmıştır. Ayrıca, insanların başkalarını yargılama ve onlar hakkında düşünce ve algıları genellikle örtülü kadın düşmanlığı yaratan bireysel davranışları da biçimlendirir.

Örtülü kadın düşmanlığının tezahür etmesinin bir diğer yolu, genel olarak internet ve çevrimiçi sosyal ağlardır. García-Díaz ve arkadaşları (2021), sosyal ağların erkeklere kadınlara karşı nefret suçları işleme cesareti verdiğini söyleyerek, sosyal ağların güçsüz bireylerin yaşamları üzerinde yoğun bir kontrol sahibi olmalarını sağladığını gözlemlemişlerdir. Onlara göre erkekler kadın düşmanlığı yapmak için internetin kadınları taciz etmede sağladığı sosyal mesafe ve anonimlikten yararlanmaktadırlar.

Bailey (2018) ise sosyal medya platformlarının, erkekleri kadınlara karşı öldürme veya tecavüz tehditleri, özel-mahrem bilgilerin ifşa edilmesi ve yoğun çevrimiçi taciz dahil farklı siber suçlar işlemeye teşvik ettiğini iddia etmektedir. Bu bakımdan erkek dünyası, bu tür kadın düşmanı siber nefret, siber mağduriyet ve siber istismar ile çok yakından ilişkilidir. Bu nedenle erkek dünyası, iyiliksever cinsiyetçilik bağlamında söylenirse, erkeklerin kendilerini savunmak için kadınların “savunmasız doğası”ndan yararlanır (Connor ve ark., 2018). Tielage (2019), siber suçlardaki bu tür bir artışın nedenlerini açıklamak için sanal iletişimdeki katılımcı ve müzakereye dayalı yeniliklerin, kamusal alan için ahlaki olanın sınırlarını değiştirerek ve bazı durumlarda bireylerin itibarlarını yargılamak için yeni ahlaki iddialı şemalar geliştirerek yeniden çizildiğini belirtmektedir. Bu nedenle, yeni sosyal medya alanı, bireylerin haklarına, savunmasızlık ve güvenlik değerlendirmesine ve kamusal yaşama katılım ve

¹“Manosfer” terimi Cambridge Sözlük’te şöyle tarif edilmektedir: erkeklerin çıkarları ve haklarıyla ilgilenen, genellikle feminizme muhalefet veya kadınlardan hoşlanmama ile bağlantılı web siteleri ve internet tartışma grupları. Manosferin bazı yanları, kadın düşmanı bir dünya görüşünü teşvik ediyor olarak tanımlanmıştır. Doğal cinsiyet farklılıkları manosferde popüler bir konudur. Bkz. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/manosphere>

ifade özgürlüğüne ilişkin yargılara dair fikirleri değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Bunların sonucu olarak da feminizm karşıtı bir algıyla, birbirine gevşek biçimde bağlı erkekler ve bir tür erkek kültürü ortaya çıkmakta; nefret suçu normalleşmekte ve böylece toplumda bir yandan açık ve öte yandan tanımlanabilmesi zor olabilen örtülü kadın düşmanlık biçimleri ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, manosfer, daha da radikalleşerek örtülü kadın düşmanlığı yapan kadın düşmanlarını beslemektedir.

Bu yeni sayılabilecek gelişmeler yeni bir dil, jargon ve mecazlar üretmektedir. Özellikle Batı toplumlarında erkekler, ‘Kırmızı Hap’ mecaz ya da benzetmesini benimseyerek/peşine takılarak erkek dünyası alanını giderek genişletmekte ve radikalleştirilmektedirler. Van Valkenburgh (2018) *Kırmızı Hapı Almacılığı* (KHA²) şöyle açıklıyor: kırmızı hapı almak, sermaye ya da burjuvazi ile ilgili olabilecek süsleyici özelliklerle erkeklerin kadınları günah keçisi haline getirmesidir. Kırmızı hapı alıcı zihniyete göre kadınlar, umursamaz, sömürücü, fetişleştirici ve kâr amaçlıdır. Connor ve arkadaşları (2018) tarafından da açıklandığı üzere, kırmızı hapı almacı zihniyette kadınların değersiz olduğunu imâ ve işaret eden düşmanca cinsiyetçiliğin tam bir karşılığı bulunmaktadır. Dolayısıyla ‘kırmızı hapı alma’nın ahlaki olmayan (amoral) cinsel stratejileri nedeniyle kadınlara yönelik bir tür faydacılık yansımaları haklı gösterilmekte, erkeklerin ekonomik/politik istilacı ve proje ideolojisi olarak neoliberalizmin ve kapitalizmin çelişkilerini yüzeysel olarak değiştirmelerine yardımcı olmakta ve bir ölçüde gizli bir müfredat da yaratmaktadır.

Ging ve Siopera, 2017 Uluslararası Af Örgütü anketini (AIP) değerlendirmişler ve bu çalışmanın bulguları etrafında, dünya genelinde kadınların %41’inin hâlihazırda çevrimiçi tacize ve özellikle yabancılardan yönelen tacize uğradıklarını gözlemlemişlerdir. Buna göre ayrıca bu tür deneyimlerin kadınların fiziksel güvenliklerini de tehdit ettiğini belirtmişlerdir. İtalya’daki kadınların yaklaşık %19’u ve toplam nüfusun %25’i cinsel veya fiziksel saldırıya maruz kalmışlardır (Ging & Siopera, 2018).

Van Valkenburgh’un (2018) kırmızı hapı al çevresi ve olgusu hakkındaki araştırmasına benzer şekilde, Ging (2017) de Web 2.0’den bu yana çeşitli sosyal medya platformlarında belirgin olan düşmanca/zehirli bir anti-feminizm tarzından bahsetmiştir. Çevrimiçi taciz ve siber nefretle ilişkilendirilebilir olsa da, Schmitz ve Kazyak (2016), eylemi tanımlamanın, belirlemenin ve gerçek dünyadaki şiddetle ilişkilendirmenin zor olması nedeniyle yine de kırmızı hapı almacılığı örtülü kadın düşmanlığı olarak değerlendirmektedirler. Ging (2017), bu tür toplulukların normalde erkekleri feministlere yönelik sanrılı düşünce ve algıya dayalı hayatlarından ‘kurtardığını’ ve onları birleştirdiğini gözlemlemiştir. Örneğin, Schmitz ve Kazyak (2016), erkek sanatçıların kadınları manipüle etmek için manosferi benimsediklerini ifade etmektedir. Bu nedenle, böyle bir erkek dünyası alanı, insanları fiziksel alanlarda yasadışı olacak nefret suçları işlediklerini fark etmemelerine zemin hazırlar ve kadın karşıtı şiddetin bir tür mecazını üretir.

² “Kırmızı hap”, siyasi görüşlerini sağa kaydıranlar için ortak bir internet terimidir. Günümüzün internet ortamında, “kırmızı hapı al/mak” (İngilizce’de Take Red Pill-TRP) veya “kırmızı haplanmak” ifadesi, sağcı bir siyasi uyanışı belirtmek için çok daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ifade, ABD eski başkanı Donald Trump veya “erkek hakları” örgütleri gibi konulara adanmış forumlarda sıklıkla kullanılmaktadır.

Fakat her ne kadar nefret suçlarına, kadınlara yönelik açık-örtülü düşmanlık ve ayrımcılığa karşı çeşitli yasal-idari değişiklikler yapılarak, bu düzenlemeler bir yandan kadınları destekler ve güçlendirirken diğer yandan da kadınların yükselişini sınırlayan ve olumsuz sonuçlara yol açan örtülü kadın düşmanlığı içermeleri bakımından iki tarafı keskin bir bıçağa benzetilebilir. Örneğin Valkenburgh (2019), kadınlara yönelik düşmanca ve nefret söylemleri üretmeyi önlemeye yönelik düzenlemelerin kadınları sosyal kısıtlamalardan özgürleştirdiğini ancak, refah ve zenginlik elde etme konusunda ise onları sınırladığını gözlemlemiştir.

5. Açık ve Örtülü Kadın Düşmanlığının Görünümleri: Algılama Bilinci ya da Farkındalığı

Çağdaş dünyada açık ve örtülü kadın düşmanlığı mevcudiyetini sürdürdüğünden ve çok yaygın olduğundan, bireyleri bu tür saldırılara karşı korumak için sosyal ağlarda nefret söylemini ve saldırganlığını fark etmek ve tanımlamak kritik öneme sahiptir. Menegatti ve Rubini (2017), kimliği baskılayan dil kullanımı yoluyla örtülü kadın düşmanlığı yaratan ‘incelikli yolları’ ele almışlardır. Dickel ve Evolvi (2022) ise, *A Voice for Men* (AVfM)³ ve *Return of Kingdom* (ROK)⁴ web sitelerinin, elbette ki bunların erkek kullanıcılarının, kadınları genellikle fiziksel görünüm, fikir ve davranışları bakımından küçümsediklerini gözlemlemiştir.

Cherry ve Wilcox (2020), kimlik temelli travmalar yaşayan bireylerin genellikle ayrımcı mesajlarla karşı karşıya kaldıklarını, ayrımcılık deneyimlerini meşrulaştırdıklarını ve kendinden nefret etme veya değersizlik duygularıyla sonuçlanabilecek aşağılanmış kişilik veya kimlikleri benimsediklerini dile getirmişlerdir. Fuchs ve Schafer’e (2020) göre, Menegatti ve Rubini (2017) tarafından dilsel soyutlama olarak gösterilen bu tür parodik veya ironik tarz, özellikle siyasal muhaliflerine saldırmaya çalışan Japon internet sağcılarında gözlenmektedir. Diğer küfürlü veya nefret dolu konuşma dili türlerinin aksine, dilsel soyutlama, kimseyle sohbet etmeyi veya sohbet başlatmayı amaçlamaz. Diyalogsuz ve amacı kendisinde olandır (ototeliktir), çünkü örtülü kadın düşmanlığı karşılıklı tweetler, yorumlar ve blog gönderileri geliştirerek diyalojik iletişimi bastırır.

Açık ayrımcı düşünce, tutum ve algılar, örtülü bireysel tutumları daha da güçlendirir, böylece uzun vadede kadın düşmanı tutum ve davranışların gelişimine neden olurlar. Davranış-tutum süreçlerine odaklanan araştırma ve teorilere dayanarak, Regner ve arkadaşları (2019), açık inançların tipik olarak örtülü bireysel önyargıları haklı

³ A Voice for Men (AVfM) (Erkekler İçin Bir Ses): Bu oluşum hakkında Wikiwand’da şunlar yazmaktadır: “AVfM, veya AV4M olarak da bilinen A Voice for Men, 2009 yılında Paul Elam tarafından kurulmuş, ABD merkezli, kâr amaçlı bir şirket ve çevrimiçi yayındır. Erkek hakları hareketinin veya “Erkek İnsan Hakları Aktivizmi”nin bir savunucusu, en büyük ve en etkili erkek hakları web sitesidir. Başyazı pozisyonu şiddetle anti-feministtir ve sıklıkla feministleri yanlış sözcü olmakla suçlar. AVfM’nin çalışanları ve katkıda bulunanlar, kurucu dışında ücretsiz gönüllülerdir. Sitede tişörtler, cep telefonu kılıfları ve tatil süsleri satan “Kırmızı Hap Dükkânı” (kırmızı hap memesi olarak adlandırılır) adlı bir çevrimiçi mağaza bulunmaktadır. Site ayrıca maddi bağışları da kabul etmektedir. Dun & Bradstreet’in veri tabanına göre, 2014 itibarıyla AVfM’nin tahmini 120.000\$ yıllık geliri ve bir çalışanı vardı”. Bu oluşumun web sitesi için bkz. <https://avoicemen.com/>

⁴ Return of Kings (ROK) (Kralların Dönüşü): Erkek üstünlüğünü savunan bir oluşum. Bu oluşumun kurucusu hakkında Wikiwand’da şunlar yazmaktadır: “Roosh Valizadeh, Roosh V ve Roosh Vorek olarak da bilinen Daryush Valizadeh, Amerikalı bir blogcu, eski pikap sanatçısı ve alt-right ile bağlantılı yazar. Kralların Dönüşü web sitesi ile Roosh V Forum’un sahibi ve burada kendisi ve başkaları tarafından erkek üstünlüğü konularında makaleler yayınladı. Valizadeh, belirli ülkelerdeki kadınlarla seks yapmayı tartışan bir düzineden fazla seks ve seyahat rehberi yayınladı. Tavsiyeleri, videoları ve yazıları, kadın düşmanlığı suçlamaları, tecavüzün teşviki, anti-semitizm, homofobi ve alt-right ile bağları da dahil olmak üzere yaygın eleştiriler aldı”. Bu oluşumun web sitesi için bkz. <https://www.returnofkings.com/>

çıkardığını ve böylece örtülü çağrışımların davranış üzerindeki etkilerini büyüttüğünü öne sürmüşlerdir. Örneğin, Beltran ve arkadaşları (2021), bir erkek amirin görünüşte duymadığı veya yanıt vermediği bir fikre katkıda bulunarak bir toplantıya katılan ancak umursanmayan bir kadın çalışan örneğini verirler. Benzer bir durumda, ne zaman bir erkek çalışan kadınınkine benzer bir fikir önerse, erkek amir bunu genellikle hemen fark eder ve hatta onu över. Bu tür tutum ve davranışlar, Connor ve arkadaşlarına (2018) göre, işyerlerinde düşmanca cinsiyetçilik ile örtülü olarak ilişkilendirilebilen mikro saldırganlıkları tanımlamaktadır. Waseem ve arkadaşları (2017) da örtülü sözlü taciz türlerinin tanımlanmasında zorluklar yaratan benzer araştırma bulguları ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak, tanımlamadaki zorluk veya belirsizliklerin kendisi, örtülü kadın düşmanlığını geliştirmektedir.

6. Farklı Alanlarda Kadın Düşmanlığının Açık ve Örtülü Görünümleri

Çalışmanın önceki kısımlarında daha çok çevrimiçi kadın düşmanlığına odaklanmış olsak da, şiddetin çevrimdışı açık ve örtülü tezahürleri de vardır ve çevrimiçi ve dışı arasında bir süreklilik de bulunmaktadır ve bu göz ardı edilmemelidir. Ging ve Siapera (2018), sözlü taciz, trolleme, özel/mahrem görüntülerin rıza dışı paylaşımı, cinsel şantaj, siber taciz, photoshop istismarı, fikri mülkiyet korsanlığı, ifşa etme, hackleme ve ddos saldırılarının yalnızca çevrimiçi ortamda değil aynı zamanda çevrimdışı olarak da gerçekleştiğini belirtir. Genellikle, çevrimiçiye kıyasla çevrimdışı olarak gerçekleşenlerin dramatik, yoğun ve ağır sonuçları söz konusudur. Bu nedenle, bu kısımda işyerleri, siyaset, eğitim ve hukuk alanlarında örtülü kadın düşmanlığının nasıl ortaya çıktığına odaklanılacaktır.

6.1 İş Yaşamı

İş yerlerinde kadın düşmanlığının ortaya çıkışının çeşitli biçim ve yolları vardır ve bu nedenle bu kısımda sunulacak literatür ve araştırma bulguları, bu tür örneklerin belirlenmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Örneğin, Girvan ve arkadaşları (2015), kalifiye ve üst konumdaki bir kadınla görüşmeyi bekleyen erkek yöneticiler arasında yaygın örtülü olumsuz algılar bulunduğunu saptamışlardır. Öte yandan, daha kalifiye veya üst konumdaki erkekler, eşit statüde veya ast kadın iş arkadaşlarıyla bir görüşme beklerlerken veya gerçekleştirirlerken olumlu bir örtülü tutuma sahiptirler. Hunter ve arkadaşları (2016) ise, kadınların başarısının erkekleri tehdit ettiğini gözlemlemişlerdir. Bu nedenle erkekler, hakimiyetlerini pekiştirecek erkeklik tutum veya eylemlerinde birleşmektedirler. Eylem, işyeri de dahil olmak üzere sosyal yapı ve kültürün verili koşulları boyunca gerçekleşmektedir.

6.2 Siyaset

Siyasal alanda örtülü kadın düşmanlığı çeşitli düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Smith ve Gayles (2018), siyaset alanı ve ortamlarında örtülü kadın düşmanlığının nasıl ortaya çıktığını anlamak için kirlilik ayrımcılığı teorisine (pollution theory of discrimination) müracaat etmişlerdir. Teoriye göre, dezavantajlı ve marjinal gruplar bir mesleğe girdiklerinde, meslek ve alanın itibarı kısıtlanır, tehdit edilir veya bu kişilerin baskın gruptakilere göre daha düşük niteliklere sahip oldukları düşünüldüğünden alan ve meslek “kirlenir”. Örneğin, Burki (2015), Pakistan’da İslamlaştırmanın doğrudan etkisinin, kadınların kamusal alandaki rollerini sınırlandırmak olduğunu belirtmektedir. Devlet kontrolündeki medya bu tür sansür stratejilerini benimsemiştir. Kurallar, kadınların devlete

ait televizyonda görünmeden önce ‘düzgün’ kıyafetler ve başlıklar giymelerini gerektiriyor. Bu örnek, Connor ve arkadaşlarının (2018) kadınları “saf ve ahlâki varlıklar” olarak kabul eden iyiliksever cinsiyetçilik hakkındaki örneğine denk düşmektedir. Smith ve Gayles (2018), kirlilik atfının, marjinal gruplardan insanları yeterlilik standartlarına göre kabul etmek yerine, alan standartları, marjinal gruplardan bireylerin katılımıyla düşürülmekte ve böylece mesleğin standartları da kirlenmektedir tespitinde bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda kadınlar, sunulan beceri ve nitelikler yerine kalıp yargılara ve önyargılı bakış açılarına göre değerlendirilirler. Fuchs ve Schafer (2020), bu tür klişeler ve önyargılı algıların uzun vadede, küfürlü dil ve nefret söyleminin sosyal, kişisel ve siyasal etkileri olabileceği sonucuna varmışlardır. Kişisel düzeyde, Japonya’daki Twitter kullanıcıları sürekli olarak kadın siyasetçilere saldırmaktadırlar. Bu siyasetçiler genellikle şiddetli psikolojik etkilerle karşı karşıya kalırlar. Sözlü taciz fiziksel şiddete ve nefret suçlarına yol açabilse de, sosyal medyada kadın siyasetçilerin katlanmak zorunda olduğu sürekli aşağılayıcı, zarar verici ve taciz edici zemin, siyasetten ayrılma/terk etme kararlarını etkileyebilmektedir. Siyasette kadına yönelik fiziksel veya psikolojik şiddet, kadınların siyasete katılımının önünde çok önemli bir engel olarak görülmelidir.

6.3 Eğitim

Örtülü kadın düşmanlığı sadece siyasal alanda değil, aynı zamanda öğrenciler arasında gizli bir müfredat biçiminde eğitim alanında da kendini gösterir. Hunter ve arkadaşları (2016), mevcut makro ve mikro eşitsizliklerin hem öğrencilerin sosyal yaşamında hem de sınıf içinde tezahür ettiğini, bu tür tutumları öğrencilerin davranışlarında normalleştiren gizli bir müfredat geliştirdiğini iddia etmiştir. Örneğin, sosyalleşmenin ilk aşamalarında çocuklara mesleklerin nasıl sunulduğu büyük ölçüde, büyüdüklerinde dünyayı nasıl göreceklerini de belirlemektedir. Menegatti ve Rubini (2017), liderlerin meslekleri ergenlere veya çocuklara sunma biçimlerinin, uzun vadede dil biçimlerini tanımlayan meslek algıları da dahil olmak üzere mesleklere bakış açılarını etkilediğini savunmuştur. Bu nedenle çocuklar kadınları, eril tanımlı meslekleri üstlendikleri zaman başarılı olarak algılamaktadırlar. Öte yandan, formel işgücü piyasasında kadın ve erkek tanımlı meslekler eşit kabul edilir ve bu nedenle onları elde eden kimseler o kadar da önemli olarak algılanmazlar. Buna uygun olarak, Hunter ve arkadaşları (2016), örtülü müfredatın cinsiyete dayalı eşitsizliklerin devam etmesine neden olduğunu savunmuşlardır. Üstelik bu durum şaşırtıcı bir şekilde, erkek egemen işyerlerine katılan kadın sayısının arttığı, kamusal alanın cinsiyete dayalı eşitsizliklerden arındırılmasının ve kurumların eşitliği teşvik ettiği koşullar altında tezahür etmesine rağmen. Ayrıca Smith ve Gayles (2018), akademik ortamlarda kadınlar arasında kadın düşmanlığı deneyimlerinin de belirgin olduğunu göstererek toplumsal cinsiyet eşitsizliği anlayışının varlığına yönelik bulgulara ulaşmışlardır. Bu tür akademik ortamlarda sadece cinsiyetçilik ve önyargı değil, aynı zamanda öğrencilerin pratik deneyimler kazanmak için çalıştırıldığı veya katıldığı staj vb. erkek egemen profesyonel ortamlarda da yeniden üretilir. Smith ve Gayles (2018) ayrıca, kadınların genellikle kişisel becerilerin ve başarıların göz ardı edildiği ve cinsiyetin ağırlıklı olarak devam eden etkileşimleri ve ilk izlenimleri etkilediği çeşitli ve bazen düşmanca çalışma ortamlarına girip gezinmelerini önermektedir. Bu tür akademik ortamlarda sosyalleşme, çocuklar büyüdükçe aralarındaki kadın düşmanlığının normalleşmesine katkıda bulunur. Bu tür gizli müfredat, çocukların sosyal çevresine ve sınıf

ortamına hâkim olan örtülü kadın düşmanlığı geliştirir.

Dilsel soyutlama, aynı zamanda, uzun vadede ayrımcılığı ve cinsiyet eşitsizliğini ve genel anlamda eşitsizlikleri dayatan örtülü bir kadın düşmanlığı biçimidir. Menegatti ve Rubini (2017), dilin, işe alımda benimsenen dilsel ifadeler yoluyla, geleneksel olarak erkek egemen bir meslekte kadınlar arasındaki yetersiz temsili de güçlendirebileceğini vurgulamıştır. Benzer şekilde, Regner ve arkadaşları (2019), karar vericilerin bu tür eşitsizliklerle ilgili inançlarının kadınların başarısını sınırlayabileceğinin altını çizmişlerdir. Bu nedenle, Regner ve arkadaşları (2019) ile Menegatti ve Rubini (2017), okul paydaşlarının örtülü düzeyde toplumsal cinsiyet önyargısı üzerinden hareket edebileceklerini, açık bir düzeyde ise çözüm gerektiren önyargı sorunlarına dikkat etmediklerini öne sürmektedirler. Bu tür senaryolar altında, kadınların okul ortamında liderlik pozisyonlarına erişmeleri olası değildir ve öyle olduğunda da kadınlar, ayrımcılık ve önyargı ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

6.4 Hukuk

Kadınlar eğitim ve bahsettiğimiz diğer alanlarda olduğu gibi, hukuk alanında da örtülü kadın düşmanlığı ile karşı karşıyadırlar. Girvan ve arkadaşları (2015) otoriter pozisyonlardaki kadınlara yönelik erkeklerden daha fazla örtülü tutum ve algıların mevcut olduğunu gözlemlemişlerdir fakat örtülü cinsiyet kararları ile tutumları arasındaki ilişkiyi değerlendirmemişlerdir. Tecavüz davalarının yasal süreçleri yıllarca askıda tutulabilmektedir. Sonuç olarak hukuk sistemi, nihayetinde kamusal alanda kadınları adaleti güçlendirmek için harekete geçmeye iten anlatılar geliştiren yurttaşları hayal kırıklığına uğratmaktadır. Barratt (2017), geri bildirim forumlarında açıkça gözlemlendiği gibi, kadınların adalet mücadelesinin onaylanmasına ve haklılığına rağmen kamuoyunun duyarlılığının yeterli olmayabileceğinin altını çizmektedir. Kadınların geçerli suç mağdurları oldukları ve yasalara göre saf mağdur olduklarını kanıtlayabildikleri durumlarda bile, toplumsal cinsiyet hakları, kamusal alanda genellikle ilgisizlikle karşılanmaktadır.

7. Sonuç ve Öneriler

Kadın düşmanlığını anlamak ve bunun yol açtığı sorunları fark etmek ve bunlarla mücadeleye yönelik makalenin önceki kısımları, genellikle verili kabul edilen kadın düşmanlığının ve toplumsal cinsiyete dayalı varsayımların toplum genelinde nasıl açık ve örtülü olarak yapılandırıldığını göstermeye çalışmıştır. Bu noktada, öneriler başlığı altında ise ele alınan soruna yönelik farkındalık sağlamak, açık ve örtülü kadın düşmanlığını ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için daha önce bahsedilenleri özetlemek ve sorunun çözümüne yönelik bazı önerilerde bulunmak istiyoruz. Fakat bunlara geçmeden önce açık ve özellikle örtülü kadın düşmanlığı, önyargı ve ayrımcılık konusunda ülkemizdeki duruma ilişkin bir saptamada bulunmak istiyoruz. Özellikle Türkiye bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde ve feminist çalışmalarda bu makalede ele alınan konu ve sorunlara dair çalışmalar bulunmakla birlikte özgül olarak 'kadın düşmanlığı' kavramsallaştırması ve bunun açık ve örtük biçimleri üzerinden alan araştırmaları veri ve bulgularına dayalı çalışmaların sınırlı olduğunu belirtmek durumundayız. Dolayısıyla aşağıda sıralanacak öneriler olabildiğince güncel ve kapsamlı uluslararası çalışmaların veri ve bulgularına dayalı olmak durumunda kalınarak ortaya konmuştur.

Sosyal medya platformları tarafından benimsenen çevrimiçi algoritmaların değiştirilmesi

İlk öneri, sosyal medya platformları tarafından benimsenen çevrimiçi algoritmaların değiştirilmesiyle ilgilidir. Samghabadi ve arkadaşları (2021), Facebook'un medeni haklara odaklanan denetim raporunu incelemişler ve bu raporda, nefret dolu ve taciz edici içerikle mücadele konusundaki yaklaşımları değerlendirmişlerdir. Raporda, nefret söylemini veya nefret suçlarını tespit eden eksiksiz bir otomasyon sistemini geliştirmenin imkânsız olduğu ve fakat içerikleri denetlemenin de kaçınılmaz olduğu öne sürülmektedir. Buna uygun olarak, Richard-Self (2019), içeriklerin Facebook'a nefret suçu olarak bildirilmesi gerektiğini belirten bariz bir öneride bulundu. Ancak, bildirilen yorum veya gönderilerin Facebook kapsamındaki standart nefret yönergelerine uygun düşüp düşmeyeceğinin bir garantisi bulunmamaktadır; bu nedenle Facebook'un, nefret söylemi ve suç tanımını, topluluk standartlarını ve yönergelerini güncellemesi gerektiği önerilmektedir. Fuchs ve Schafer (2020) ise Twitter'ı araştırmışlardır; onlara göre, kullanıcıların sosyal medya platformlarında nefret söylemi ve kadın düşmanlığına ilişkin kavrayışlarını derinleştirmek için dilbilim ve 'eleştirel söylem analizi' aracılığıyla Twitter vb. platformların daha derinlemesine ele alınıp değerlendirilmesi hayatidir. Facebook, Twitter ve benzeri platformların nefret suçlarını ortadan kaldırmada gözlemlenen eksikliklerine rağmen, normalleştirilen örtülü kadın düşmanlığını ortadan kaldıracak ya da en aza indirecek yeterli önlemleri alması için bu platformlara sivil baskı yapılarak düzenlemeler yapmaya zorlanması hâlâ kritik önemdedir.

Mevcut yasaların ve mevzuatın değiştirilmesi

İkinci öneri, mevcut yasaların ve mevzuatın değiştirilmesine ilişkindir. Kadınlara yönelik düşmanlık ve şiddetin bir türü olarak nitelenen cinsiyetçi nefret söylemi senaryosunda Sekowska-Kozłowska ve arkadaşları (2022), cezai, cezai olmayan ve diğer yargı yaptırımlarını içeren daha somut hedef odaklı bir yaklaşım önermektedirler. Sekowska-Kozłowska ve arkadaşları, uluslararası insan hakları organlarının ve diğer ulusal-yerel tarafların, ulusal veya yerel düzeyde örtülü kadın düşmanlığı sorununu ele almak için hayati öneme sahip olan özel nefret söylemini ve uygulanması gereken eleştirel yaklaşımların tanımlaması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Özetle, görüntüye dayalı istismarla ilgili zararların mevzuatta uluslararası tanınırlık kazandığını, ancak metne/yazıya dayalı istismardan kaynaklanan sorunlara ise aynı şekilde yaklaşılmadığını öne sürmektedirler (Sekowska-Kozłowska ve ark., 2022). Bu nedenle, mevzuat, siyasal ve eğitim alanları bağlamında nefret suçlarını ele alacak şekilde ayarlanmalı ve düzenlenmelidir.

Örtülü kadın düşmanlığının değerlendirilmesine yönelik araştırmaları geliştirebilecek gerekli araçların benimsenmesi ve kullanımı

Üçüncü öneri, örtülü kadın düşmanlığının değerlendirilmesine yönelik araştırmaları geliştirebilecek gerekli araçların benimsenmesi ve kullanımıyla ilgilidir. Barron ve arkadaşları (2022), Örtülü Çağırışım Testi'nin (ÖÇT)⁵, örtülü stereotiplerin etkilerini anlayarak çeşitli çalışma alanlarında yine örtülü kadın düşmanlığını değerlendirmek

⁵ Örtülü Çağırışım Testi (ÖÇT), bireyin kavramları iki kategoriye ayırması için geçen süreyi ölçerek bilinçdışı tutumları, otomatikleşen tercihleri ve gizli/örtülü önyargıları ortaya çıkarmayı amaçlayan psikolojik bir testtir.

için kullanılabilir etkili bir araç olduğunu öne sürmektedirler. Barron ve arkadaşları (2022), öğretmenlerin geleneksel cinsiyet rollerinin öğrencilerinin akademik değerlendirme ve nihai değerlendirme ölçütlerini önemli ölçüde etkileyebileceğini göstermişlerdir; matematik performansındaki cinsiyet farkını yoğunlaştırmak ve kızları ‘daha az zorlu lise türlerini’ seçmeye teşvik etmek gibi. Bu nedenle ÖÇT, örtülü kadın düşmanlığı önlemleri ve yaklaşımlarının geliştirilmesine katkıda bulunabilecek ve mikro saldırganlıkların etkilerini değerlendirmek için gerekli ve önemli bir araçtır.

Etkili danışmanlık/rehberlik ve farkındalığı artırma yoluyla mikro saldırganlıkları çözüme

Dördüncü öneri, etkili danışmanlık/rehberlik ve farkındalığı artırma yoluyla mikro saldırganlıkları çözüme ilgilidir. Barthelemy ve arkadaşları (2016), kurumların toplumsal cinsiyete yönelik mikro saldırganlık ve cinsel taciz konusunda danışmanlık ve eğitim sağlamaları gerektiğinde ısrar etmektedirler. Özellikle öğretmen ve öğretim üyelerinin kadınlara yönelik tutumlarında farkında olmadan veya bilinçsizce nasıl davranabildikleri konusunda eğitilmelidirler. Buna uygun olarak, Cheng ve Yang (2015) ayrıca öğretmen ve öğretim üyelerinin eğitim ve öğretimde kalıplaşmış cinsiyetle ilgili zihinsel ve davranışsal tutumlar konusunda da öz-farkındalık geliştirmeleri için kendi deneyimlerini eleştirel bir gözle değerlendirmeleri gerektiğinde ısrar etmektedirler. Yeni mevzuatın kabul edilmesinin veya mevcut mevzuatın değiştirilmesinin Latin Amerika’da psikolojik, fiziksel ve ekonomik şiddet içeren davranışlara karşı koymak için yaygın olarak kullanılan bir strateji olduğunu belirtilmektedir (Bates ve ark., 2019; Krook & Restrepo Sanín, 2019).

Çeşitli siyasi ve feminist gruplarda kadın düşmanlığına ilişkin mevcut önlemlerin yeniden değerlendirilmesi

Beşinci öneri, çeşitli siyasi ve feminist örgütlenmelerde kadın düşmanlığına ilişkin mevcut çabaların yeniden değerlendirilmesiyle ilgilidir. Krook (2017), ilk adımın birden çok ilkeye dayalı beyanlar çıkarmak ve siyasette kadına yönelik cinsel taciz ve şiddet faillerine sıfır tolerans politikası başlatmak için parti içi düzenlemeleri gözden geçirmek olduğunu belirtir. Öte yandan Frickel ve arkadaşları (2015), Reddit gibi görece heterojen forumlarda ve diğer aşırı siyasi alanlarda anonim bir alternatif-sağ (*alt-right*)⁶ aktivist grubunun var olduğunu varsaydılar. Eğer böyle bir hipotez geçerli kabul edilirse, Dignam ve Rohlinger (2019), bir Reddit alanındaki özgürlükçü, etkin ve etkili kullanıcıların sermayelerini çeşitli çevrimiçi alanlarda kadın düşmanı tutumlara karşı kullanabileceklerini ve böylece küresel haklar hareketinin örgütsel yeteneklerini güçlendirebileceklerini öne sürdüler.

Siyasal parti kurumsallığı içinde ise örneğin, Krook (2017), Kanada’daki Liberal Parti’nin ve Güney Afrika’daki Afrika Ulusal Kongresi’nin (ANC) bunu cinsel taciz vakalarına karışan zafiyet sahibi parti lider ve yöneticilerini görevden alarak başardığını belirtti. Krook (2017), siyasette kadına yönelik çeşitli şiddet eylemlerini ölçen ve bunlara yanıt veren yeni politikaların değiştirilmesi ve yeni kurumların geliştirilmesi de dahil olmak üzere diğer

⁶ İngilizce “alternative right” (alternatif sağ) söz öbeğinin kısaltması ve kabaca, göç karşıtı sağ parti ve grupları tarif eden bir terim.

girişimlere de dikkat çekmiştir. Farley (2018), #BenDe (#MeToo)⁷⁷ hareketinin beyaz olmayan orta sınıf kadınları da kapsadığını ve ayrıca tutuklu kadınları, kadın gazileri, ev işçilerini ve işçi kadınları da etkilemeye yönelik girişimleri gözlemlemiştir. Pakistan Kadınının Statüsü Ulusal Komisyonu, 2015 yılında siyasi alanda kadınlara yönelik şiddetin yaygınlığını değerlendirmek de dahil olmak üzere, yeni bir dizi standartlaştırılmış yöntemi devreye soktu. Kanada Avam Kamarası'ndaki tüm taraflardan oluşan bir danışma kurulu, parlamento içindeki cinsel taciz iddialarını araştırmak ve çözmek için kapsamlı bir prosedür geliştirdi. Tüm milletvekillerinin yeni etik standartlar konusunda eğitilmesini ve cinsel istismarı kınayan bir taahhütname imzalamasını savundu. Feminist gruplar ve siyasi örgütler, kolektif eylem için önemli olabilecek kişisel felsefeler geliştirmek ve siyasi katılımı teşvik etmek gibi mekanizmalara odaklanabilir. Bunlar, siyasi partilere ve feminist gruplara kadın düşmanı popülistlerle mücadelede yardımcı olabilir.

Artan örtülü kadın düşmanlığı vakalarına uyum sağlayabilecek yeni iş modelleri tasarlama

Altıncı öneri, artış gösteren örtülü kadın düşmanlığı vakalarına uyum sağlayabilecek yeni iş modelleri tasarlamayla ilgilidir. Vickery ve arkadaşları (2018), çevrimiçi platformların, gerçek bir insani ve adil katılım beklentisini desteklemek ve revize edilmiş kuralları kabul etmeyi reddeden kullanıcıları dışlayan bir iş modelinin çok daha makul olabileceğini öne sürdüler. Bunu başarmak için Baron (2016), kullanıcı liderliğindeki grupların bu tür girişimleri başlatmak ve diğer sektörlere de genişletmek için daha fazla finans da dahil olmak üzere kaynaklarını geliştirmesini önermektedir. Kadın haklarını destekleyen tüm kamu kurumları, yerel sakinlere kadınlara yönelik tacizleri önlemek için toplumsal cinsiyet eşitliği yükümlülüklerini nasıl uyguladıklarını göstermelidir. Redmond ve arkadaşlarına (2016) göre, liderlik rollerinde kadın rol modellerinin eksikliği, kadın lider olarak nasıl davranılacağı veya hareket edileceği konusunda belirsizliğe yol açmaktadır. Ayrıca, kıdemli kadın meslektaşlarından destek alamayan kadınlar, bazen liderlik rolleri için çabalayan diğer kadınlara nasıl daha iyi yardım edebilecekleri konusunda net değillerdir ve genellikle potansiyel hemcins liderleri kariyerleri için bir tehdit olarak görebilmektedirler. Bu nedenle kurumlar, revize edilen yasaları ve yönergeleri etkin bir şekilde uygulamak için yeni iş modellerini uygularken bu tür durumları da göz önünde bulundurmalıdır.

Yöneticileri eylemlerinden sorumlu tutma

Yedinci öneri, yöneticileri eylemlerinden sorumlu tutmakla ilgilidir. Corbett ve Hill'e (2015) göre hesap verebilirlik, yöneticileri ve işe alım görevlilerini bilinçsiz önyargılara bağlı olabilecek içgüdüsel duygulara daha az güvenmeye ve ilgili verileri elde etmek ve bunları etkili bir şekilde değerlendirmek için daha fazla çaba sarf etmeye motive edebilir. Bireyler, yanlış ve hatalı eylemleri ve kararları için adalete teslim edileceklerini bildiklerinde, kararlarını rasyonelleştirmek için onları donatacak şekilde hareket etme olasılıkları daha yüksektir. Johnson ve arkadaşları (2018), çalışanlar ve yöneticiler arasındaki otoriter ve güvenilir bağlantıyı dengeli bir biçimde

⁷⁷ #MeToo (#BenDe), çok çeşitli yerel ve uluslararası isimlerle ortaya çıkan cinsel taciz ve cinsel saldırıya karşı bir harekettir. Hareket, özellikle iş yerinde cinsel saldırı ve tacizin yaygın olduğunu gösterme çabasıyla, Ekim 2017'de sosyal medyada yayılmaya başladı. bkz. https://www.wikiwand.com/tr/Me_Too_hareketi

dağıtmanın gerekliliğine işaret etmektedirler. İş ve eğitim yönetimi, cinsel istismar olasılığını azaltmak için gücü bireyler arasında yayma stratejilerini dikkate almalıdır. Yöneticiler ve değerlendiriciler kararlarından sorumlu tutulmadıklarında ve hesap verebileceklerini bildiklerinde, klişe temelli önyargılara dayanmaya çok daha az istekli veya daha az eğilimlidirler.

Günümüzün verili koşullarda, kadınların genel ruh sağlığı ve fizyolojisini olumsuz yönde etkileyen açık ve örtülü kadın düşmanlığının günlük yaşamda kendini göstermesinin çeşitli biçimleri söz konusudur. Eşit istihdam uygulamaları ve toplumsal cinsiyette eşitlik alanındaki kazanımlara rağmen, istatistikler kadınların siyaset, din, bilim, teknoloji, işletme, tıp, akademi, eğlence ve sosyal hizmet gibi alanlarda yetkili konumlarda önemli ölçüde yetersiz temsil edildiğini gösteriyor. Kadın düşmanlığı bağlamında, eril kültür ve tahakküm ve buna eşlik eden sayısız tutum arasında örneğin cinsiyetçi dil en tehlikeli araçlarından biridir. Kuşkusuz ki hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık normalleştirildiğinde, yalnızca siyasette değil, bir bütün olarak toplumda kutuplaştırıcı bir iklimin yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Ağır küfürlü dil ve nefret söylemi biçimlerinin kapsamına girmese de, bugün internette yaygın olan alaycı mizah, kadınlara sadece ‘şakalar ve takılmalar’ olarak sözlü ifade saldırılarıyla kadın düşmanlığının ve cinsiyetçiliğin normalleşmesine önemli ölçüde katkıda bulunuyor. Daha önce de belirtildiği gibi, kadınların hedefe oturtulduğu kadın düşmanı pek çok tutumun travmatize edici sonuçları bulunmaktadır. Sonuç olarak, eğitim alanındaki sosyal bilimcilerin ve özellikle psikologların, baskı ile travma arasındaki ilişkiyi iyi anlamaları ve buna göre bir yol haritası çizmeleri gerekli görünmektedir. Eğitim programlarının baskıya dayalı travmalara yönelik değerlendirme tekniklerini ve uygun yönetim stratejilerini müfredatlarına dahil etmesi önemlidir. Burada dile getirilenler potansiyel çözümlerin sadece birkaç örneğidir. Küresel, ulusal ve yerel düzeylerdeki aktörler, kadınlara yönelik her türden düşmanlığı, ayrımcılığı ve şiddeti önlemek, tedavi etmek ve cezalandırmak için birlikte çalışabilir ve çalışmalıdır. Önleyici tedbirler için nefret, düşmanlık ve şiddeti kabul edilemez hale getirmeye çalışmak, toplumsal cinsiyete dayalı nefret ve şiddeti ele almak ve sona erdirmek için en iyi pratikleri geliştirmek gerekli görünmektedir.

Kaynakça

- Ahmad, L., & Anctil Avoine, P. (2016). Misogyny In “Post-War” Afghanistan: The Changing Frames Of Sexual and Gender-Based Violence. *Journal of Gender Studies*, 27(1), 86-101.
- Aikat, D., Beamer, B., & Marron, M. B. (2021). *Misogyny Across Global Media*. Lanham, Maryland:Lexington Books.
- Altun, E. (2018). *Türk milliyetçi-muhafazakârlığında mizojini: Peyami Safa'nın romanlarını okumak* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bailey, M. (2018). Review Of The Book Haters: Harassment, Abuse, and Violence Online, By B. Poland. *Journal of Women in Culture and Society*, 43(2), 495-497.
- Baron, M. (2016). Hate Crime Legislation Reconsidered. *Metaphilosophy*, 47(4-5), 504-523.
- Barratt, S. A. (2017). Reinforcing Sexism and Misogyny: Social Media, Symbolic Violence and The Construction of Femininity-As-Fail. *Journal of International Women's Studies*, 19(3), 15-31.

- Barron, K., Dittmann, R., Gehrig, S., & Schweighofer-Kodritsch, S. (2022). Explicit and Implicit Belief-Based Gender Discrimination: A Hiring Experiment. *CESifo Working Paper*, No. 9731. SSRN.
- Barthelemy, R. S., McCormick, M., & Henderson, C. (2016). Gender Discrimination in Physics and Astronomy: Graduate Student Experiences of Sexism and Gender Microaggressions. *Physical Review Physics Education Research*, 12(2).
- Bates, S., Lauve-Moon, K., McCloskey, R., & Anderson-Butcher, D. (2019). The Gender By Us® Toolkit: A Pilot Study of an Intervention to Disrupt Implicit Gender Bias. *Affilia*, 34(3), 295-312.
- Baydar, V., Kılıç C., Serpen, S. Ayşe S., & Günay, G. (2019). Kadın Düşmanlığı Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması Web Sitesi Örneği, *Fe Dergi*, 2, 65-77.
- Beltran, K., Yuksel, B. F., Engle, S., Rowland, C., Hashemi, N., Harrison, L., & Nguyen, A. (2021, Mayıs). Reducing implicit gender bias using a virtual workplace environment. The 2021 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems Konferansında Sunulan Bildiri, Yokohama, Japan. Erişim adresi: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3411763.3451739>
- Burki, S. K. (2015). The Politics of Misogyny: General Zia-Ul-Haq's Islamization of Pakistan's Legal System. *Contemporary Justice Review*, 19(1), 103-119.
- Chaudhury, S., Srivastava, K., Bhat, P., & Sahu, S. (2017). Misogyny, Feminism, and Sexual Harassment. *Industrial Psychiatry Journal*, 26(2), 111-113.
- Cheng, L.-F., & Yang, H.-C. (2015). Learning about Gender on Campus: An Analysis of The Hidden Curriculum for Medical Students. *Medical Education*, 49(3), 321-331.
- Cherry, M. A., & Wilcox, M. M. (2020). Sexist Microaggressions: Traumatic Stressors Mediated By Self-Compassion. *The Counseling Psychologist*, 49(1), 106-137.
- Collins, P. H. (2017). On Violence, Intersectionality and Transversal Politics. *Ethnic and Racial Studies*, 40(9), 1460-1473.
- Connor, R. A., Glick, P., & Fiske, S. T. (2018). Ambivalent Sexism In The Twenty-First Century. In C. G. Sibley (Ed.), *The Cambridge Handbook of The Psychology of Prejudice* (pp. 458). Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, C., & Hill, C. (2015). *Solving The Equation*. Washington: AAUW.
- Diaz-Fernandez, S., & Evans, A. (2019). Lad Culture as a Sticky Atmosphere: Navigating Sexism and Misogyny in The UK's Student-Centred Nighttime Economy. *Gender, Place & Culture*, 27(5), 1-21.
- Dickel, V., & Evolvi, G. (2022). "Victims Of Feminism": Exploring Networked Misogyny and #Metoo in The Manosphere. *Feminist Media Studies*, 1-18.
- Dignam, P. A., & Rohlinger, D. A. (2019). Misogynistic Men Online: How The Red Pill Helped Elect Trump. *Journal of Women in Culture and Society*, 44(3), 589-612.
- Easteal, P., Holland, K., & Judd, K. (2015). Enduring Themes and Silences in Media Portrayals of Violence Against Women. *Women's Studies International Forum*, 48, 103-113.
- Farley, M. (2018). #Metoo Must Include Prostitution. Dignity. *A Journal on Sexual Exploitation and Violence*, 3(1), 1-5.
- Frickel, S., Torcasso, R., & Anderson, A. (2015). The Organization of Expert Activism: Shadow Mobilization in Two Social Movements. *Mobilization: An International Quarterly*, 20(3), 305-323.
- Fuchs, T., & Schafer, F. (2020). Normalizing Misogyny: Hate Speech and Verbal Abuse of Female Politicians on Japanese Twitter. *Japan Forum*, 33(4), 1-27.

- García-Díaz, J. A., Cánovas-García, M., Colomo-Palacios, R., & Valencia-García, R. (2021). Detecting Misogyny in Spanish Tweets. An Approach Based on Linguistics Features and Word Embeddings. *Future Generation Computer Systems*, 114, 506-518.
- Ging, D., & Siaper, E. (2018). Special Issue on Online Misogyny. *Feminist Media Studies*, 18(4), 515-524.
- Girvan, E. J., Deason, G. M., & Borgida, E. (2015). The Generalizability of Gender Bias: Testing The Effects of Contextual, Explicit, and Implicit Sexism on Labor Arbitration Decisions. *Law Human Behaviour*, 39(5), 525-37.
- Holland, J. (2019). *Mizojini Dünyanın En Eski Ön yargısı Kadından Nefretin Evrensel Tarihi* (2. Baskı). Ankara: İmge Yayınları.
- Hunter, K., Maxwell, E., & Brunger, F. (2016). Misogyny in Health Professions? An Analysis of The Dalhousie Dentistry Scandal. *Commentary*, 4. Bioéthique.
- Işık Yetkin, S. (2018). Yılan, Su, Söz: Kadın Düşmanlığı ile Belirsizlik Korkusu Arasındaki İlişkiye Dair Bir Yorum Denemesi, *Folklor/Edebiyat*, 24(93), 177-196.
- Jane, E. A. (2017). *Misogyny Online: A Short (and Brutish) History*. London: Sage.
- Johnson, P. A., Widnall, S. E., & Benya, F. F. (2018). *Sexual Harassment of Women: Climate, Culture, and Consequences in Academic Sciences, Engineering and Medicine*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Krook, M. L. (2017). Violence against Women in Politics. *Journal of Democracy*, 28(1), 1-17.
- Krook, M. L., & Restrepo Sanín, J. (2019). The Cost of Doing Politics? Analyzing Violence and Harassment Against Female Politicians. *Perspectives on Politics*, 18(3), 1-16.
- Lewis, R., Rowe, M., & Wiper, C. (2018). Misogyny Online: Extending The Boundaries of Hate Crime. *Journal of Gender-Based Violence*, 2(3), 519-536.
- Manne, K. (2017). *Down Girl: The Logic of Misogyny*. Oxford: Oxford Scholarship Online.
- McMahon, J. M., & Kahn, K. B. (2015). Benevolent Racism? The Impact of Target Race on Ambivalent Sexism. *Group Processes & Intergroup Relations*, 19(2), 169-183.
- Menegatti, M., & Rubini, M. (2017). Gender Bias and Sexism in Language. *Communication*. OxfordResearch.
- Nozza, D., Volpetti, C., & Fersini, E. (2019, Ekim). Unintended Bias in Misogyny Detection. International Conference on Web Intelligence (WI'19) Konferansında sunulan bildiri, Thessaloniki, Yunanistan. Erişim adresi: <https://dl.acm.org/doi/fullHtml/10.1145/3350546.3352512#:~:text=For%20example%2C%20the%20term%20women,is%20known%20as%20unintended%20bias>.
- Öçal, Evrenol, S. (2019). *Üniversite Öğrencilerine Yönelik Geliştirilen Kadına Karşı Her Türlü Düşmanca Tutuma (Mizojini) Karşı Eğitim Programının Etkinliğinin Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Redmond, P., Gutke, H., Galligan, L., Howard, A., & Newman, T. (2016). Becoming a Female Leader in Higher Education: Investigations From a Regional University. *Gender and Education*, 29(3), 332-351.
- Rosen, M. (2017). A Feminist Perspective on The History of Women as a Witches. *Dissenting Voices*, 6, 21-31.
- Samghabadi, N. S., Patwa, P., PYKL, S., Mukherjee, P., Das, A., & Solorio, T. (2021). Aggression and Misogyny Detection Using BERT: A Multi-Task Approach. In *Proceedings of the Second Workshop on Trolling, Aggression and Cyberbullying* (pp. 126-131). European Language Resources Association (ELRA).
- Savigny, H. (2020). Sexism and Misogyny. In K. Ross, I. Bachmann, V. Cardo, S. Moorti & M. Scarcelli (Eds.) *The International Encyclopedia of Gender, Media, and Communication*.

- Schmitz, R., & Kazyak, E. (2016). Masculinities In Cyberspace: An Analysis of Portrayals of Manhood in Men's Rights Activist Websites. *Social Sciences*, 5(2), 1-16.
- Şekowska-Kozłowska, K., Baranowska, G., & Gliszczyńska-Grabias, A. (2022). Sexist Hate Speech and The International Human Rights Law: Towards Legal Recognition Of The Phenomenon By The United Nations and The Council Of Europe. *International Journal of Semiot Law*.
- Smith, K. N., & Gayles, G. (2018). "Girl Power": Gendered Academic and Workplace Experiences Of College Women In Engineering. *Social Sciences*, 7(2), 1-23.
- Suveren, Y. (2022). Bilinçsiz Önyargı: Tanımı ve Önemi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(3), 414-426.
- United Nations. (2019). *United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women* (UN Women). Erişim adresi: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/UN-Women-annual-report-2019-2020-en.pdf>
- Valkenburgh, S. P. V. (2019). "She Thinks of Him as a Machine": On The Entanglements of Neoliberal Ideology and Misogynist Cybercrime. *Social Media + Society*, 5(3).
- Van Valkenburgh, S. P. (2018). Digesting The Red Pill: Masculinity And Neoliberalism in The Manosphere. *Men and Masculinities*, 24(1), 84-103.
- Vickery, J. R., Everbach, T., Blackwell, L., Franks, M. A., Friedman, B., Gibbons, S., Gillespie, T., & Massanari, A. (2018). Conclusion: What Can We Do About Mediated Misogyny? In J. Vickery & T. Everbach (Eds.), *Mediating Misogyny* (389-412). Cham: Palgrave Macmillan.
- Waseem, Z., Davidson, T., Warmsley, D., & Weber, I. (2017). Understanding Abuse: A Typology of Abusive Language Detection Subtasks. *ACLWeb*, 78-84.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları: Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: "Günümüz Dünyasında Kadın Düşmanlığı (Mizojini) ve Görünümleri" başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları Ekseninde Toplumsal Cinsiyet, Cinsel Yönelimler ve Cinsiyetsizleştirme

Gender, Sexual Orientations and De-sexization on the Axis of Modernism and Postmodernism Debates

İrem Çelikkol ^{1*}, İsmail Hira ²

¹Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Sakarya, Türkiye, irem.celikkol1@ogr.sakarya.edu.tr

²Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Sakarya, Türkiye, hira@sakarya.edu.tr

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:

10.05.2022

Accepted/Kabul:

27.06.2022

Online/Çevrimiçi:

30.12.2022

*Corresponding Author

*Sorumlu Yazar

Öz: Bu çalışmada bedene yönelik ideolojik ve dogmatik söylemlerle oluşturulmuş olan cinsiyetçi eylem ve söylemler dikkate alınarak kadın ve erkek cinsiyet normları üzerine inşa edilmiş olan toplumsal cinsiyetli olguların nedenleri ortaya çıkarılmıştır. Cinsel kimlik ve cinsel yönelimlerin meşrulaşma süreçlerine etki eden felsefi, epistemolojik, ontolojik ve ideolojik söylemleri inşa eden unsurlar analiz edilmiştir. Bu kapsamda; radikal feminizmin teorik tartışmalarına bağlı olarak modernizmden postmodernizme toplumsal cinsiyet, cinsel yönelimler ve cinsiyetsizleşmeye ilişkin ideolojiler ortaya koyulmuştur. Bu amaçla nitel yöntem kullanılarak literatür taraması yapılmıştır. Teorik bulgular ve güncel olgular doğrultusunda; cinsellik ve *cinselliğin cinsiyetsizleştirilmesine* yönelik ortaya koyulmuş olan kavram ve kuramların değişen durumu detaylandırılarak, toplumsal cinsiyetin biyolojik ve toplumsal yansımaları çözümlenmiştir. Bedenin cinsiyetinin ve cinselliğinin nötr kavramlar ile yeniden inşa edildiği sonucuna varılmıştır. Bu çerçevede toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek cinsiyeti üzerinden normlaştırmış olduğu eylem ve söylemlere yönelik eleştirilerin toplumsal cinsiyetsizliğe yol açtığı görülmüştür. Tüm bu değerlendirmeler ekseninde; medikalizasyon, cinsiyetsizleştirme, cinsellik, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim kavramları etrafında oluşan modern ve postmodern paradigmatik yansımalar ele alıp yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Cinsellik, Cinselliğin cinsiyetsizleştirilmesi, Feminizm, Toplumsal cinsiyet.

Abstract: In this study, gendered, sexist and sexual acts and discourses formed by ideological and dogmatic discourses about the body and the body itself were questioned. In line with these inquiries, the causes of gendered phenomena built on male and female gender norms were revealed. In this respect, feminism-oriented gender and sexuality discussions have been taken into focus. The elements that construct philosophical, epistemological, ontological and ideological discourses that affect the legitimation processes of sexual identity and sexual orientations are analyzed. In this framework, gender, sexual orientations, and de-genderization related ideologies were examined in the context of the theoretical discussions of radical feminism. For this purpose a literature review was conducted within qualitative methods. In line with theoretical findings and current facts; The biological and social reflections of gender were analyzed by detailing the changing situation of the concepts and theories put forward for sexuality and degenderization. It was concluded that the gender and sexuality of the body were reconstructed with neutral concepts. In this framework, criticizing the actions and discourses that the male and female genders have become norms has led to degenderization. After all these reviews, modern and postmodern paradigmatic reflections were interpreted on the concepts medicalisation, de-genderisation, sex, gender, and sexual orientation.

Cite this article/Atf:
Çelikkol, İ., & Hira, İ.
Modernizm ve
Postmodernizm
Tartışmaları Ekseninde
Toplumsal Cinsiyet,
Cinsel Yönelimler ve
Cinsiyetsizleştirme, Saü
Kadın Araştırmaları
Dergisi, 1(1), (2022),
37-54.

Keywords: Desexualization, Feminism, Gender, Sex, Sexuality.

1. Giriş

Beden, çağlar boyunca içinde yaşanan toplumun sosyo-kültürel, ekonomik, coğrafi, politik ve ideolojik olgularına göre şekillenmektedir. Bedene yönelik kavram ve kuramlar inşa edilmiş olan ideolojilerle değişip dönüşmüştür. Bu değişim ve dönüşüm ekseninde yapılan tartışmalar bedenin biyolojik ve sosyolojik yapısının sorgulanmasına ve yeniden kurgulanmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Aydınlanma ile ruh- beden, fizik-metafizik, özne- nesne vb. olgularla beden dikotomik olarak kategorize edilmiştir. Kategorize edilen bedenin kurgulanması ve formülizasyonu toplumsal dinamiklere bağlı olarak birtakım unsurların bedene müdahale etmesine meşru zemin hazırlamaktadır (Şişman, 2013, s.27).

Bu perspektif ekseninde bedene dair algı ve yargılar ilkçağlardan günümüze dek seküler ve ideolojik kavramlarla kutsallaştırılmıştır. Kutsallaşan bedenlerin cinsiyeti ve cinselliği politik, ve ideolojik söylemlerle güçlendirilmiştir. Bu söylemler toplumun tüm kurumlarına empoze edilerek cinsiyetli bedenlerin eylem ve söylemlerinin konumlandırılmasına neden olmuştur. Bu durum özellikle ataerkil zihniyetle inşa edilen toplumsal yapının kadın ve erkek arasında hiyerarşik olguların oluşmasına sebep olarak kadının ötekileştirilmesine meşru zemin hazırlamıştır (Berktaş, 2013, s.53).

Bu olgular doğrultusunda özellikle ataerkil düşüncenin bir sonucu olarak kadın ve erkek bedeni arasında hak, eşitlik, adalet, özgürlük temelli dengesizlikler meydana gelmiştir. Bu ise kadının; sosyal, hukuki ve politik açılardan ötekileştirilmesine neden olmuştur.

Kadının ötekileştirici muamelelere maruz kalması, kadın ve kadına dair toplumsal kabullerin sorgulanmasını sağlamıştır. Sorgulanan her bir unsur sonuç olarak da feminizmin doğmasına, kadın ve erkek arasındaki eşitsiz ve adaletsiz olguların çözümlenerek yeniden inşa edilmesine neden olmuştur.

Bu tartışmalar özellikle kadın bedeni, cinsiyeti, cinselliği, üreme, doğurganlık ve annelik gibi kadının biyolojik yapısının yansıması olan unsurların yeniden tanımlanmasına zemin hazırlamıştır (Balin, 2019, s.49). Kadın ve kadın bedeninin cinsiyetçi, cinsiyetli ve cinsel tartışmalar ile sorgulanması toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının normlaştırmış olduğu ideolojiye bir başkaldırı niteliği taşımaktadır.

Bu itibarla modernizmden postmodernizme beden ve bedene yönelik tartışmalar feminizmin, cinsiyet ve cinsellikleri sorgulamasına neden olmuştur. Feminizmin sorgulamaları ile kavramsal, kuramsal, akademik, bilimsel ve tıbbi birçok cinsiyetçi, cinsiyetli ve cinsel söylemler yeniden idealize edilmiştir. İdealize edilen kavramlar ve kuramlar ikili cinsiyet üzerine kurulmuş olan heteroseksüel cinsellik ve cinsiyetlerin toplumsal cinsiyet bağlamında eleştirilmesine zemin hazırlayarak cinselliğe yönelik yeni bir ideolojinin temellerinin oluşturulmasına katkı

sağlamıştır. Bu çerçevede ikili cinsiyet kategorisi üzerine inşa edilmiş olan toplumsal cinsiyet algı ve yargılarının dogmatik olgularının nedenleri çözümlenmiştir. Çözümlenen olgular cinsiyet, cinsellik, cinsel kimlik ve cinsel pratikler bağlamında karakterize edilmesine olanak sağlamıştır.

Bu noktada modernizmden postmodernizme bedenin kapitalist sistem, kültür endüstrisi, popüler kültür, hegemonik ideoloji ve tıbbi gelişmeler ile nesneleştirilmesi bedenin haz ve arzularının denetlenmesi ve kontrol edilmesine sebep olmuştur. Denetlenen ve kontrol altına alınabilen beden, metalaşarak tüketim nesnesi haline gelmiştir (Kara, 2017, s.37).

Tüm bu değerlendirmelerden hareketle bu çalışmanın konusu; modernizmden postmodernizme toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelimlere bağlı olarak bedenin cinsiyetsizleştirilmesine etki eden meşrulaştırma mekanizmalarının ortaya koyulmasıdır. Bu kapsamda çalışmada belli başlı sorgulamalar yapılarak toplumsal cinsiyetin ikili cinsiyet kategorisine yönelik söylem analizi yapılacaktır. Bu kapsamda aşağıdaki sorular çalışmanın konusunun mottosunu oluşturmaktadır.

1. Toplumsal cinsiyet tartışmaları kadın ve erkek bedenlerinin, biyolojilerinin farklılığını kabul ederken günümüzde bu iki cins tektipleştiriliyor mu yoksa çoklu cinsiyetlerin varlığı meşrulaştırılarak cinsiyetsiz cinsellikler idealize mi ediliyor?
2. Toplumsal cinsiyetli, toplumsal cinsiyetçi ve toplumsal cinsiyetsiz cinsellikler modernizmden postmodernizme nasıl bir dönüşüm içindedir?

Bu sorgulamalar ekseninde çalışmanın amacı; cinsiyet ve toplumsal cinsiyete algı ve yargılarının modernizmden postmodernizme idealize etmiş olduğu cinsel pratiklerin değişim ve dönüşünü ortaya koymaktır. Bu amaçla özellikle radikal feminizm eksenli sorgulamalar ile toplumsal cinsiyetin ikili cinsiyet normlarına yönelik eleştiriler ortaya koyulmuştur. Bu çerçevede ideolojik zemini inşa edilen cinsiyetsizleştirilmeye yönelik hegemonik unsurlar çözümlenecektir.

Bu çalışmanın makro ve mikro ekseninde amaçları detaylandırıldığında ise; çalışmanın makro amacı, toplumsal cinsiyetin idealize etmiş olduğu cinselliklerin modernizmden postmodernizme ideolojik çözümlenmelerinin ortaya koyulmasıdır. Mikro amacı ise; radikal feminist tartışmalar ile beden ve bedene yönelik sorgulamalar ile kadın bedeni özelinde cinsel kimlik ve cinsel yönelimlerin meşrulaşma sürecinin argümanlarını çözümlenektir. Makro ve mikro amaçlar ekseninde cinsiyet ve cinselliğe ilişkin kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarının varlığına yönelik algı ve yargıların cinsiyetli ve cinsiyetsiz cinsellikleri oluşturan unsurların ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Modern ve postmodern sosyal bilimciler beden ve bedene yönelik cinsiyet, cinsellik ve toplumsal cinsiyet olgularına birtakım çatı kavramlar üzerinden tanımlamalar geliştirmişlerdir. Bu tanımlamalar zamanla mitleştirilerek cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinselliğe ilişkin iktidar söylemine dönüşmüştür. Bu dönüşümler ile cinsiyet normları ve cinsel normların meşrulaştırılmasına zemin hazırlanmıştır. Bu meşrulaştırma zemini ekseninde cinsel kimlikler, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve cinsiyetler yeniden sorgulanarak inşa edilmiştir. Bu perspektif

ekseninde bu çalışma modernizmden postmodernizme mitleştirilmiş olan cinsiyetli, cinsiyetçi ve cinsel söylemlerin doğmalarını sorgulayarak mevcut cinsellik yaklaşımlarının ortaya koyulmasını sağlamaktadır.

Ek olarak bu çalışma ulusal ve uluslararası literatürde toplumsal cinsiyet ve cinsellik çalışmalarının ‘‘Cinsiyetsizleştirme’’ kavramına yönelik kısıtlılıklarına dikkat çekmektedir. Bu noktada ileride yapılacak olan çalışmalara perspektif katabilecek nitelikte olup cinsiyet ve cinselliğe yönelik değişen algı ve yargıların ortaya koyulması açısından önem arz etmektedir.

2. Modern Çağın Beden ve İnsan Algısı

Tarihin her döneminde toplumsal olayları anlama, algılama, açıklama ve analiz etme süreci paradigmatik değişimlere bağlı olarak şekillenmektedir. Toplumsal koşullara bağlı olarak ortaya çıkan birtakım olgular yeni felsefi ve entelektüel tutumların oluşmasına sebep olmuştur.

Bu noktadan hareket edildiğinde modern çağın beden ve insan algısı, düşünce tarihinin temellerinin atıldığı, Antik Yunan felsefesinden Platon’un kurduğu beden-ruh ayrımı, Ortaçağda kilisenin bedeni günahla özdeşleştirerek ruhu kutsallaştırması, Aydınlanma ile Descartes’in kartezyen düalizm anlayışı ruh-beden ikiliği yaratarak bedeni ötekileştiren bir zihniyet ortaya çıkarmıştır. Akıllı kutsallaştıran Aydınlanma düşüncesi ve rasyonalizm etkisi ile bu algılar sosyo-kültürel zeminde beslenerek beden üzerine çözümlenmeler yapılmasına olanak sağlamıştır (Öztürk, 2012, s.3).

Bu itibarla modern çağın beden ve insan algısı bu ideolojik zeminler ekseninde şekillenmektedir. Modernite ikili ayrımlar üzerinden seküler bir beden ve insan algısı yaratmıştır. Günümüz yaşantısının sosyolojik analizinde öne çıkan parametrelerin birçoğu bedenle ilişkilidir (Avcı & Kayar, 2015, s.12).

Bu noktada modern çağın beden ve insan algısının temelleri ve zihinsel arka planında birçok tartışmalar mevcuttur. Aydınlanma ile meşruiyeti güçlendirilen akıl, çok derin ve çok anlamlı dönüşümlere neden olmuştur. Modern dönem ile aşkın evren görüşünden uzaklaşarak mekanik evren görüşüne doğru gidilmiştir. Kutsallıklar değişmiş, kutsallaşanlar mekanikleşmiştir. İnsan ve beden üzerindeki farklılıklar ruh-beden gibi ikilikler üzerinden ayrıştırılmıştır. Beden hem maddi hem de manevi olarak kategorileştirilerek yeni görüşler şekillenmiştir (Nazlı, 2009, s.27).

Dolayısıyla bu ayrımla birlikte ruh, metafizik bir alana beden fizik bir alana tekabül ettirilmiştir. Fizik ve metafizik ayrımı, beden ve ruh ayrımı bu ayrımlarla beslenerek bir beden metaforunun temelleri ortaya çıkarılmıştır. Bu şekilde bilgi ve beden anlayışı aynı zamanda hem insan tecrübesine hem de vahyin şekillendirmesine veya etkiyle ortaya çıkan bir bilgi olmaktan çıkartılıp tamamen seküler bir zemin üzerinden inşa edilmiştir (Şişman, 2013, s.12).

Beden farklı gerçeklikleri ve gerçeklik algılarını içinde barındırdığı için sembolik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda düşünce tarihinin miladı sayılan Antik Yunan döneminden günümüzün modern dünyasına dek beden, farklı anlamlar taşıyarak çeşitli kategorilere indirgenmiştir. Eflatun’un *bedeni ruhun mezarı* olarak tanımlaması, Hristiyan

aziz St. Paul'un bedeni *kutsal ruhun tapınağı* 'ile özdeşleştirilmesi ve Müslüman filozofların bedeni *kutsal* olarak görmesi bu sembolik algıların önemli göstergelerindedir. Ayrıca Müslüman filozoflar ruhun yüceltilebilmesi için bedenın isteklerinin kısıtlanarak terbiye edilmesi gerektiğine inanıyordu (Şişman, 2013, s.20). Bu durum açıkça gösteriyor ki beden her dönem bir başka anlama bürünerek çağın paradigmasına uygun olarak kutsallaştırılarak algılanmıştır.

Bu çerçevede bedenın tarihsel olarak resmedilişinde öne çıkan belli başlı bazı dönemler oluşmuştur. Bu dönemler rasyonalizm, modernite, tıp devrimi gibi büyük çaptaki dönüşümlerle bedene dair yaklaşımlarda köklü değişikliklere sebep olmuştur (Öztürk, 2012, s. 11). Özellikle Rönesans dönemi ile birlikte bedene dair algı ve yargılar yeniden keşfedilerek bedene yönelik söylemler değişmiştir. Bu çerçevede Rönesans'la birlikte güzellik ve estetik algılarındaki kutsal ve ilahi özelliklerden uzaklaşarak seküler estetik ve güzellik algıları yaratılmaya başlanmıştır (Şişman, 2013, s.46).

Bedenın yalnızca fiziksel olarak değil toplumsal olarak da inşa edilerek kutsallıkların eksininden kaydırılmasına zemin hazırlanmıştır. Seküler bir beden algısı zemininde, zihniyet kalıplarının sekülerleşmesi ile beden kutsallıktan koparılarak tıbbın, bilimin müdahale alanına dâhil olmuştur (Demir, 2018, s.3). Modern bilim, insanların zihinleri üzerindeki etkisi zamanla bedenlerinin, sorgulanmasına değişmesine sebep olmuştur.

Tüm bu değerlendirmeler ekseninden modern dönemin beden ve insan algısının arka planı; felsefi, toplumsal, siyasal ve ideolojik faktörler ekseninde şekillenmiştir. Beden çağlar boyu kronolojik döngü ve dönemin paradigmasına bağlı olarak kutsallık ve kutsallığa ait algı ve yargıların taşıyıcısı olmuştur. Özellikle beden belli dönemlerde ruhun hapisanesi kabul edilirken bir başka dönemde Tanrının tapınağı gibi ilahi ve büyülu anlamlar ile özdeşleştirilmiştir (Berghan, 2013, s.33). Bu durum bedene yönelik algı ve yargıların değişkenliğini göstermekte olup modern dönem beden algısında kutsal anlamların seküler söylemlere doğru evirildiğini göstermektedir.

2.1. Bedene Yönelik Tartışmalar: Feminizm ve Toplumsal Cinsiyet

Beden ve bedene yönelik tartışmaların felsefi, ontolojik, epistemolojik ve tarihsel arka planı, kadın ve erkeğin ikili cinsiyet kategorilerindeki hiyerarşisi üzerinden yürütülmektedir. Kadın ve erkek bedeni tarih boyunca çeşitli sınır ve sınırsızlıkların mekânı olmuştur. Bu perspektivitenin varlığından hareket edildiğinde Antik Yunan'dan günümüze dek kadın ve erkeğin bedeni sembolik anlamlarla kuşatılarak dikotomik tartışmaların merkezinde şekillenmiştir.

Kadınların toplumsal ve siyasal alandaki eşitsizliklerinin meşrulaştırılarak kamusal alanlardan uzaklaştırılması, 19. yüzyılın ortalarından itibaren kadının özgürlüğünün özel alanla sınırlandırılması feminizmin ortaya çıkmasına neden olan bir başka unsurdur (Taş, 2016, s.167). Feminizmin toplumsal bir hareket olarak dönüm noktasını; eşitlik ve adalet arayışı oluşturur. Kadınların toplumun tüm kurumlarına hâkim olan ataerkil zihniyet kalıplarına yeni bir perspektif oluşturma mücadelesi 18. yüzyılda başlayarak günümüze kadar çeşitli kırılımlarla devam etmektedir (Çakır, 1996, s.18).

Feminizmi oluşturan toplumsal yapının zemini, tarihsel, ideolojik ve sosyo-kültürel inşasının evreleri kronolojik olarak üç dönemi kapsayarak günümüze kadar etkilerini devam ettirmektedir. Her üç dönemde kadınların hak arayışlarının, sorunlarının, talep, ihtiyaç ve beklentilerinin mücadelesi artmıştır. Hem eylem hem de söylemler zamanla siyasal ve sosyal düzlemde tartışma alanı bulmuştur.

Bu çerçevede feminizmin üç dalgasına değinilecek olunursa; *ilk dalga* kadınların ataerkil norm, düzen, algı ve yargılarıyla kurulan *cinsiyetçi politikalara karşı mücadele* ekseninde başlamıştır. Feminist hareketin ilk dalgasında ele alınan temel konular bu eksenlere paralel olarak kadınların eşit haklar, yasal olarak eşitlikler, özgürlükler, kamusal alanda var olma, seçme seçilmede eşitlik ve sosyo-kültürel olarak erkeklerle eşit olma talepleri üzerinedir. Birinci dalga feminizmin en belirgin beklentisi; *eşit hak, eşit özgürlük ve eşit koşullara* sahip olmaktır. Birinci dalga feminizm bu talep ve beklentiler ekseninde toplumsal bir harekete dönüşerek yasal olarak çeşitli kazanımlar elde etmiştir (Gökhan, 2010, s.28).

İkinci dalga feminizm 1960 dönemine denk gelmektedir. İkinci dalga feminizmde temel olarak, *kadın bedeni, doğurganlığı, cinselliği, kadının ev içi rolleri* ve kadının *biyolojik yapısından dolayı maruz kaldığı sorunlar* üzerindeki konulara değinilmiştir. İkinci dalga feminizm *geleneksel cinsiyet kalıp algı ve yargılarının tartışılmasına* neden olarak kadınların kadın oldukları için dezavantajlı durumlarına dikkat çekmiştir (Özüdoğru, 2018, s.304).

Üçüncü dalga feminizm ise; 1980 tarihinde başlamıştır. Üçüncü dalga feminizmde temel olarak; kadınların *sınıfsal statü farklılıkları, etnik, dini ve ekonomik vb. eşitsizlikleri* üzerine inşa edilmiştir. Kadın sorunları daha kurumsal ve somut platformlarda tartışılmaya başlanmıştır (Gökhan, 2010, s.29).

Kadın ve kadına dair her bir sorun feminizmin ilgi alanına böylece girmiştir. Feminizmin her bir dalgası çeşitli ulusal ve uluslararası konjonktürel temellerde etkili olmuştur. Kadınların eşitsizliklere, ezilmişliğe, ikinci sınıf olarak dışlanmasına karşı yüksek bir bilinç düzeyinin gelişmesine öncülük eden feminizm, zamanla kurumsal bir ideolojinin oluşmasını sağlamıştır.

Feminizmin kurumsal ve kuramsal bir ideolojiye dönüşmesine etki eden üç unsur vardır. İlk unsur; toplumun sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik vb. çeşitli dönüşümlerinin yaşandığı dönemle feminizmin düşünsel temellerinin atıldığı dönemin aynı süreç içinde olmasıdır. İkincisi, kadına yönelik eşitsiz söylemlerin devam etmesi ve eylemlerle eşitsiz tutumların devam etmesidir. Üçüncüsü unsur ise; kadınların haksız tutum ve davranışlara karşı direnerek bilinçlenmesi ve taleplerinden vazgeçmemesidir (Çakır, 1996, s.21). Bu üç unsur feminizm 3 dalgasında kadınların mücadelesinin başarılı olmasını ve politikaların kadınların lehine dönüştürülmesine katkı sağlamıştır.

Feminist dalgaların izdüşümü olarak çeşitli dönemlerde birçok feminist yaklaşımlarla kadınların eşitsiz konumunun sebepleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Liberal, marksist ve sosyalist feminizm, radikal feminizm ve kültürel feminizm ilk ve ikinci dalga feminizmdeki akımlardır. Üçüncü dalga feminizm ve günümüzde ise; birçok feminist akım türü oluşmuştur. Bunlar psikoanalitik, varoluşçu, postmodern, kültürel, siyah feminizm, eko feminizm gibi

türlere ayrılmıştır (Demir, 1997, s.43). Bu akımlar kadın hareketinin ideolojik, kurumsal, sosyal ve akademik yaklaşımlarla güçlenmesine etki etmiştir.

Feminizm özelde kadın, genelde ise tüm insanlığı kapsayacak fikirlerin, ideolojilerin, eylemlerin ve söylemlerin dönüşmesini sağlamıştır. Feminizm; kadınların sadece kadın olduğu için toplumda yok sayılmasına, sömürülmesine, cinsel bir obje olmasına, kadınların özgürlük alanlarının erkeklerin çizmiş olduğu sınırlarla belirlenmesine karşı savaşıarak günümüze dek mücadelesini sürdürmektedir.

Temel objesi kadınlar olan feminizm; kadın sorunlarını yerel, ulusal ve uluslararası boyutlarda fark edilmesini sağlamıştır. Kadınların ihtiyaç, talep ve beklentilerine yönelik çözüm önerileri oluşturulması için çeşitli sivil toplum çalışmalarına öncülük ederek kamuoyunda sürekli var olmuştur. Kadınların eşit hak taleplerinden başlayan feminizm; siyasal, sosyal, kamusal ve özel alanlardaki ataerkil söylemleri tartışmıştır. Bu tartışmalar ile kadınların kürtaj hakkı, cinsel ilişkileri, bedenleri, kadınların ev içi rolleri, kamusal hakları, dini ve etnik kimliklikleri vb. gibi konular yüksek sesle dile getirilmiştir. Görüldüğü gibi feminizm kadına dair her alana her konuya detaylıca değinerek kadın meselelerini küresel platformlara taşımıştır.

Feminizmin mücadelesi 1980'den bu yana çeşitli miting, protesto ve kampanyalarla seslerini duyurmaya çalışarak sistematik söylemlerin 1990 yılında kurumsal düzeyde yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu kapsamda feminist hareket kamusal alanda somut girişimlerin gerçekleşmesine katkı sağlamıştır. Feminist hareket kadınların hak taleplerini, cinsiyetçi ve cinsiyetli söylemleri hukuksal düzeyde değiştirmiştir. Medeni kanunda cinsiyetçi kavramların kaldırılması, değiştirilmesi, kadına yönelik şiddetin önlenmesinin anayasal güvence altına alınması, kadın akademik ve bilimsel merkezlerinin oluşturulması, kadınlar için dernek ve vakıf faaliyetlerinin güçlendirilmesi, siyasi parti programlarında kadınlara yer verilmesi, feminist dergilerin yaygınlaşması, Birleşmiş Milletler 'de kadın komisyonlarının kurulması vb. gibi birçok alanda başarı sağlanmıştır (Çubukçu, 2004, s.59).

Kadınlar eşit hak ve özgürlük taleplerinin etkin ve etkili araç ve argümanlarla inşa edilmesi feminizmin ataerkil tahakküm algılarına karşı mücadelesini sistematik olarak dönüştürmüştür. Feminizm ile dönüşen algı ve yargılar zamanla kamusal alanlarda politikaların da değiştirilmesini sağlayarak kadınların lehine sonuçlanmıştır. Kadınlar böylece toplumun karar mekanizmalarına dâhil edilebilmiştir. Bu açıdan bakıldığında feminizm sadece bir düşünce akımı ve kadınların taleplerinin bütünü değildir. Feminizm aynı zamanda ideolojik ve siyasi yönü güçlü bir harekettir (Özüdoğru, 2018, s.307).

Tüm bu değerlendirmeler ekseninde feminizmin tarihsel ve kavramsal çerçevesini kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların geçmişten günümüze dek eşitsiz, adaletsiz, dezavantajlı konumu feminizmin kadın hakları üzerine inşa edilerek oluşmasına sebep olmuştur. Kadınların biyolojik yapıları öne sürülerek toplumdan soyutlaştırılmaya çalışılması feminist hareketin ataerkil zihniyet ile mücadelesinin temel dayanaklarından biridir. Bu çerçevede feminizm çeşitli kırılımlarla ve akımlarla dönüşerek kadınların toplumda var olmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Feminizm ile önce kavramlar üzerine tartışmalar yaşanmıştır, bu tartışmalar kadınların taleplerinin kamuoyunda oluşmasına zemin hazırlayarak feminist bilincin kamuoyunca benimsenmesini sağlamıştır. Böylece feminist bilinçle güçlenen söylemler, kamusal alanlarda eyleme dönüşmüştür.

Kadının ötekileştirilmesine karşı bir başkaldırı olarak söylem geliştiren feminizm zamanla farklı ideolojileri içinde barındırarak kolektif bilinç oluşturmuştur.

Bu çerçevede feminizmi sadece kadın hak ve taleplerinin sözcüsü olarak görmemek gerekmektedir. Feminizm artık günümüzde farklı imaj ve renklere dönüşerek kışkırtıcı, çelişkili ve eleştirel birçok tartışmalarla gündemdedir.

3. Modernizm'den Postmodernizm'e Cinsellik ve Cinsel Yönelimlerin Meşrulaştırılması

Modernizm'den postmodernizme cinsellik ve cinsel yönelimlerin meşrulaştırılması ve normalize edilmesinin arka planını Aydınlanma'nın kutsallaştırmış olduğu kavramlar oluşturmaktadır. Aydınlanma düşüncesinin yaratmış olduğu ideolojiler modernizmin temellerinin oluşmasında etkin rol oynamıştır. Özellikle Aydınlanma ile evrensel değerler oluşturulması ve evrensel değerlerin yüceltilerek kutsallaştırılması modern döneme damgasını vurmuştur. Çünkü modern dönem bu ilkeler ekseninde evrensel algı ve yargılar oluşturmuştur. Yüceltilen evrensel algı ve yargılar toplumsal kurumların tamamına empoze edilmiştir. Toplumsal kurumlar da kutsallaşan bu algılar çerçevesinde eril yapının yüceltilmesine zemin hazırlar şekilde inşa edilmiştir (Aslantürk & Turgut, 2015, s.50).

Bu çerçevede Aydınlanma ile oluşan ikili kategorik dikotemiler aracılığıyla pozitivist çözümler yapılarak hiyerarşik bir döngü oluşturulmuştur. Akıl-doğa, ruh-beden, özne-nesne ve kadın-erkek gibi ikili kalıplar ve karşıtlıklar ile iki kutuplu bir algı yaratılmıştır. Bu algıda akıl doğadan, erkek kadından daha üstün olarak ön plana çıkmıştır. Böylece bu dikotemilerden biri evrensel değer yargıları ile yüceltilirken diğeri ötekileştirilerek dışlanmıştır. Bu ise iktidar ilişkilerine yol açarak tektip söylemlerin evrenselleşmesine neden olmuştur (Köse, 2013, s.47).

Bu doğrultuda şekillenen modernizm ve modernizmin ideolojisi cinsiyet, cinsellik ve cinsel yönelim konularında ataerkil akla göre hareket etmiştir. Çünkü modernizmde doğru tektipleştirilerek evrenselleştirilmiştir. Bu ikilikler ile de eril tahakküm yüceltilerek erkeğin üstünlüğü evrenselleştirilmeye çalışılmıştır. Bu itibarla Aydınlanma ile oluşan kartezyen aklın ürettiği tektipleştirici evrensel kabuller modernizm ile meşru zemin kazanmıştır. Modernizmin uzun yıllar erkek egemen toplumsal düzen ve ideolojisi postmodernizm ile birlikte sorgulanmaya başlanmıştır. Çünkü postmodernizm çok sesli, farklılıkları kapsayıcı, marjinalliği kucaklayıcı bir perspektif vardır. Postmodernizm ile evrensel değerler tek tek sorgulanarak tektip kutsallıklar eleştirilerek, sayısız doğru ve sayısız gerçekliklerin farkına varılması sağlanmıştır (Maden, 2020, s.37).

Bu nokta en genel olarak modernizmde tek doğru, tek gerçek, tek anlam var iken, postmodernizmde çok doğru, çok anlam ve çok gerçek vardır. Bu ise modernizmin tekli doğruları ile ortaya koyulmuş olan cinsiyet ve cinsellik algılarının postmodernizmde çoklu cinsiyet ve cinsellik algılarının oluşmasına zemin hazırlanmasını sağlamıştır.

Kadın bedeni, cinsiyeti, cinselliği ve cinsiyetçi yaklaşımlar ekseninde beden cinselliği ve bedene yönelik ideolojiler politik söylemler gelişmesine neden olmuştur. Bu durum feminizmin özellikle ikinci dalgasında ivme kazanarak liberal ve radikal feminist akımlarca tartışılmıştır. Bedenin, kamusal ve özel alanı, ailenin ve kurumsal yapıların cinsiyete dayalı olarak inşa edilerek ataerkil akla göre dizayn edilmesi modern dönem feminist tartışmalara denk gelmektedir. Modern ataerkil zihniyet *kişisel olan politiktir* mottosu ile eşitsizliğin özel alanı meşrulaştırdığını ortaya koymuştur. Böylece kadın bedeni, cinsiyeti, cinselliği ve cinsel yönelimine yönelik biçimsel eşitlik ve adalet sorgulanmıştır (Köken, 2019, s.232). Çünkü modernite evrensel eşitlik ve evrensel adaleti vaad ederken, kadın ve erkek arasındaki adaletsiz ve eşitsiz olgunun varlığı çelişkili durumlar yaratmıştır.

Tarihsel süreçler ekseninde feminist hareketlerin mikro düzeyde ele aldığı kadın sorunları makro etkiler ile farklı düşüncelerin oluşmasını sağlamıştır.

Modern ve postmodern ideolojik yapıya göre kategorik söylemler geliştiren feministler zamanla yönünü değiştirmiştir. Bu çerçevede *birinci dalga feminizmde* daha çok *kadınların kamusal hakları ve eşitlik* ilkesine yönelik konular tartışılırken, *ikinci dalga feminizmde* kadının öznelliği ve kadın kimliği üzerinden *ataerkil zihniyetin tahakkümü* ele alınmıştır. 1980'ler ile postmodern algıya doğru evrilen feminist zihniyet üçüncü dalga feminizmde somutlaşmıştır. *Ve üçüncü dalga feminizmde cinsellik, cinsel kimlik ve cinsel yönelimler* merkeze alınarak sorgulanmıştır (Akan & Gürhan, 2020, s.19).

Görüldüğü üzere ilk ve ikinci dalga feminizmde modernizmde mottolaşan eşitlik ve adalet kavramları üzerinden talepler dile getirilirken, *üçüncü dalga feminizm* postmodern ideoloji ekseninde *çoklu kimliklere, çoklu cinselliklere* yönelik talepler ekseninde şekillenmiştir. Modernizm'den postmodernizme sadece kadın bedeni, cinsiyeti ve cinsellikleri değil, ötekileştirilen cinsel kimlik ve yönelimler de merkeze alınarak sorgulanmıştır. Bu sorgulamalar sosyolojik zeminden tıbbi, biyolojik, anatomik ve politik zemine doğru genişlemiştir. Özellikle tıp teknolojilerindeki gelişmeler ile bedene yönelik müdahaleler meşrulaştırılarak cinsiyet ve cinselliklerin sınırı değişmiştir.

Bu çerçevede 20. yüzyıla gelindiğinde kadın biyolojisi üzerinden tahakküm sınırsızlaşarak, biyogenetik, üreme teknolojileri, doğum kontrol, kadınsal hastalıklar, cinsiyet değiştirme operasyonları, hormon tedavileri vb. gelişmeler ile cinsiyet ve cinselliklere yönelik algılar dönüşmüştür. Bu doğrultuda özellikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklılıklar ortaya koyulabilmiştir. Bedenin cinsiyeti ve cinselliği tıbbi ve biyolojik argümanlarla açıklanabilmiştir. Modern öncesi dönemde verili olarak kabul edilen cinsiyet ve cinsellikler modernizmle birlikte toplumsal inşa ile oluşabilir algısına dönüşmüştür. Bu ise cinsiyetin bir tercih olabileceği tartışmalarına neden olmuştur (Ekinci, 2021, s.3). Bedenin kültürel kodlarla inşa edilen bir cinsiyeti olarak kabul edilmesi cinsellikle ilgili kalıp yargıların dönüşmesini sağlamıştır.

Bu değerlendirmeler ekseninde feminist tartışmalar 1960'lı ve 1970'li yıllarda ivme kazanarak cinsiyete, cinselliğe ve cinsel yönelimlere dair yeni perspektiflerin oluşmasını sağlamıştır. Bu çerçevede modernizmde ötekileştirilen, ikili cinsiyet kalıpları dışında tutulan cinsiyet ve cinsellikler postmodernizm ile birlikte meşrulaşmıştır. Çünkü

modernizmin üretmiş olduğu tekli ve evrensel değer yargılarının eşitlik, adalet, özgürlük ve hakları getirmediği görülmüştür. Postmodernizm bu vaatlerin toplumsal izdüşümlerine eleştiriler getirerek çoklu kimlikleri, çoklu cinsiyet ve cinsellikleri kapsayıcı temeller üzerine inşa edilmiştir.

Bu inşa sebebiyle cinsel yönelimler özellikle postmodern dönemde daha da görünür hale gelerek meşrulaşmıştır. Ayrıca bedenın sekülerleşmesi, kapitalizm ve bedenın metalaştırılarak formülize edilmesi yine modern ve postmodern söylemlerin bir ürünü olarak karşımıza çıkmıştır. Bu olgular cinsel yönelimlerin kültür endüstrisi ve popüler kültür ekseninde şekillenmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda medikalizasyon teknolojilerindeki gelişmeler de cinsel yönelim ve cinselliklerin tıbbi argümanlarla meşrulaşmasını sağlamıştır.

4. Cinsiyetsizleştirilen Cinsellik

Modern ve postmodern toplumun argümanlarıyla politik ve ideolojik perspektife uygun olarak cinsiyet ve cinsellik kalıp yargıları değişmiştir. Değişen kalıp yargılar kronolojik döngü içinde yavaş yavaş ve sistematik olarak toplumsal kurumlara ve kuramlara empoze edilmiştir. Cinsiyet normları ve heteroseksüel cinsellikler sorgulanarak eleştirel bakış açıları ile çözümlenmeler yapılmıştır. Bu perspektif ekseninde toplumsal cinsiyet ve cinsiyetin kendisi sorunlaştırılarak ikili cinsiyet normlarının dayatmaları ortaya koyulmuştur. Bu kapsamda özellikle feminizm ile birlikte cinsiyet, cinsellik, cinsel kimlik, cinsel yönelim ve LGBTİ+ gibi kavramların her biri ile ilgili uzun soluklu ve multidisipliner tartışmalar yapılarak cinsellik ve cinsiyete dayalı ideolojilerin şekillenmesi sağlanmıştır. Bu durum cinsiyet ve cinselliklerin cinsiyetsizleştirilmesine meşru zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda cinsiyet ve cinsellik arasında nötr kavramlar inşa edilerek, cinsiyetsiz cinselliklerin yaratılmasına neden olunmuştur.

Bu çerçeveden hareket edildiğinde; cinsiyet ve cinselliklerin çeşitlendirilerek toplumda normalize edilmesi cinsiyetsiz cinsellik ve cinsiyetsiz kimliklerin meşrulaştırılmasına katkı sağlamıştır. Bu duruma etki eden birçok ideolojik, politik, stratejik ve tıbbi faktörler olmuştur. Özellikle ideolojik noktada; feminizmin ikinci dalgasında başlayan eşit, özgür cinsellik ve cinsiyet talepleri, sonrasında üreme ve doğurganlık ile ilgili ayrımların ortaya koyulması, cinsel kimlik ve cinsel yönelimlerin akademik ve bilimsel platformlarda tartışılması bu noktada önemlidir. Diğer bir faktör olan politik ve stratejik noktada ise; özellikle üreme politikalarına yönelik iktidar normlarının düzenlenerek topluma entegre edilmesi cinsiyet ve cinselliklerin heteroseksüel sınırlarını oluşturmuştur. Medikalizasyon yani tıbbileştirme faktörü ise; diğer faktörlerin çok daha ötesinde somut ve bilimsel olguların oluşmasına katkı sağlamıştır. Tıbbi gelişmeler ile cinsiyet ve cinselliklerin hastalık, sapkın vb. olguları ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda üreme, kürtaj, doğum kontrol, estetik operasyonları, hormon tedavileri ve cinsiyet değiştirme gibi cerrahi işlemlerle cinsiyetler ve cinselliklerin değiştirilebilmesine olanak sağlanmıştır. Bu realitelere ek olarak modernizmden postmodernizme kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinin etkisiyle bedenler, cinsiyet ve cinsellikler sekülerleştirilmiştir. Bu durum kültür endüstrisi ve popüler kültür aracılığıyla topluma masum kodlarla empoze edilerek bedenlerin metalaşması sağlanmıştır. Metalaşan bedenlerin cinsiyet ve cinsellikleri nötrleştirilerek pornografi sektörünün birer nesnesi haline getirilebilmiştir. Bu durum cinsiyetlerin ve cinselliklerin cinsiyetsizleştirilerek her bir cinselliği ve cinsiyeti içine alacak şekilde sunulmuştur.

Tüm değerlendirmeler ekseninde; modernizmde cinsiyetlerin akışkanlığı, cinsiyetlerin geçişkenliği üzerine kategorik ayrımlar yapılarak kavramlar üretilmiştir. Postmodernizmde ise cinsiyet tarafsızlığı, cinsiyetsizlik üzerine kavramlar inşa edilmiştir (Ünal, 2018, s.1).

Bu kapsamda modernizmde ikili cinsiyet kalıpları arasında bir yönelim mevcutken, postmodernizmde çoklu cinsiyet ve cinsellikler arası yönelimler meşrulaşmıştır. Bu duruma özellikle postmodern ideolojinin ikili dikotomik unsurları etki ederken, postmodernizmde çoğulsu ve kapsayı ideolojinin hakimiyeti etki etmiştir.

Bu çerçevede cinsiyetsiz cinselliğin kavramsal olarak tanımı non-binary tanımlanabilmektedir. **Non-binary**, bireylerin doğduğu cinsiyetten farklı olarak kendini ikili cinsiyet kalıbının dışında hissetmesi ve tanımlamasıdır. Yani birey ne tam olarak kadın, ne de tam olarak kendini erkek cinsiyetine ait hissedememektedir. Bu bireyler kendilerini cinsiyetsiz olarak tanımlayıp, akışkan cinsiyet ve cinselliklere ait olduğunu benimsemektedir. Bu bireylerin bir kısmı “**agender, nongendered, genderless, genderfree veya neutrois cinsiyetler arası geçiş yapan veya akışkan cinsiyetli (genderfluid)**,” üçüncü cinsiyet veya isimlendirmedeği bir cinsiyet olarak kendini tanımlamaktadırlar. Bu sebeple non-binary bireyler transgender çatısı altındaki kimlikleri kapsamaktadır (Wikipedia, 2021, s.1).

Bu itibarla interks ve non-binary arasında kavram karmaşını önlemek adına iki kavram arasındaki farka değinilecektir. **İnterseks** bireyler kadın ve erkek tanımlarına uymayan genetik ve hormonal kodlara ve cinsel organlara sahipken, **non-binary** bireyler daha çok aidiyet ve duygusal hissiyatla alakalı kodlara göre kendi cinsiyet ve cinsellik kategorisini tanımlamaktadır. Ek olarak non-binary bireyler feminen ve maskülen söylemlerin tahakkümünün tamamının dışında bir ideolojiye sahip bireylerdir. Bu sebeple non-binary olarak adlandırılan bireyler birçok farklı şemsiye altına alınabilmektedir.”**Non-binary bireyler, cinsiyet kimliklerini gender fluid (cinsiyet kimliği akışkan) ya da agender (cinsiyetsiz)** gibi başka terimlerle, üçüncü bir cinsiyet olarak ya da tamamen başka bir şekilde de “ tanımlayabilir (Gedizlioğlu, 2020, s.20-23).

Bu kavramlar ekseninde cinsiyet ve cinselliklerin bir dönüşüm içinde olduğu görülmektedir. Bu dönüşümler ile cinsiyetler arası geçiş ve cinsellikler arası sınırsızlıklar inşa edilmiştir. Bu doğrultuda cinsiyetsiz cinsellikler ile tek tip bedenlerin formülizasyonunun sağlanarak idealize edilmiş cinselliklerin normalize edilmesine olanak sağlanmıştır.

Özellikle Butler’in biyolojik cinsiyetleri ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını altüst eden queer kuramı bu çerçevede dikkat çekicidir. Bireylerin doğduğu andandan itibaren cinsel organlarına bakılarak kategorize edilen cinsiyet kalıplarına uygun olmak zorunda olmasına yönelik eleştiriler Butler ile kuramlaştırılmıştır. Cinsiyet ve cinsellikler ikili kategoriye ayrılarak sınırlarının toplumsal dinamikler ile çizilmesine karşı argümanları çözümlen Butler ile cinsiyetsizliklerin meşruluğu inşa edilmiştir (Butler, 2008, s.92). Butler queer teori ile zorunlu hale getirilen heteroseksüel cinselliklerin doğuştan empoze edildiğini iddia ederek bu düzene başkaldıracak çözümlenmelerde bulunması cinsiyetsizliğin kapsamını genişletmiştir (Özer, 2019, s.325).

Bu çerçevede bireylerin ikili cinsiyet kategorilerinin dışındaki cinsiyet ve cinsellikleri queer çatısı altında toplanmıştır. Bu ise modern toplumun bireyci dayatmaları ile “modern insanın” cinsiyet ve cinsellik pratiklerini şekillendirmiştir. Sınırsız cinsiyet ve cinsellikler ile bedenler inşa edilmiştir (Elçik, 2011, s.143).

Tüm bu değerlendirmeler ekseninde; bedenin sekülerleştirilerek önce metalaşması sağlanmıştır. Metalaşan bedenlerin cinsiyet ve cinsellikleri kültür endüstrisi argümanları ile tektipleştirilerek cinsiyet ve cinselliklere ait kalıp yargıların yok edilmesi için zemin hazırlanmıştır. Bu zemin modernizmde ikili cinsiyet kategorileri üzerinden inşa edilerek cinsler arası eşitlik ve adalet tartışmaları ile çözümlenirken, postmodern dönemde çoklu cinsiyet ve cinsellikler meşrulaştırılarak cinsiyetsizlik bir kimlik olarak sunulmuştur. Bu doğrultuda cinsellikler cinsiyetsizleştirilmiştir. Bu noktada özellikle feminist tartışmalar modern ve postmodern dönemde daha çok cinsiyet ve cinsellikler üzerine ideolojiler oluşturarak öteki kategorisindeki cinselliklerin ön plana çıkmasında büyük etki sağlamıştır.

4.1. Cinselliğin Tıbbileştirilmesi (Medikalizasyon)

Cinsiyet, cinsellik ve cinsel pratiklerin çeşitliliğine paralel olarak cinselliğin dönüşümü tıbbi terminolojide yerini almıştır. Cinsiyet, cinsellik ve toplumsal cinsiyet dinamikleri ekseninde bireylerin cinsel pratikleri medikalize edilmiştir. Özde kadın bedeni üzerinden şekillenen medikalizasyon genel çerçevede tüm cinsiyet kimliklerini ve cinsel pratikleri etkilemektedir. Modern ve postmodern toplumun bedenlerin cinsiyetlerine empoze etmiş olduğu formülizasyon bedenlerin cinselliklerinin tıbbileştirilebilmesine zemin hazırlamıştır. Bu zemin ekseninde bedenin cinselliğinin tıbbileştirilmesi sağlanmaktadır.

Sağlık geçmişten günümüze önemli ve kutsal bir otorite olarak kabul edilmiştir. Bedenin şekillenmesi, cinsiyetlendirilmesi ve cinselleştirilmesinin meşru alanını sağlık oluşturmaktadır. Sağlığın kutsal ve tartışılmaz olması tıbbileştirmenin de meşru olmasına zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda 17. yüzyılın sonu ve 18. yüzyılın başından itibaren kilisenin ve din adamalarının otorite ve kutsallığının kaybedilmesiyle bilim ve teknoloji yeni bir otorite olarak ortaya çıkmıştır (Zola, 1994, s.59). Bilim ve teknolojindeki ilerlemeler ile tıp teknolojilerinde gelişmeler yaşanmıştır. Bu ise; dinin boşluğunun tıp ile doldurulmasına ve tıbbi gelişmelerin kutsallaştırılmasına neden olmuştur (Conrad, 2007, s.30). Bu kapsamda 17. yüzyıldan günümüze dek gelişen tıp teknolojileri ve değişen cinsellik algılarına paralel olarak tıbbileştirme kutsallaştırılarak genişlemiştir (Turner, 2011, s.120).

Tıbbileştirme kavramı bedenin dinamik unsurlarına bağlı olarak anlamı sürekli yenilenen bir olgu olmuştur. Tıbbileştirme kavramı ilk kez 1960 yılının sonlarına doğru sosyologlar tarafından kullanılan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır ve birçok farklı bakış açısına sahip düşünürlerce tartışma konusu olmuştur (Conrad, 1975, s.17). Tıbbileştirme iki farklı normu içeren bir kavram olup hem sosyal hem de biyolojik yapıya etki eden tüm tıbbi işlemleri kapsayan tedavi yöntemlerini kapsayan bir kavramdır. Tıbbileştirme (medikalizasyon); herhangi bir bedensel sorun, hastalık vb. gibi durumlarda tıbbi terminoloji ve terimler ile tanımlanan olgunun tıbbi ve cerrahi müdahale ile tedavi edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Sezgin, 2011, s.59).

Bu tanım itibari ile tıbbileştirme kavramı; beden in cinsiyetine ve cinselliğine ilişkin müdahaleler tıbbin alanına alınarak meşrulaştırabilmektedir. Bu ise medikalizasyon ile ilgili müdahalelerin tartışılmasına sebep olmaktadır. Medikalizasyon yalnızca tıbbi terminoloji ile tanımlanan ‘hastalıkların’ tedavi argümanları değildir. Medikalizasyon aynı zamanda hastalık ve sağlık gibi kavramları üreten anlamları içermektedir. Bu kapsamda tıbbileştirme kavramının bir diğer tanımı ise; geçmişte hastalık ya da rahatsızlık kabul edilen ya da edilmeyen durumların tıbbin denetim ve kontrol mekanizmaları ile tıbbileştirilerek medikalize edilmesidir. Yani geçmişte hastalık olarak tanımlanan olgunun tedavisi ya da sağlıklı olarak tanımlanan olgunun hastalıklı olarak tanımlanmasıdır (Elliott, 2012, s.50).

Medikalizasyon hem bir bakıma tedavi sürecini kapsayan müdahaleler bütünü hem de hastalığı oluşturan argümanlar bütünüdür. Bu doğrultuda medikalizasyon ile bedenlerin cinsiyeti ve cinsellikleri denetim ve kontrol altına alınabilmektedir. Bu kapsamda medikalizasyon ile özellikle kadın bedeni üzerinden müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Kadınların üreme, doğurganlık, kürtaj, doğum kontrol, menstrüasyon, menopo z, estetik cerrahi vb. olguları çeşitli tıbbi müdahaleler ile denetim altına alınmıştır (Kurttaş, 2017, s.989). Tıbbileştirme sadece kadın bedeni ile kalmayıp tüm bireylerin bedenlerine müdahale edebilecek bir araç olmuştur. Cinsiyet değiştirme, organ nakilleri, kök hücre tedavileri, estetik operasyonları, tüp bebek ve yapay rahimler, gen tedavileri vb. uygulamalar tıbbileştirme nin örneklerinden birkaçıdır. Bu noktada ise özellikle cinsiyet değiştirme üzerinden cinselliğin tıbbileştirilmesi eksenine değinilecektir.

Cinselliğin tıbbileştirilmesi; daha önce hastalık, sapkınlık vb. pejoratif kavramlarla tanımlanan cinsel çekimlere sahip bireylerin cinselliklerinin bilimsel ve tıbbi müdahalelerle tedavi edilmesidir (Candansayar, 2009, s.160). Bu duruma en önemli örnek ise eşcinsellerdir. Eşcinsellik bir dönem hastalık olarak kabul edildiği için tıbbileştirme ile bu bireylere çeşitli tedaviler uygulanmıştır. Psikanaliz, radyasyon tedavisi, hormon tedavisi, elektrik şokuyla tiksindirme tedavisi, beyin sinir hücrelerine uygulanan tedaviler bunlardan birkaçını oluşturmaktadır (Baird, 2004, s.41).

Bu olgu daha sonra tıbbileştirme ile hastalık ve sapkınlık kategorisinden çıkarılarak normalize edilmiştir. Bu noktada tıbbileştirme ile cinsellikler sapkın, hastalık ya da normal olarak kategorize edilebilmektedir. Tıp önemli ve kutsal bir otorite olarak kabul edildiği için toplum tarafından hızla meşrulaşabilecektir. Bu çerçevede tıbbileştirme ile cinsiyetsiz cinselliklerin normalize edilmesi hızlanmaktadır. Çünkü tıp teknolojileri modern ve postmodern kapitalist endüstrinin bir argümanı niteliğindedir. Bedenler de bu endüstrinin önemli bir parçası olduğundan tıbbileştirme ile cinsellikler metalaşabilmektedir.

Bu değerlendirmeler ekseninde norm olarak kabul edilen heteroseksüel cinsellikler tıbbileştirme ile standart tahakkümünü kaybedebilmekte ve homoseksüel cinsellikler de normalize olarak kabul edilecek zemini bulabilmektedir. Günlük hayatın ayrılmaz bir parçası olan cinsellikler tıbbileştirme ile formülize olmaktadır. Cinsellik algı ve yargıları tıbbi otoriter ile yeniden inşa edilebilmektedir (Blank, 2013, s.29). Cinselliğin tıbbileştirilmesi ile özellikle cinsiyet değiştirme operasyonları ve üreme teknolojileri arasında paralellik vardır.

Çünkü cinsiyetler tıbbileşme ile değiştirilerek cinselliklerin dönüşüme de müdahale edilebilmektedir. Cinsel işlev ve pratikler tıbbi tedaviler ile kontrol altına alınıp denetlenebilmektedir. Bu durum üreme politikalarının şekillenmesine zemin hazırlar niteliktedir (Sezgin, 2011, s.41).

Cinselliğin tıbbileştirilmesi kapsamında dönüşen bir başka olgu ise; cinsel pratiklerin az ya da çok olmasına göre kategorize edilmesidir. *Viagra Dönemi* olarak isimlendirilen tıbbi müdahale ve cinselliklerin yoğun olarak yaşandığı, hazların, erotik performansların arttığı dönem önemlidir. Viagra Dönemi tıbbi terminolojide bir dönem hastalık olarak tanımlanırken başka bir dönem *kompulsif cinsel davranış* olarak kabul edilip hastalık kategorisinde tanımlanmıştır (Candansayar, 2009, s.165). Bu doğrultuda cinselliğin tıbbileştirilmesi ile anormal ve sapkın olarak tanımlanabilen cinsiyet ve cinsel pratikler ideolojik ve politik argümanlar biçimlenebilmektedir (User, 2010, s.50).

Cinselliğin tıbbileştirilmesi ile hastalık, sapkınlık vb. pejoratif kavramlar ile ötekileştirilen cinsel kimlik ve cinsel pratiklerin toplumsal tarafından kabulü hızlanabilmektedir. Çünkü tıp cinsel algı ve yargıları normalize edebilecek argümanlarda kutsal bir otorite niteliği taşımaktadır. Bu durum anormal ve öteki olarak görülen cinselliklerin ve cinsiyet kimliklerinin ileriki dönemlerde normalleştirilmesine katkı sağlar niteliktedir (Kurttaş, 2017, s.997).

Tüm bu değerlendirmeler ekseninde cinselliğin tıbbileştirilmesi ile cinsiyet ve cinsel pratiklerin normlaştırılmış kabulleri, tıbbi müdahaleler ile gerçekleşebilmektedir. Bu durum kadın ve erkek bedeninin biyolojik, fizyolojik, anatomik ve genetik unsurlarının müdahale edilmesine olanak sağlayarak, bedenlerin tıbbin nesnesi haline gelmesine neden olmaktadır. Nesneleşen bedenler; kültür endüstrisi, popüler kültür ve kapitalist sistemin üretilen ve tüketilen metaları haline gelebilmektedir. Metalaşan cinsiyetler ve cinsellikler medikalizasyon ile teptipleştirilip bedenlerin genetik kodları şekillendirilebilmektedir. Cinsiyet değiştirme operasyonları ile biyolojik cinsiyetlerin haz ve arzuları kontrol altına alınıp denetlenebilmektedir. Bu doğrultuda kadın bedenleri estetik sektöründe alınıp satılan bir meta olabilmekte, cinsellikler pornografi sektörünün tahrik edici mekanizmasına göre pazarlanabilmektedir. Medikalizasyon ile birçok hastalıklar tedavi edilip sorunlu olgular çözülebilmektedir. Fakat medikalizasyonun cinsellik boyutu masum tedavi yöntemleri maskesi altında genetik ve kültürel kodların yeniden inşa edilip cinsiyetsiz cinselliklerin meşru zemin oluşmasına hazırlamaktadır.

Bu noktada yapay zekâ ile güçlendirilmiş tıbbi teknolojiler ile kadınların üreme ve doğurganlıklarının işlevi laboratuvar ortamına taşınabilmektedir. Gelişen teknolojiler ile kadının bedenine (rahmine) ihtiyaç olmadan laboratuvar ortamında bebekler büyüyüp doğabilecektir. Bu durum hem olumlu hem de olumsuz birçok tartışmalı olguyu beraberinde getirmektedir. *Cinselliğin tıbbileştirilmesinin* hem biyolojik hem sosyolojik hem de ideolojik eksenidir. Cinsel performansı artırıcı ve denetim altına alan ilaçların ve materyallerin üretilmesi, cinsel yolla bulaşan AIDS, HIV, frengi vb. hastalıkların ortaya çıkması, gen teknolojileri ile klonlamalar, bedensel haz ve arzuların tüm değer yargıların üzerine çıkarılarak biyolojik ve anatomik söylemlerle kutsallaştırılması cinselliğin tıbbileştirilmesinin sonuçlarına örnektir. Bu eksenler çerçevesinde cinselliklerin tıbbileştirilmesi ile cinsiyete gerek olmaksızın üreme olgusunun gerçekleşmesine olanak sağlayabilecek argümanları üretebilmektedir. Bu durum cinselliklerin cinsiyetsizleştirilmesinin genetik kodlarla meşrulaşmasına neden olmaktadır.

5. Sonuç

Bedenlerin anatomik ve biyolojik özelliklerine göre kadın ve erkek olarak kategorilere ayrıldığı modern dünyadaki erillik ve dişilik olguları ideolojik zeminler ekseninde değişmektedir. Değişen erillik ve dişilik olguları özellikle 16. yüzyıldan bu yana empoze edilen kavram ve kuramlarla beden her geçen gün farklı anlam ve amaçların nesnesi haline gelmektedir.

Bedenin sekülerleştirilerek ruh-beden, fizik-metafizik vb. dikotemiler ile iki kutuplu kavramlara sıkıştırılarak karakterize edilmesi bedene yönelik müdahalelerin meşru zeminin inşasını oluşturmuştur. Bu zemin üzerine sekülerize edilen bedenler; kültür endüstrisi, tüketim kültürü, kapitalizm ve popüler kültür argümanları ile formülize edilerek standart beden algı ve yargılarının bir parçası haline getirilmiştir.

Bedenlere empoze edilen kalıp yargılar ataerkil ideoloji ekseninde tahakküm unsuru haline gelmiştir. Bu durum özellikle kadın cinsiyeti üzerinden ötekileştirici, ayrıştırıcı ve pejoratif unsurların oluşmasına sebep olmuştur. Bu unsurlar kadın bedeni üzerinden yeni bir ideolojinin oluşturulmasına zemin hazırlayarak feminizmin doğmasına neden olmuştur. Bu noktada kadın ve erkek üzerinden inşa edilen ikili cinsiyet kategorileri arasındaki hak, eşitlik ve adalet temelli talepler ortaya koyulmuştur.

Bu talepler doğrultusunda kadın bedeninin cinsiyeti, cinselliği, doğurganlık ve üreme ilişkileri üzerinden cinselliğe ilişkin yeni söylemler geliştirilmiştir. Kadın bedeni ekseninde cinsiyet ve cinsellik sorgulamaları makro boyutlu tartışmalara zemin hazırlamıştır. Bu olgu ikili cinsiyet kategorisi üzerine inşa edilmiş olan toplumsal cinsiyetin normlaştırmış olduğu eylem ve söylemlerin eleştirilmesine neden olmuştur.

Bu olgular ekseninde metalaşmış bedenlerin biyolojik özelliklerine göre kategorize edilen cinsiyetleri tartışmalı hale getirilerek kadın ve erkek ikili cinsiyet normlarına karşı çıkmıştır. Modernizm ve postmodernizm ile haz, arzu, pornografi ve erotizmin kutsallaştırılarak bedeninin cinselliği tüm değer yargılarının üzerinde kabul edilmiştir. Bu kabul ekseninde biyolojik ve anatomik özelliklerine göre kadın ve erkek olarak cinsiyetlere ayrılan bedenler artık haz ve arzuların özelliklerine göre kadın ve erkeğin çok daha ötesinde cinsiyetlere ayrılmıştır. Yani biyolojik özelliklere göre kadın ve erkek olarak tanımlanan bedenler günümüzde haz ve arzuların özelliklerine göre cinsiyetlendirilmiştir. Bu durum modernizmden postmodernizme bedeninin biyolojik özelliklerin göz ardı edilerek haz, arzu ve tutkulara dayalı cinselliklerin meşrulaşmasına neden olmuştur. Norm, doğal ve doğru olarak yasal ve toplumsal dinamiklerle güçlendirilen heteroseksüel cinsellikler bu perspektif ekseninde eleştirilmiştir.

İkili cinsiyetler, kadın ve erkeğin cinsellikleri sabit değildir. Kadın ve erkek dışındaki cinsiyet kimlikleri üretilerek yeni cinsel yönelim biçimleri ortaya koyulmuştur. Haz, arzu, tutku ve hislerin beden ve cinsiyet kalıpları ilişkisi içinde sorgulanması beden ve cinsiyet arasındaki tutarlılık olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Kadın bedeninde erkek gibi hissetmek, erkek bedeninde kadın gibi hissetmek ya da bunların her ikisi veya hiçbirini hissedememek olguları cinsiyetlerin akışkanlığı ile açıklanmıştır. Cinsiyetlerin akışkanlığı odak noktasından hareket edilerek cinsiyetsiz kimlikler, cinsiyetsiz bedenler, cinsiyetsiz haz ve arzular normalize edilmiştir. Bu olgular ekseninde modernizmden postmodernizme cinsiyet, cinsellik ve toplumsal cinsiyete yönelik ideolojilerde

kadın ve erkek bedeni üzerinden nötr kavramlar inşa edilmiştir. Cinsiyet ve cinselliklerin nötr kavramlar ile kuşatılması cinsiyetsiz cinselliklerin oluşmasına meşru bir zemin hazırlamaktadır.

Bu olgular ekseninde modernizmden postmodernizme kadın ve erkek bedeninin biyolojik ve anatomik cinsiyet ve cinsellik kalıp yargıları toplumsal cinsiyetsizliğe doğru evrilmiştir. Bu olgu ile toplumsal cinsiyetli cinsiyet ve cinselliklerden toplumsal cinsiyetsiz cinsiyet ve cinselliklerin zemini oluşturulmuştur. Bu zemin üzerinde ne kadın cinsiyeti ile tanımlanan beden ne de erkek cinsiyeti ile tanımlanan beden sabittir.

Modernizmden postmodernizme özellikle medikalizasyon ile değişip dönüştürülen cinsiyetler bireylerin tercihlerine göre yeniden cinsiyetlendirilebilmektedir. Bu noktadan hareket edildiğinde hormon tedavileri, cinsiyet değiştirme, gen tedavileri vb. tıp teknolojilerinin gelişmesi ile cinsiyetlerin tıbbın bir nesnesi haline getirilmesi sağlanmıştır. Bu olgular ekseninde sağlık ve beden kutsallaştırılarak bedenin tüm arzuları tıbbın sınırları ölçüsünde çözümlenebilmiştir.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda özellikle feminizm ile başlayan kadın ve erkek bedeni üzerinden cinsiyet ve cinselliklerin biyolojilerinin sorgulanması yeni bir cinsel iktidar olgusuna sebep olmuştur. Kadınların hak, adalet, eşitlik, özgürlük vb. temelli talepleri ile eşitlenen toplumsal yapının yansımaları biyolojik kökenli farklılıkları çözümleyememiştir. Günümüzde kadın ve erkek arasında sosyal, siyasal, kamusal, ekonomik vb. alanlarda eşitlik sağlanmıştır. Bu eşitlik cinsiyetler arası biyolojik farklılığın görmezden gelinmesine sebep olmuştur. Bu ise çeşitli çatışmalı ve çelişkili durumları meydana getirmiştir.

Kadın ve erkek cinsiyetinde yasal olarak eşitlik sağlanmıştır fakat biyolojik olarak eşitlik sağlanamadığı için tıbbi argümanlar ve ideolojilerle çelişkili bir olgu oluşmuştur. Bu çelişkili durum özellikle medikalizasyon ile ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki en büyük biyolojik farklılıklardan biri olan kadının üreme ve doğurganlık fonksiyonu günümüzde laboratuvar ortamına taşınmaktadır. Kadının doğurganlık ve üreme özelliği laboratuvara, yapay ortamlara devredildiğinde kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık önemli ölçüde ortadan kalkacaktır. Bu durum kadın ve erkek cinsinin tektipleştirilmesine giden sürece yol açacaktır. Kimliksiz ve nötr cinsiyetler üzerinden tartışılan üreme ve doğurganlık olgusuna alternatif oluşturacaktır.

Bu itibarla cinsiyetlerin hegemon ideolojik argümanlarla nötrleştirilmesi, tektipleştirilmesi, yeni cinsel kimlik ve cinsiyet kimliklerinin popülerleştirilerek normalize edilmesi, arzu ve erotizm eksenli pornografik temsillerin empoze edilmesi cinselliklerin cinsiyetlerden arındırılmasına sebep olmaktadır. Cinsiyet kimliklerinden arındırılan cinsellikler üzerine inşa edilen cinsel pratiklerle sınırsız ve sonsuz cinsiyet ve cinsellikler oluşturulmaktadır. Bu durum cinsel yönelimlerin ve cinsel kimliklerin artmasına neden olabilmektedir. Ek olarak kadın ve erkek toplumsal cinsiyet normlarının ortadan kaldırılmasına ve cinsiyetsiz toplumsal yapıların inşa edilmesine zemin hazırlamaktadır.

Tüm bu değerlendirmeler ekseninde bir sonuç olarak; modernizmden postmodernizme toplumsal cinsiyet olgusunun kadın ve erkek üzerinden inşa etmiş olduğu cinsiyet ve cinsellik normları günümüzdeki yansımaları görülmektedir. Çünkü postmodernizm ile empoze edilen çoklu cinsiyetler, çoklu cinsellikler, çoklu ve sınırsız haz

ve arzular kadın ve erkek ekseninde kısıtlanan cinsel pratikleri bir tehdit olarak kabul edip ötekileştirici bir ideoloji oluşturmuştur. Bu ideoloji ile bedenler cinsiyetlerden ayrılarak cinsiyetsiz ve nötr söylemlerle formülize edilerek ikili cinsiyetin dışında ve üzerinde konumlandırılmıştır. Bu konumlanma ile bedenin hazları, arzuları, tutkuları en üst değer olarak sekülerleştirilerek postmodern dünyanın nesnesi haline gelmiştir. Hazların, arzuların, cinsiyet ve cinselliklerin metalaşması bedene yönelik denetim ve kontrol mekanizmasını güçlendirirken, bedenin özgürlüğünün hegemon ideolojiler tarafından hapsedilmesine sebep olmuştur.

Bu olgu masum kodlar ve temsillere gizlenerek toplumsal hayatın her alanında bireylere empoze edilmiştir. Bu olgular sonucunda cinsiyetsiz kıyafetler, müzikler, cinsiyetsiz tuvaletler, cinsiyetsiz diller vb. somut olgular bu ideolojilerin bir uzantısı olarak oluşturulmuştur. Ek olarak yapay dölleme, yapay rahim, hormon tedavileri, cinsiyet değiştirme, kürtaj, doğum kontrol, cinsel performansı arttırıcı tıbbi ve biyolojik çalışmalar ile cinsiyetsiz cinsellikler bilimsel argümanlarla güçlendirilmiştir. Bu durum transhümanize doğru giden bir sürecin ilk adımını oluşturmaktadır. Bu olgulara paralel olarak laboratuvar ortamında üreme olgusunun meydana gelmesi nüfus politikalarının etkileyebilmekte olup, toplumdan, değerden anlamdan bağımsız nesillerin oluşmasına neden olabilmektedir.

Kaynakça

- Akan, E., & Gürhan, N. (2020). Feminizmin “e-Hali”: Dijital Feminizm Üzerine Bir Araştırma. *Hafıza Dergisi*, 2(2), 4-22.
- Aslantürk, G., & Turgut, H. (2015). 8284 Vakası: Ekşi Sözlük'te Cinsiyetçi Kamusalın Yeniden Üretilmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 47-76.
- Avcı, S., & Kayar, N. (2015). *Bedenin Anlamı ve Sınırları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Baird, V. (2004). *Cinsel Çeşitlilik Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller*. (H. Doğan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Balin, H. (2019). Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadının Siyasal Katılımı ve Yükselmesinin Önündeki Engeller. İstanbul: İstanbul Sabahaddin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Berghan, S. (2013). Başkaldıran Bedenler. B. Şeker içinde, *Türkiye'de Transgender, Aktivizm ve Altkültürel Pratikler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2013). Feminist Teoride Açılımlar. *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Blank, H. (2013). *Bekaretin "El Değmemiş" Tarihi*. (E. Ergün, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyetin Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (3.Basım b.). (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Candansayar, S. (2009). Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Cinselliğin Tıbbileştirilmesi ve Eşcinsellik. A. Erol içinde, *Anti-Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma* (s. 69-72). Ankara : Ayrıntı Yayınları.
- Conrad , P. (1975). Hiperkinezinin Keşfi: Sapkın Davranışın Tıbbileştirilmesi Üzerine Notlar. *Soc Problem Dergisi*, 23(1), 12–21.
- Conrad, P. (2007). *The Medicalization of Society*. USA: The Johns Hopkins University Press.

- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Demir, T. (2018). Kutsaldan Sekülere Değişen Beden Algısı. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9.
- Demir, Z. (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: İz Yayınları.
- Ekinci, F. (2021). Sekülerleşen Kadın Bedeni ve Feminist Söylem. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*.
- Elçik, G. (2016). Beden, İki Nokta Üst Üste. F. Saygılıgil içinde, *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* (s. 187-212). Ankara : Dipnot Yayınları.
- Elliott, C. (2012). *Beyaz Önlük Siyah Şapka*. (Ş. Taş, Çev.) İstanbul: Hayy Kitap Yayınları.
- Gedizlioğlu, D. (2020). *LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü*. Ankara: KAOS GL.
- Gökhan, İ. (2010). Türkiye'deki Feminist Akımların Modernite ve Postmodernite İlişkilerine Eleştirel Bir Bakış. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilim Dalı.
- Kara, O. (2017). Tüketim Kültürü Nesnesi Olarak "Beden" ve Tarihsel Değişimi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 179-195.
- Köken, K. A. (2019). Sevgi, Sadakat ve Güven Söylemlerinde Namusun İzini Sürmek: Öztahakküm Aracı Olarak Namus. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(2), 211-238.
- Maden, A. (2020). *Postmodern Bağlamda Netflix'te LGBTIQ+ Söylemleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul.
- Nazlı, A. (2009). Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden. *Toplumbilim Dergisi Beden Sosyolojisi Özel Sayısı* (24).
- Özer, G. (2019). Cinsel Önyargı Ve Damga: LGBT Bireylerde Sosyal Dışlanma. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Öztürk, N. (2012). Bir Beden Sosyolojisi Problemi Olarak Namus Kavramı ve Kadın Bedeni. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Özüdoğru, B. (2018). Beyaz Feminizm ve Öteki Kadınlar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(12), 304-319.
- Sezgin, D. (2011). *Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştirilen Yaşam*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şişman, N. (2013). *Emanetten Mülke: Kadın Beden Siyaset*. İstanbul: İz Yayınları.
- Turner, S. B. (2011). *Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi*. (Ü. Tatlıcan, Çev.) Bursa: Sentez Yayıncılık.
- User, İ. (2010). *Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni: Dişilik Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Beden*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ünal, B. (2018). Aşk, Aşktır! Ya Cinsellik? *Eşit Erişilebilir Engelsiz Hayat Dergisi*(52).
- Zola, I. K. (1994). *Sağlık ve Köreltilici Tıp: Profesyoneller İktidarı*. (C. Cerit, Çev.) İstanbul: Pınar Yayınları.

Makale Bilgi Formu
Yazarın Katkıları: Makale iki yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları Ekseninde Toplumsal Cinsiyet, Cinsel Yönelimler ve Cinsiyetsizleştirme” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Sağlık Çalışanlarının Hasta Yakınları ile Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yaşadığı Şiddet Sorunları-Muğla Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği

Problems of Violence Directed to Healthcare Workers by The Relatives of Patients Within The Context of Gender: The Case of Muğla Training and Research Hospital

Ebru Açık Turğuter ^{1*} , Edanur Peynirci ²

¹ Muğla Sıtkı Koçman University, Department of Sociology, Muğla, Türkiye, ebruacik@mu.edu.tr

² Muğla Sıtkı Koçman University, Department of Sociology, Muğla, Türkiye, edanurr.peynirci19@gmail.com

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:

21.11.2022

Accepted/Kabul:

16.12.2022

Online/Çevirimiçi:

30.12.2022

*Corresponding Author

*Sorumlu Yazar

Öz: Kişinin kendisine ya da karşısındaki kişiye fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik şekilde baskı ve güç uygulamasına şiddet denir. Şiddetin ortaya çıkmasına neden olan en önemli etkenlerin başında toplumun bireye yüklediği cinsiyet rolleri gelir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan şiddet, kadınları olduğu kadar erkekleri de etkilemektedir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden en çok etkilenen grup kadınlardır. Günümüz pandemi şartlarında şiddet hemen her gün karşılaştığımız olayların başında gelmektedir. Özel alandaki şiddetin yükseldiği bu dönemde iş yerindeki şiddet olaylarının sayısı da oldukça artmıştır. İş yerindeki şiddet özelinde ele alındığında sağlık çalışanlarına uygulanan saldırılar oldukça dikkat çekici bir hal almıştır. Zira söz konusu şiddet sadece sağlık personelinin sağlığını değil aynı zamanda toplum sağlığını da etkilemektedir. Muğla ilindeki sağlık çalışanlarının hasta ve hasta yakınlarıyla şiddet içeren davranışlar nedeniyle yaşadıkları sorunlarda toplumsal cinsiyet rollerinin ne derece etkili olduğunu analiz etmeyi amaçlayan bu çalışma, toplumsal cinsiyet ve şiddet arasındaki ilişkiyi anlamayı hedeflemiştir. Çalışma, konunun önemi ve hassasiyeti nedeniyle niteliksel araştırma tekniklerinden hareketle yürütülmüştür. Yarı-yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine görüşme yapılan çalışmada veriler 'sağlık alanını yapısı, toplumsal cinsiyet örüntüleri, sağlık alanında konumlanmalar ve direniş biçimleri' temalarından hareketle betimsel analizi tekniği ve saha deneyimleriyle yorumlanmıştır. Hastane ortamının etkisi, kadın çalışanların şiddete karşı daha savunmasız oluşu ve pandemi şartlarının şiddet olaylarını arttırdığının bulgularında çalışma, şiddet olaylarının önlenmesi için zorunlu olan tedbirlerin tespiti ile sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Toplumsal Cinsiyet, Sağlık Çalışanı Kadınlar.

Cite this article/Atf:
Turğuter Açık E.,
Peynirci, E Sağlık
Çalışanlarının Hasta
Yakınları ile Toplumsal
Cinsiyet Bağlamında
Yaşadığı Şiddet
Sorunları- Muğla Eğitim
ve Araştırma Hastanesi
Örneği, Saü Kadın
Araştırmaları Dergisi,
1(1) (2022), 55-73.

Abstract: Violence is defined as the use of physical, psychological, sexual and economic pressure and force on oneself or another person. One of the most important factors leading to the emergence of violence is the gender roles that society imposes on individuals. Violence resulting from gender inequality affects men as well as women. However, the group most affected by gender inequality is women. In today's pandemic conditions, violence is one of the phenomena we are confronted with almost every day. In this period of increasing violence in the private sphere, the number of cases of violence in the workplace has also increased considerably. When violence in the workplace is considered specifically, the attacks on healthcare workers have become quite remarkable. This violence affects not only the health of the healthcare workers but also the public health. The current study, which aimed to analyse the effects of gender roles on the problems experienced by healthcare workers in Muğla province because of the violent behaviours exhibited by patients and their relatives, also investigated the relationship between gender and violence. The study was carried out using qualitative research techniques due to the

importance and sensitivity of the subject. The data obtained in the study, in which in-depth interviews were conducted with a semi-structured interview form, were interpreted with the descriptive analysis technique and field experiences based on the themes of “*the structure of the health field, gender patterns, positions in the health field and forms of resistance*”. The study, in which the effect of the hospital environment, the fact that female employees are more vulnerable to violence and the pandemic conditions increase violence, was concluded with the determination of the necessary measures to be taken to prevent violence.

Keywords: Violence, Gender, Female Health Workers.

1. Giriş

Şiddet antropolojik bir kategori olarak insanlığın olduğu her yerde kendini gösteren; sürekli mücadele edilse de ortaya çıkan ve bu anlamda yaygın olan toplumsal olguların başında gelmektedir. Şiddetin öznesi kendini daha güçlü ve haklı gören bireyken; şiddetin nesnesi ise toplum tarafından ezilen, zayıf ve dezavantajlı olarak kodlanmaktadır.

Zamanla değişen şiddet türleriyle beraber şiddet olaylarının sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Şiddetin ortaya çıkmasına neden olan en önemli etkenlerin başında toplumun bireye yüklediği cinsiyet rolleri gelir. Zira bireylerin yetiştirilirken yükledikleri rollerinin içinde ‘güçlü olmak, haklı olmak, hakkı olmak, üstün olmak’ gibi kodlar daha çok erkekler için, ‘hassas olmak, duygusal olmak, güçsüz olmak’ kadınlar için uygun bulunmaktadır. Bu uygunluk kültürel, tarihi, ekonomik, siyasi faktörlerce sabitlenmekte ve bu sabitlenme bireyler daha çocukken içselleştirilmektedir. Bu kodlar ise karşımıza, toplumsal cinsiyet örüntüleri olarak çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet, erkeklerin ve kadınların konumunun toplumsal olarak inşa edilmesine ve bunun biyolojik yapılarından ayrı olan bir durum olmasına işaret eder (Hirata et al., 2015). Erkeklik ve kadınlık bu anlamda toplumsal ilişkiler içinde anlamlı olur. Bu toplumsal ilişkiler, maddi bir temele sahiptirler ve kendilerini cinsiyetler arasındaki toplumsal işbölümü ya da daha doğru bir deyişle cinsiyete dayalı işbölümü aracılığıyla ortaya koyarlar. Bu anlamda cinsiyet, kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği biyolojik veya fizyolojik bir takım özelliklerken; toplumsal cinsiyet ise farklı yer ve zamanlarda kadın ya da erkek olmaya bağlı olarak toplumun, kültürün kişiye attığı anlamlar veya bireyden beklenen davranışlardır (Urhan, 2016). Bu davranışlar bir taraf için avantaj sağlarken; diğer tarafı dezavantajlı hale getirmektedir. Nihai noktada toplumsal cinsiyet ekseninde kodlanan her şey temel olarak cinsiyet ayrımcılığını beslemekte ve tek bir cinsiyeti deyim yerindeyse üstte tutmaktadır.

Toplumdaki cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan şiddet, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, kadınları etkilediği kadar erkekleri de etkilemekte ve dahası kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak tanımlanmış kadınlık ve erkeklik rolleri nedeniyle yaşadıkları tüm şiddet türlerini içermektedir. Bunun bir tezahürü olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve medeni alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen, ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım veya kısıtlama anlamına gelmektedir (Demirgöz Bal, 2014). Cinsiyet ayrımcılığı, bireylerin yaşamı boyunca her an karşılaşabilecekleri davranış örüntülerini ve sosyal ilişki biçimlerini (Bayer, 2013) kapsamaktadır. Örneğin başat toplumsal cinsiyet algısında kadınlar, daha

duygusal ve güçsüzken erkekler daha mantıklı ve güçlüdür. Bu durum kadının ve erkeğin toplumsal konumlanmalarında da kendini gösterir.

Toplumdaki her birey belli görevlere sahiptir. Örneğin ev içerisinde toplum tarafından kadına yemek ve temizlik yapma, çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi görevler verilirken; erkeğe bahçeyi düzenleme, mangal yapma, alışverişe gitme gibi görevler verilmektedir. Ev içerisinde var olan görev dağılımları dışarıda da devam etmektedir. Erkeklerin toplumsal düzen içerisinde birey olmak dışında; ağabey, eş, baba, işçi görevleri; kadınların ise toplumda birey olmak dışında; anne, eş, ev kadını olmak gibi sorumluluk gerektiren görevleri vardır. Cinsiyetçi söylemler, cinsiyete dayalı iş bölümünün sürdürülmesinde önemli rol oynar (Simpson, 2004) ve erkekleri kamusal alanda kadınları ise özel alanda kalmaya zorlar. Erkek işleri/meslekleri, liderlik, güç, savunma ve mücadeleyi içeren bütün alanları kapsarken; kadın meslekleri/işleri ise hemşirelik, kütüphanecilik, ilkökul öğretmenliği, sekreterlik ve sosyal hizmet gibi bakım ve hizmet ile ilişkilendirilen meslekleri kapsamaktadır (Williams, 2005). Duygusal emek, bakım emeği ve kadınsal beceriler olarak tarif edilen çocuk, yaşlı ve hasta bakımı ve eğitim gibi işler kültürel olarak kadınlıkla ilişkilendirilmektedir. Bu durum söz konusu mesleklerin geleneksel olarak kadınlara ait olup erkekler için ‘geleneksel olmayan/kadınsı uğraşlar’ olarak tanımlanmasına neden olmaktadır (Christie, 2006; Simpson, 2010). Söz konusu bu durum toplumumuz içinde geçerlidir. Toplumumuzda kadınlara öğretmenlik, sekreterlik, çocuk bakıcılığı ve hemşirelik meslekleri okul çağından itibaren aşılmanmaya çalışılır. Bu durum ise iş ve emek piyasasına yansır. TÜİK (2021) verilerine göre tüm sektörler için istihdam edilenlerin %28’i kadın iken, bu oran sağlık sektöründe %55’e yükselmektedir. Türkiye’de toplam istihdam edilen kadınların %5,6’sı ise sağlık sektöründe yer almaktadır (Urhan & Etiler, 2011). Sağlık alanında bu dağılım toplumsal cinsiyet ekseninde şöyledir; kadınlar daha çok hemşire olurken erkekler daha çok doktor, acil tıp teknikeri, güvenlik görevlisi ya da radyolog olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bireylerin meslek hayatlarında da etkin rol oynamaktadır. Bu durumu en iyi açıklayan kavramlar ise ‘ikinci vardiya’ ve ‘cam tavan’ kavramlarıdır. Cam tavan, kadınların iş hayatında yükselmelerine, kariyerlerini ilerletmelerine engel olan şeffaf ve yapay engellerdir (Elliott & Smith, 2004; Williams, 2005). Çalışan kadınların, ev içerisinde ailenin kız çocuğu veya evin kadını/annesi olmaları onlara ‘ikinci vardiyaları’nı (Hochschild & Machung, 2003) yüklemektedir. Böyle olunca da ev içerisinde bir türlü bitmeyen işlerine engellerle dolu alanlarda çalışmak eklenmektedir. Bu durumun tamamlayıcı kavramları ise cam asansör/cam yürüyen merdiven ve cam uçurumdur.

Cam asansör/cam yürüyen merdiven (Williams, 2005), erkeklerin iş hayatında kadınlara oranla daha kolay yükselmelerini anlatmak için kullanılırken, cam uçurum (MacDonald, 2011 akt Alhas, 2020), iş hayatında batmak üzere olan iş yerlerini son anda kurtarmak ya da batmanın sorumluluğunu vermek için kötü bir zamanda kadınların üst pozisyona yerleştirilmesidir. Dzanic’in “batan gemiyi kurtarmak” için kadınlara sorumluluk verilen ‘an’ olarak tanımladığı cam uçurum, kadınların yükselmelerinden çok sorumluluklarının artmasıyla ilgili bir durumu anlatır (akt.Yıldız ve ark., 2019). Bu durumun iş yaşamına yansması ise kadınların duygusal emek ve bakım emeğinin

muhatapı olarak daha çok kadınsı alanlarda kalmaları (hijyen, çocuk bakımı, yemek yapımı vb) ve fiziksel özellikleri bahane edilerek ‘güç gerektirmeyen’ alanlara sürülmeleridir (Ağıllı-Ezgin & Açık-Turğüter, 2020).

Toplumsal cinsiyet olgusuna dayanarak erkek ve kadına biçilen rol, değerler ve kalıplar hiyerarşik olarak erkeğin ‘üstte ve önde’ bulunması durumuyla ayrıştırıcıdır. Kadın, toplumsal olarak belirlenmiş cinsiyetinden ötürü erkekten ayrı ve öteki olarak nitelendirilmektedir. Kadınlık, erkeklik statülerinin izin verdiği ölçüde erkek egemen yani ataerkil kültür tarafından oluşturulmuş bir kurgudur (Bingöl, 2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sadece kadınları etkilememektedir, biyolojik cinsiyetlerinden farklı cinsel kimlik yönelimleri gösteren grupları da olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca erkekler de toplumda sürekli bir “erkek olma” mücadelesine ilişkin yapıdan etkilenmektedirler (Erol, 2013). Bunun mesleki alanlara ve sektörlere yansımaları ise kimin kariyer basamaklarını hızla çıkıp kimin çıkmayacağı, kimin içeride kalıp kimin alana çıkacağı ya da kiminle devam edilip kimin dışarı atılacağına belirgin olması şeklindedir. Sağlık sektöründe yansımaları direk görülen bu durum, rakamlarla rahatlıkla ortaya konulmaktadır. 2021 yılında 1342’si erkek 296’sı kadın olan sağlık personeli ile yapılan bir çalışmada, 513 erkek (%88.9) başhekim karşılık; 64 kadın başhekim (%11.1) bulgulanmıştır (Kaya & Alkan, 2021). Sağlık alanında çalışan kadınların bekâr, evli ya da anne olma durumuna göre karşılıklarına çıkan şeffaf cam tavanları ve evde ikinci vardiyalarının varlığı onları başta nöbetsiz sistemi seçmeleri olmak üzere fiziksel güç gerektirmeyen işlere yönlendirilmelerini getirmekte ve bu durumda kadınlar, mesleklerindeki pozisyonlarında sabitlenmektedirler. Sabitlenen konumları, onların pek çok sömürüye açık hale gelmelerine neden olmaktadır.

Araştırmalar göstermektedir ki kadınlar ve hegemonik erkekliklerin dışındaki erkeklik biçimleri, LGBTQİ’ler gerek iş hayatında gerek gündelik yaşamda ikincil konuma itilmekte ve baskılanarak yok sayılmaya çalışılmaktadır. Bu anlamda kadınların ve ‘diğer erkeklik biçimlerinin’ var olduğu her yerde onlara uygulanmak istenen şiddetin varlığı toplumsal bir gerçekliktir. Bu çalışma, söz konusu gerçeklikten hareketle sağlık alanına ve çalışan kadın sağlık personeline odaklanmıştır.

2. Yöntem

Çalışmada, Muğla ilinde sağlık çalışanı olan kadınların, hasta ve hasta yakınlarıyla şiddet içeren davranışlar nedeniyle yaşadıkları sorunları öğrenmek ve bu konuda alınacak önlemlere yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırma, şiddet eylemlerinin neden ve sonuçlarına ve bu eylemlerin toplumsal cinsiyetle ilişkiselini ortaya koymayı hedeflemiştir. Araştırmanın evrenini bu nedenle Muğla Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde yer alan kadın sağlık çalışanları oluşturmuştur. Konunun önemi ve güncelliği nedeniyle söz konusu araştırma Aralık 2021-Haziran 2022 tarihleri arasında yapılan alan araştırması ile desteklenmiştir. Şiddet özelinde yürütülen çalışma, konunun hassasiyeti nedeniyle niteliksel araştırma yöntemlerinden faydalanmıştır. Niteliksel araştırma ile araştırma sorunsalının kendi ortamında gözlemlenmesi mümkün olmakta, görüşmelerin veya belgelerin (İslamoğlu, 2009) değerlendirilmesi bu bağlama göre gerçekleşmektedir. Bu hedefe ulaşmak için yapılacak olan görüşmeler için yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır. Hazırlanan formların, araştırmanın amacına uygun ve yapılacak araştırmanın odağına yönelik olmasına dikkat edilmiş ve araştırmada derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Nitel çalışmalarda derinlemesine görüşme tekniği, kişilerden yanıt alma oranlarını yükselten, vücut dilinin değerlendirilebilmesini ve ortamın gözlemlenmesini sağlayan önemli bir tekniktir. Dahası bu teknik, soruların yerlerinin değiştirilebilmesi ve yapılan araştırmada derinlemesine bilgi alınması için görüşmeye bağlı olarak ek soruların sorulabilmesi gibi imkanlar sunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Örneklemini pediatri, gastroenteroloji, nefroloji, ruh sağlığı ve hastalıkları servisi, göğüs hastalıkları servisi, plastik cerrahi, kardiyoloji, göz hastalıkları servisi, nöroloji bölümlerinde çalışan hemşire, doktor, tıbbi sekreter, hasta bakıcı, radyolog, anestezi uzmanlarının oluşturduğu çalışma, izin verilen alanlarda görüşme için gönüllü olan kadın sağlık çalışanları ile yapılmıştır. Çalışmada kartopu örneklem modelinden hareket edilmiştir. Bu örneklem, ortak problemleri yaşayan insanların birbiriyle kurdukları iletişim sayesinde katılımcılara ulaşmada yardımcı olacağı için tercih edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler '*sağlık alanını yapısı, toplumsal cinsiyet örüntüleri, sağlık alanında konumlanmalar ve direniş biçimleri*' temalarından hareketle betimsel analizi tekniği ile elde edilmiştir. Betimsel analiz, temalar oluşturarak verilere ulaşmayı amaçlamakta, ulaşılan verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde okuyucuya sunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Betimsel analizle elde edilen verileri ise saha deneyimleriyle yorumlanmıştır.

Çalışmanın gelişim aşamaları ve riskler göz önünde tutularak mesafe-masraf, izin ve pandemi şartları gibi konuların veri toplamaya engel oluşturması ihtimaline karşı e-mülakat için gerekli hazırlıklar yapılmış ve sorular ile alan ilişkisinin kurulmasının sağlıklı şekilde gerçekleştirilmesi için üç kadın sağlık çalışanı ile ön görüşmeler yapılmıştır. Yapılan ön görüşmeler sonucunda bazı verilere ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet ekseninde elde edilen ilk ön bulgu, sağlık çalışanları arasında en çok şiddet görenlerin kadın personel olduğuna dairdir. Çalışan kadınlar, çalışan erkek personele göre daha zayıf/güçsüz görülmekte ve erkeklere göre şiddetin daha çok hedefi olmaktadır. Çalışan kadınlar içerisinde ise 'tedaviden memnuniyetsizlik ve kötü iletişim' nedeniyle hemşireler daha fazla şiddete uğramaktadır. Şiddete uğrayan kadın sağlık çalışanlarına göre şiddetin en önemli sosyolojik sebebi eğitimsizliktir. Şiddetle ilgili yapılan çalışmalarda da şiddet uygulayan kişilerin önemli kısmının eğitimlerini yarıda bırakan ya da eğitimlerinde ilerleyemeyen kişilerden oluştuğu verisi bulunmaktadır. Şiddet gösteren kişilerin kimler olduğuna dair soruda ise hasta yakınlarının şiddet gösterme eğiliminin daha fazla olduğu belirtilmiştir. Hastanede kalma süresi ve bununla birlikte artan stres düzeyi ve hastalarının tedavisinde öncelik taleplerinin karşılanmaması gibi durumlar hasta yakınlarının şiddet eğilimini arttırmaktadır. Sağlık çalışanlarına karşı şiddet olaylarının sayısının artması, çalışanların hak ettiği saygıyı görmemesi, şiddete karşı korunmasız olmaları ve Covid-19 pandemisi ile artan mesai saatleri, çalışanlarda olumsuz psikoloji yaratmakta, iletişimde sıkıntılara sebep olmakta ve çalışanları istifa noktasına getirmektedir. Pilot çalışmalar ve ön bulgularla birlikte şiddetin pandemi döneminde daha çok arttığı ve şiddet gösterenlerin erkek; şiddete maruz kalanların ise kadın olduğu genel bilgisine ulaşılmıştır. Bu bulgulardan hareketle çalışmada literatür taraması derinleştirilmiş, görüşme soruları gözden geçirilmiş, bazı sorular revize edilmiş ve soru sayısında değişiklik yapılmıştır.

3. Bulgular

Kötü bir iletişim biçimi olan şiddet, aynı zamanda hem iktidar uygulamaya dönük hem de çevreye bir mesaj ileten

eylemdir. Toplumsal yaşama bu durum, şiddetin şiddeti doğurması şeklinde intikal etmektedir. Özel alanda istismar, yaralama ve ölümlerle sonuçlanabilen şiddet, kamusal alanda da kendini farklı şekillerde ortaya koyabilmektedir. Bireyler, kamusal alanda da isteklerini rica, niyet, dilekçe, öneri yazısı vb. mekanizmalarla gerçekleştiremedikleri her durumda şiddet biçimlerine başvurmaktadırlar. Toplumsal yapının ataerkil, militarist, tahakkümcü ilişkilerle örülmüş oluşuna göre daha da yoğunlaşan ve derinleşen bu durum ise önemli sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunların en önemli sebebi ise şiddetin farklı biçimlerde, uzamsal ve zamansal engellere takılmadan kendini hep var etmesidir.

Toplumsal bir olgu olan şiddetin görülme sıklığı, uygulayanların ve maruz kalanların durumu, şiddetin sonuçları ve verdiği hasara göre sınıflaması yapılmaktadır. Şiddet türleri içerisinde görülme sıklığı en çok olan ve bu anlamda tanınması en kolay olan şiddet türü, fiziksel şiddettir. Fiziksel şiddet, karşıdaki kişinin vücut bütünlüğüne zarar verici davranışları kapsamaktadır. Fiziksel şiddet sadece başkalarına değil kişinin kendi bedenine yaptığı zarar verici davranışları da içermektedir (Dağ, 2017).

Fiziksel şiddet kadar etkili olan bir diğer şiddet biçimi, sözel/psikolojik şiddettir. Sözel/psikolojik şiddet, karşıdaki kişinin benliğini, ruh sağlığını etkileyen bazen tekrarlı veya sürekli olan olumsuz söylemler, atıflardır. (Memiş, 2013). Bu nedenle bireyin psikolojik olarak sağlığını etkileyen, kişiyi üzen, sağlığını bozan, tehdit ve baskı altında hissetmesine neden olan her türlü davranış, psikolojik şiddet olarak değerlendirilmektedir (TBMM Raporu, 2013).

Şiddet türleri içerisinde diğerleri kadar yıkıcı olan bir diğer şiddet türü, cinsel şiddettir. Cinsel şiddet, bireyin kendi zevk ve gereksinimleri için karşısındaki kişinin rızası dışında cinsel içerikli eylemlerde bulunmasıdır. Cinsel şiddet çoğu zaman içerisinde fiziksel şiddeti de barındırır. Bu türe örnek olarak zorla cinsel ilişkiye girmeye çalışmak, cinsel içerikli konuşmalar yapmak, cinsel içerikli yayınlar göstermek ve konuşmalar yapmak verilebilir.

Şiddet türlerinden bir diğeri olan ekonomik şiddet, gelir kaynaklarının bireyin üzerinde bir yaptırım, kontrol ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır. Ekonomik şiddet; bireyleri istemediği işlerde çalışmaya zorlama, bireyin çalışmasına izin vermeme, eğer bir işte çalışıyorsa iş hayatını olumsuz etkileyecek davranışlarda bulunma, çalışma yaşamında ilerlemesine engel olma, kişinin aylık gelirine el koyma gibi davranışları içermektedir (Polat, 2017).

Toplumlarda şiddete en fazla maruz kalanlar, toplumsal güç ilişkilerinde ikincil konumda olan kimselerdir. Toplumsal güç ilişkilerinde ikincil konumda olan kesimlerin başında ise yaşlılar, engelliler, kadınlar, çocuklar vb. gelmektedir. Kadınlara yönelik olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, bir kadına, özellikle cinsiyeti kadın olduğu için yöneltilen ya da sadece kadınları etkileyen cinsiyet temelli şiddet olarak tanımlanmaktadır (Demirgöz Bal, 2014). Kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasını ve tekrarlanmasını, şiddetin derecesini ve boyutunu etkileyen en önemli faktör, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil sistem yapısından kaynaklanan orantısız güç ilişkisidir (Başar & Demirci, 2015). Kadına yönelik şiddet, ataerkil sistemin kadınları ezen, baskı altında tutan, ayrımcılığa ve cinsiyetçi uygulamalara maruz bıraktığı ve sistemin öznesi olarak tanımlanan erkeklerin güç ve iktidarlarının sürekliliği için kullandığı en temel araçlardan biridir. Feminist teoriye göre kadına yönelik şiddet; ataerkil sistemde erkeklerin, kadınların kimlikleri, emekleri ve bedenleri üzerinde kurdukları fiziksel, ekonomik, psikolojik veya

cinsel davranışları olarak tanımlanmaktadır (Berber, 2016).

Şiddetin tanımlanması hem şiddetin tanınması hem de şiddetle ilgili alınacak önlemlerde hangi noktadan başlanacağına tespiti için oldukça önemlidir. Bu noktalar dışında bu önlemler için önemli olan bir diğer nokta ise şiddetin nerede gerçekleştiğidir. Çalışmalar, özel alanda şiddetin yaygınlığından bahsederken; şiddet riskinin yüksek olduğu yerlerden birinin de iş yerleri olduğu gerçeğini de gözler önüne sermektedir. İş yerinde şiddet, çalışan bireyin işiyle ilgili alanlarda kişi veya kişiler tarafından saldırıya uğradığı durumlar olarak tanımlanmaktadır (Ayrancı et al., 2002). İş yerinde oluşan şiddet ve şiddet tehditleri hem personelin memnuniyetsizliğini arttıran hem de çalışılan işyerinin yapısını etkileyen önemli bir faktördür (Akça ve ark., 2014). İş yerleri içerisinde son dönemlerde artan şiddet olayları dikkatleri sağlık sektörüne çekmiştir.

Sağlık çalışanları, çalıştıkları birime bağlı olarak farklı tehlikelere açık olabilirler. Örneğin radyolog daha çok radyasyondan etkilenirken, enjeksiyon biriminde çalışan kişi iğne batması nedeniyle bulaşıcı hastalıkları kapabilir (Gürer & Gemlik, 2020). Bunun dışında iş stresi, nöbet sistemi, yoğun iş temposu da çalışanların psikolojik sorunlar yaşamasına sebep olabilir. Çeşitli riskleri içerisinde barındıran sağlık kurumları, iş kazalarının yanı sıra hasta ve hasta yakınlarıyla yaşanan şiddet sorunlarının da görüldüğü alanlar olmaktadır. Bu duruma son zamanlarda hayatın her alanını etkileyen Covid-19 pandemisi de eklenmiştir.

Covid-19 pandemisi ile sağlık çalışanları daha yoğun ve stresli zamanlarda çalışmış ve daha fazla şiddete maruz kalmıştır. Salgının yoğun olduğu dönemlerde sağlık çalışanları, halk arasında COVID-19 virüsü ile özdeşleştirilerek ötekileştirme, ayrımcılık gibi tutumlarla karşı karşıya kalmış hatta bazı ülkeler, sağlık hizmetlerinin devam etmesi ve sağlık çalışanlarının güvenliği açısından ceza artırıcı yasal düzenlemeler yapmıştır (Oğan, 2020). Zira söz konusu dönemde sağlık çalışanlarına şiddet, tüm dünya için bir sorun haline gelmiş ve tüm meslek grupları içerisinde şiddete maruz kalma olasılığı en yüksek olan meslek dalı haline gelmiştir (Temizkan & Akbaba, 2018).

Pandemi süreci ile artışa geçse de sağlık kurumlarında şiddet bilinen toplumsal bir gerçektir. Pandemi öncesinde Türkiye’de sağlık çalışanlarıyla yürütülen araştırma verilerine göre, sağlık sektöründe şiddete en az öğretim görevlileri, en fazla sahada çalışan hemşireler ve doktorlar uğramaktadır. Deneyim süresi ve yaş ortalamalarının şiddete uğrama sıklığı ile ilgisi olmadığı sonucuna varılırken şiddete en çok kadın çalışanların uğradığı tespit edilmiştir. Şiddeti doğuran en önemli sebepler olarak, yeterli tedaviyi alamama, hastalığın veya tedavinin getirisi olan bazı yan etkileri kabullenememe, hastanın psikolojik sorunlarının olması, tedavinin uzun ve masraflı olması, kurumun istenilen düzeyde hijyen koşullarını sağlamaması, yapılan müdahalelerin eksik görülmesi, istenilen ilginin sağlık personeline gösterilmemesi, istenilen ilacın veya reçetenin verilmemesi, hasta ya da hasta yakınlarının uyuşturucu veya alkol etkisinde olması, hastanın aynı anda birden fazla hekime muayene olmak istemesi ama bunun sağlık sisteminde karşılanamaması, hasta da kanama, kusma gibi komplikasyonlar olması gösterilmektedir (Turkan, 2013). Bunun dışında sağlığın insanın temel haklarından biri olmasına karşın insanların sağlık hizmetlerinden eşit olarak yararlanamaması (Arslan & Duğan, 2015), çalışan personel sayısının az olup hasta sayısının çok olması veya hastanelerin yirmi dört saat kesintisiz hizmet vermesi de şiddeti doğuran sebepler

arasındadır (Çamcı & Kutlu, 2011). Yapılan bir diğer araştırmada, sağlık çalışanlarına uygulanan şiddetin çoğunun muayene odalarında ve hasta kabul işlemlerinin gerçekleştiği ön büroda gerçekleştiği tespit edilmiştir (Akça et al, 2014). Türkiye’de yapılmış bir diğer çalışmada sağlık kurumları özelinde, 21-30 yaş aralığında ve düşük eğitim düzeyine sahip kimselerin şiddete daha çok yatkın olduğu sonucuna varılmıştır (Erkol et al., 2007). Başka bir çalışmada ise hasta yakınlarının hastalardan daha çok şiddet olaylarına karıştığı sonucuna ulaşılmıştır (Al et al., 2012). Böylece sağlık kurumları özelinde bireylerin, uygun bir ortam bulması halinde ve şiddete karşı koyacak kişilerin yokluğunda, sağlıklı iletişim kurmak yerine şiddet eylemlerini tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bu nedenler ve sağlık alanında görülen şiddet olaylarının pandemi sürecinde hızla artışının gözlemlenmesi, bu konunun pandemi sürecinde sosyolojik olarak tekrar ele alınmasını zorunlu kılmıştır.

Sağlık alanında çalışan üç kadınla yapılan ön görüşmenin ardından on beş kadınla yapılan derinlemesine görüşmeler ile sağlık alanında yaşanan şiddet olaylarının toplumsal nedenleri, şiddet olaylarının öznelere, mağdurları ve mağdurların direniş biçimleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Şiddet olaylarının önlenmesi için ne gibi tedbirlerin alınması gerektiği ile sonuçlanan çalışmanın bulguları araştırılan temalara göre ortaya konmuştur.

3.1. Sağlık alanının yapısı

Modern dönemde birer sistemden işletme haline gelen sağlık kurumları, dünya ekonomisi için oldukça önemli alanlardır. Bu önem ülkelerin sağlık politikalarında da görülmektedir. Gerek halk sağlığının korunması ve sağlık düzeyinin artırılması gerekse de bir ‘iyi olma’ halinin yaratılması hedeflenen sektörde ‘yeteneklerin ve aktivitelerin farklılaşması ve uzmanlaşması’ birer zorunluluk haline gelmiştir. Bu durum sağlık alanını şekillendiren unsurların başında gelmektedir. Her iş yerinin kendine özgü çalışma koşulları, kuralları ve kendi kültürü bulunmaktadır. Sağlık alanının yapısı genel olarak uzmanlık isteyen, yoğun mesaisi olan ve kritik önemde olan sağlıkla ilgili olduğu için oldukça stresli olan bir alandır. Uzman personelin, teknolojik alt yapının, etkili tedavi yöntemlerinin oldukça önemli olduğu sağlık alanının çalışma koşulları, diğer iş yerlerinden oldukça farklıdır. Genel olarak eğitilmiş kişilerce yürütülen sağlık hizmetlerinde çalışan kişilerinde eğitim düzeyi diğer iş yerlerine göre daha yüksektir. Burada önemli olan nokta hizmet veren kişilerin eğitilmiş olup hizmet alan kişilerin eğitim düzeyinin değişken olmasıdır. Buradaki fark iletişim alanında sorunlara ve özellikle ‘şiddet eylemlerine’ neden olmaktadır.

TBMM raporuna (2013) göre Türkiye’de sağlık kurumlarında görülen şiddetin nedenleri: *mental bozukluk ve davranış bozukluğu, eğitim düzeyi düşüklüğü ve kurallara uymama, çok sayıda muayene ve test yapılması, stresli hasta yakınları ve kalabalık gürültülü ortamlar, hasta ve hasta yakınlarının aşırı istekte bulunması, uzun bekleme süreleri, sağlık personeli yetersizliği, yanlış anlamalar, iletişim problemleri ve kişisel problemlerdir.* Özellikle Covid-19 pandemisi ile sağlık çalışanlarına uygulanan şiddet tüm dünya için bir sorun haline gelmiş ve tüm meslek grupları içerisinde şiddete maruz kalma olasılığı en yüksek olan meslek grubu haline gelmiştir (Temizkan & Akbaba, 2018). Pandemi süreciyle artan mesai sayısı ve saatleri, çalışma şartlarına bulaşıcı hastalık riskinin eklenmesi, hastaların tedavi konusundaki şüphesi ve tedirgin olmaları bu sürecin oldukça olumsuz bir dönem olarak geçmesine neden olmuştur. Kötü ve kalıcı sonuçlarıyla iş kazalarına açıklık, stresli ve yoğun mesai saatleri,

iş yerinde artan şiddet; sağlık çalışanlarında performans düşüklüğü, işten ayrılma ya da iş yerini değiştirmeyi isteme gibi seçeneklere yönelimi arttırmıştır. Bu durum sağlık alanını kırılgan hale getirmiş ve sağlık hizmetlerinin kalitesini düşürmeye başlamıştır. Bu nedenle görüşmecilere ilk olarak sağlık alanının yapısı ve son dönemlerde alanın kırılgan hale gelmesi ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Kadın sağlık çalışanlarına göre sağlık alanının yapısı onlar için oldukça stresli, yoğun iş yüküne sahip ve onların kolaylıkla yapamayacağı işlerle dolu bir alandır. Sağlık alanının yapısı kadın çalışanlar için kolay olmaktan oldukça uzaktır:

'Hep zor, kolay yanı yok bence.' (Katılımcı4, 48 yaş, Göğüs Hastalıkları)

'Hiç kolaylık görmedim ama zorluğu çok fazla' (Katılımcı8, 46 yaş, Çocuk Kliniği Servisi)

'Kolaylık yok. Bayram yok, hafta sonu yok, gece nöbeti var... Eşinden, evinden uzaktasın. Yıpratıcı payı çok ama yıpranma payı yok. Sosyal hayatın yok.' (Katılımcı9, 35 yaş, Göğüs Hastalıkları)

'Kolaylık... Yok kolaylığı ama bir kadın olarak belli ihtiyaçlarım var ve ona göre hareket etmem gerek. Sonuçta aile var, ev işleri var... Bir kolaylığını göremedim.' (Katılımcı15, 24 yaş, Arşiv)

Sağlık alanının kadınlar için zor oluşuna pandemi şartları eklenince durum daha zor bir hal almıştır.

[Pandemi süreci] *'en baştan itibaren çok zordu, çok sıkıntılı geçti ve çok zorlu mücadeleler verdik ve hala vermeye devam ediyoruz. Emeğimizin karşılığını almayı bekliyoruz.'* (Katılımcı7, 46 yaş, Gastroenteroloji servisi)

'Çok kötü. Çok fazla özveri, çok fazla emek, pandemi sürecinde psikolojimiz çok yıprandı ve iyileştirmeye yönelik hiçbir şey yapılmadı. Biz çalıştık sürekli ve ekip arkadaşlarımızdan kaybettiklerimiz bile oldu. Saha da çok fazla değer kaybetti bu meslek.' (Katılımcı8, 46 yaş, Çocuk kliniği servisi)

'Hiç kimsenin bilmediği bir hastalık, insanlar can çekişerek öldüler ve insanlar korktu hastaneden, herkes önce beni tedavi et 'düşüncesine girdi. Salgın hastalık olmasına rağmen ziyaretçi olmak isteyen kişiler dahi oldu...Aşırı derece de yıprandık. Özellikle yoğun bakımda çalışan meslektaşlarım olarak söylüyorum. Çok görüyorsunuzdur zaten. Fiziksel olarak zaten mahvoldular, kullandıkları ekipmanlar yüzünden. Psikolojik olarak zaten daha kötü. Ailelerini göremediler falan. Bir süre toplumsal dışlanma oldu. Sonuçta salgın hastalık ve sağlık çalışanıysan koranasındır düşüncesi vardı.' (Katılımcı11, 24 yaş, Psikiyatri).

Sağlık alanında kadın çalışan olmak sanıldığı gibi bir avantaj olmaktan çok kadınlar için çeşitli risklere sahiptir. Çalışan kadınlar, sağlık alanının sanıldığı aksine stresli, yoğun ve yorucu olduğunu vurgulamış ve toplum tarafından desteklenen 'sağlık çalışanı olmak kadın için kolaylıktır' anlayışını eleştirmişlerdir. Covid-19 pandemisi ise bu zorluğu daha da arttırmış ve kadın çalışanlar için pandemi yıpratıcı bir süreç olarak tanımlanmıştır.

3.2. Toplumsal cinsiyet örüntüleri

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları meslek seçiminde, görev paylaşımında, bireylerin kurum içi sorumluluklarını sahiplenme biçimlerinde etkilidir. Katılımcılar toplumsal cinsiyet yargılarının erkeklerin yararına olduğunu ve kadınların “kadın oldukları” için ikincil konumda tutulduklarını belirtmişlerdir.

‘Ataerkil toplumdan geldiğimiz için kadınların bastırılması, kadınların hor görülmesi, kadınların hiçbir şekilde kendilerini geliştirmelerine izin verilmiyor. Ben kadınların meslekte yükselmesi gerektiğini ve bunun gelecek nesillere aktarılması taraftarıyım.’ (Katılımcı15, 24 yaş, Arşiv)

‘Bizim zaten en büyük problemimiz bu. Ataerkil bir toplum olduğumuz için “erkek yapar”, “erkek daha iyidir.” “elinin hamuruyla erkek işine karışma” demeleri bile... Mesela ülkemizde mühendis, doktor denildiğinde erkek akla geliyor. Kadın gelmiyor. Ben bunu hastanede çok yaşıyorum. Kadın doktor değil, hemşiredir, algısı var. Bizlerinde doktor olacağını düşünmüyorlar.’ (Katılımcı11, 24 yaş, Psikiyatri)

Çalışan kadınlara, hangi birimde daha çok şiddet olaylarının görüldüğü sorulduğunda iki önemli cevapla karşılaşmıştır. Bunlardan birincisi acil servis alanı, ikincisi ise polikliniklerdir. Acil servislerde şiddetin çok olmasının sebebi, hastaların tedavi önceliği istemesi ve hasta yakınlarının hastaları için endişelenmesi olarak belirtilirken; polikliniklerde şiddetin çok olmasının sebebi olarak hastaların ve hasta yakınlarının tedaviden memnun olmamaları ve çalışanlarla hastaların yüz yüze ve oldukça yakın olmaları gösterilmiştir. Bu cevaplardan, alan içinde fiziksel yakınlığın, sağlık çalışanlarının şiddete uğramalarını kolaylaştırdığı sonucu çıkmaktadır.

‘Bana göre hemşirelere ve tıbbi sekreterlere daha çok şiddet uygulanıyor. Bu nedenle muayene odaları ve poliklinikler şiddetin asıl alanları.’ (Katılımcı15, 24 yaş, Arşiv)

‘Acil ve yoğun bakımda kim varsa onlar tabi ki, insanlar can derdinde oluyor, çalışanlar ise stresli’ (Katılımcı10, 27 yaş, Acil servis)

Hangi cinsiyetin şiddet göstermeye daha eğilimli olduğuna dair soruya katılımcıların hemen hepsi erkeklerde şiddet eğiliminin baskın olduğunu belirtmişlerdir:

‘Erkekler daha eğilimli oluyor sinirli yapıları yüzünden.’ (Katılımcı14, 25 yaş, Tıbbi sekreter)

‘Tabi ki erkek. Küçüklükten başlıyor zaten.’ (Katılımcı1, 48 yaş, Çocuk servisi)

Şiddete maruz kalanlarla ilgili sorunun cevabı ise her katılımcıda aynı olmuştur: *kadınlar!*

‘Kadınlar daha güçsüz görüldüğü algısı olduğu için kadınların daha çok maruz kaldığını düşünüyorum.’ (Katılımcı14, 25 yaş, Tıbbi sekreter).

‘Sağlık çalışanları arasında en çok şiddet gören kesim kadın personeldir. Bunda içinde bulunulan toplumsal cinsiyet örüntüleri oldukça etkindir. Kadın çalışanlar daha güçsüz görülmekte ve onlar savunmasız oldukları için şiddet eylemlerine daha çok maruz kalmaktadır.’ (Katılımcı15, 24 yaş, Arşiv) şeklindeki yorum ile saha görüşmeleri birbiriyle örtüşmüş ve şiddetin toplumsal cinsiyet ekseninde örüldüğü bulgusuna ulaşılmıştır.

Şiddeti kimin uyguladığına dair sorunun cevabında katılımcıların hemen hepsi hasta yakınlarını işaret etmiştir. Hastanede kalma süresi, yaşadıkları stres, hastaneden bir an önce sağlıklı şekilde ayrılma isteğinin ön planda olması, şiddeti tetikleyici unsurlar olarak gösterilmiştir.

'Bence hasta yakınları daha eğilimli. O an yaşadıkları heyecan ve stresle nasıl tepki vereceklerini bilemedikleri için.' (Katılımcı15, 24 yaş, Arşiv)

'En çok şiddet gösterenler hasta yakınları, kaybetme duygusu, öfke, çaresizlik için içine giriyor.' (Katılımcı6, 48 yaş, Göz servisi)

Sağlık çalışanı kadın olmak ve erkek olmak arasındaki farkın iş yaşamına başta şiddet olayları olmak üzere yansımalarıyla ilgili soruya görüşmeciler aynı doğrultuda cevap vermişlerdir:

'Hasta yakınları erkeğe davrandığı gibi davranmıyor. Belki güç belki ataerkillik ama kadınlara bağırdıkları gibi rahat bağırmıyorlar. Fiziksel güçten kaynaklandığını düşünüyorum.' (Katılımcı8,46 yaş, Çocuk kliniği)

'Erkek sayısı artırılmalı ve erkekler her birimde olmalı. Çünkü erkek çalışan görülünce üslup vs. değişiyor. Kadınlara da düzgün davranılıyor.' (Katılımcı9, 35 yaş, Göğüs hastalıkları)

'Erkeklerle daha çok iş veriliyor gibi ama aynı eğitimi alıp, aynı sınavlardan ve uygulamalardan geçiyorlar ama kadınlar daha çok ayak işlerine koşturuluyor. Erkekler ise en önemli işleri biz yapacağız tavırlarına bürünüyorlar.' (Katılımcı10, 27 yaş, Acil servis)

Katılımcılar, biyolojik yapıları nedeniyle hasta taşıma, malzeme taşıma gibi ağır işleri erkeklerin yapması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar ayrıca, erkek çalışanların kadın çalışanlara göre daha az şiddete uğradıkları için birimlerde erkek çalışan sayısının artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Toplumsal cinsiyet örüntülerini iş bölümü özelinde besleyen bu görüşler, kadın katılımcılar açısından oldukça olağan görülmektedir. Cinsiyetçiliği bu şekilde besleyen aynı kadınlar, meslekte geri planda bırakıldıklarını söyleyerek erkeklerin 'yürüyen cam merdivenleri' kadınların ise 'cam tavan'ları olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bu durum bir sonraki soruyla bir bütünlük göstermektedir. Katılımcılara cinsiyetin mesleki pozisyona etkisi sorulmuş ve erkeklerin kadınlara göre meslekte daha çabuk ilerlediği cevabı alınmıştır.

'Kadınların yükselmesi veya işe başlaması daha zor. Erkekler için bir tık daha kolay.' (Katılımcı11, 24 yaş, Psikiyatri)

'Bölümlerdeki başhemşire genelde kadın olurken hastane yönetiminde genelde erkekler oluyor. Çünkü erkeğin daha kolay sözünü geçireceği düşünülüyor. Başhemşireyi kadın yapıyorlar ama diğer yönetici konumların hepsi erkek. Erkekleri daha çok tercih ediyorlar.' (Katılımcı9, 35 yaş, Göğüs hastalıkları)

Toplumumuzda bazı meslekler sadece kadın mesleği olarak; bazı meslekler ise erkek mesleği olarak görülmektedir. Cinsiyet ayrımcılığı sadece meslek seçiminde değil pozisyonlardaki yükselmelerde de vardır. İflas edileceği düşünülen yere kadın yöneticinin getirilmesi, erkeklerin daha kolay iş bağlayacağını düşünülmesi, kadınların anne olmaları ve çocuklarıyla ilgilenmeleri gerektiği vb gibi etkenler kadınların meslekte yükselmelerine engel olan cam

tavanlara ve cam uçurumlara örnek olarak verilebilir. Sorulan sorulara verilen cevaplarda da görüldüğü üzere insan hayatı gibi çok önemli bir alanda da cinsiyetçi tipoloji ve ayrımcılık işlemekte, erkekler oldukları alanda daha çabuk ilerlerken kadınların önemli bir kısmı işe girdikleri alanda kalmaktadırlar. Sağlık sektöründe de olsa kadınlar, iş yerlerinden evlerine döndüklerinde onları ‘ikinci vardiyaları’ beklemekte, bakım ve duygusal emeklerine olan ihtiyaç hiç bitmemektedir.

Kadın çalışanlara pandemi süreci ve yaşadıkları şiddet olayları arasında bir ilişki olup olmadığı sorulduğunda insanların sabırlarının bu süreçte tükendiği ve şiddet olaylarının bu dönemde daha çok arttığına dair cevaplar gelmiştir.

‘Pandemi sürecinde şiddet bence arttı. Çünkü insanlar normalde dışarı çıkar ve psikolojisini düzeltirken şimdi evdeki negatifliği buraya getiriyorlar. Sanki hastalığı biz getirmişiz gibi.’ (Katılımcı18, 46 yaş, Çocuk kliniği)

‘Bu dönemde hasta yakınları psikolojik buhrana girdikleri için olağan şiddet hallerine biraz daha şiddet kattılar sadece. Eskiden damar yoluna ilk denemede giremeyince burun kıvrırma olurken şuan da bağırıyorlar, el savurmalar vs. oluyor.’ (Katılımcı11, 24 yaş, Psikiyatri)

Pandemi gibi bir süreçle ilk kez karşılaşan insanlar, dışarı çıkmanın yasak olduğu, hastalığın temasla yayıldığı, maskesiz dışarıda olmanın ceza sayıldığı bir süreçten geçerken yüksek düzeyde stresle baş etmeye çalıştılar. Ev içinin söz konusu stresle baş etmek için yetersiz kaldığı yapılan pek çok çalışmayla daha önce ortaya konmuştur. Aile içi şiddetin arttığı bu dönemde, söz konusu şiddet, insanların tedavi amacıyla ve belki de resmi olarak gidebilecekleri tek yer olan hastanelere de taşınmıştır. Çalışmaya katılanların önemli bir bölümü pandemi süreciyle beraber şiddetin arttığı yönünde cevap vermiştir. Bu durumun toplumsal nedenleri araştırılırken hasta sayısındaki artışın şiddeti etkileme durumu da sorulmuştur.

‘Çok fazla arttırdı. Kendim şahit olduğum şeyi söylemem gerekirse, Pediatri servisi, Covid-19 pediatri ve normal pediatri olarak ayrıldı. Enfeksiyon hastaları Covid-negatif olsa bile Covid-19 pediatri servisine yatırıldı. Çünkü yatak sayısı çok az ve kısıtlı ve hastaların yatmaları gerekiyordu. Tabii ailelerde bu durumu haklı olarak istemedi ve bazı sıkıntılar yaşandı.’ (Katılımcı11, 24 yaş, psikiyatri)

‘Evet. İnsanlar daha fazla beklemek zorunda kaldılar ve beklemedikçe sabırları taşıdı. İstedikleri hizmeti, talep ettikleri tedaviyi alamadılar. Şöyle bir olayla karşılaştım; kadın 6 aydan beri röntgen için sıra bekliyor, kadında belki tümör var. Doktor ömrünün kısa olduğunu söylüyor ama kadın hala sırada bekliyor. Kadın hala istediği hizmeti alamıyor. Çünkü sağlık çalışanları artık mesleği bırakıyor. Ülkeyi terk ediyorlar. Bence çok kötü etkiledi.’ (‘Katılımcı15, 24 yaş, arşiv)

Artan hasta sayısı buna oranla sayısı daha az olan personel ve tedavide bazı sıkıntılı durumlar, yatak sayısı, teknolojik yetersizlikler gibi pek çok faktör nedeniyle hastalarla gerektiği gibi ilgilenememe durumu hasta ve hasta yakınlarınca memnuniyetsizlikle karşılanmıştır. Verilen cevaplarda da görüldüğü üzere pandemi sürecinde artan hasta sayısı ve hastanenin artan hasta sayısını karşılayamaması şiddet eylemlerini arttırmıştır.

3.3. Sağlık alanında konumlanmalar ve direniş biçimleri

Katılımcılarının pediatri, gastroenteroloji, nefroloji, ruh sağlığı ve hastalıkları servisi, göğüs hastalıkları servisi, plastik cerrahi, kardiyoloji, göz hastalıkları servisi, nöroloji bölümlerinde çalışan hemşire, doktor, tıbbi sekreter, hasta bakıcı, radyolog, anestezi uzmanlarının oluşturduğu çalışmada bu kişilerin dokuzu on altı yılın altında iş deneyimine sahipken altısı yirmi altı yılın üzerinde iş deneyimine sahiptir. Yaşları 24-46 arasında değişen kadınların gerek kıdemleri gerekse de çalıştıkları departman benzerlik göstermemektedir. Ancak katılımcı on beş kadın, kadın olarak konumlanmakta ve şiddete karşı benzer direniş biçimleri sergilemektedirler. Katılımcılar güvenlik önlemlerinin yetersiz olduğu durumlarda üç direniş biçimi sergilemektedirler. Bunlar yatay direniş biçimleri olup genelde 'kendi işini kendin hallet' ve 'mesai arkadaşlarıyla birlik olarak şiddeti önleme' şeklinde gerçekleşmektedir. Katılımcılar sözel şiddet karşısında genellikle karşılık vermekte, fiziksel şiddet karşısında ise ya ortamdaki uzaklaşmakta ya da birleşerek saldırganı etkisiz hale getirmektedirler. Alınan tedbirlerin artırılması konusunda hem fikir olan katılımcılar 'beyaz kod' uygulamasının yetersizliğinden de bahsetmektedirler.

'Meslekte yeniydim ve karşılaştığım durumla daha önce karşılaşmamıştım. Hasta ajiteydi, saldırgandı yani. Bizi tehdit etti. Karşılık verdik' (Katılımcı11, 24 yaş, Psikiyatri)

'Cerrahi servisinde üstüme tabak fırlatıldı. Ancak ben o sıra şokla hiçbir şey yapamadım zaten araya başka hemşireler, çalışanlar girmişti. Çocuk servisinde daha çok anneler kaldığı için daha fazla tedavi memnuniyeti, ilgi istiyor kendi çocukları için, bu yüzden daha fazla sözel şiddete başvuruyorlar. Onlarla mücadele daha kolay ancak diğer servislerde erkekler daha fazla şiddet gösteriyor ve bunu üstüne yürüyerek, bağırarak, bir şeyler fırlatarak yapıyorlar. O zaman yardıma gelen olursa sorun olmuyor ama kimse gelmezse...' (Katılımcı12, 25 yaş, Genel cerrahi)

'Sesimi yükselterek ve o an oradan uzaklaşarak tepki verdim.' (Katılımcı15, 24 yaş, Arşiv)

'Şiddet eylemi hep var, bağırarak, üzerimize yürüyen. Şiddet var ama önlemler yeterli değil bence. Hastanede sadece bir polis var, güvenlik sayısı yeterli değil. Koruyucu önlemler artırılmalı. Beyaz kod var. Her servisin önünde birer güvenlik var ama pek yeterli olmuyor. Zaten beyaz kod gelene kadar dayağı yiyen yer' (Katılımcı1, 48 yaş, Çocuk servisi).

Ön görüşmelerle ve pandemi öncesi şiddet çalışmalarının verileriyle uyumlu olan çalışma verileri de göstermiştir ki şiddet eylemleri sağlık alanında hemen her gün karşılaşılan bir durumdur ve özellikle kadın çalışanlar bu duruma daha açıktır. Sağlık alanında pandemi ile birlikte artan şiddetin doktorlar kadar hemşirelere ve diğer sağlık çalışanı kadınlara da yönelik olduğu bilgisinin elde edildiği çalışmada, şiddetin önlenmesi için tek bir kurumun çalışmasının yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Toplumsal bir sorun olan şiddet, herkesi ilgilendirmektedir ve şiddetin önlenmesi için toplumun bir bütün halinde çalışması gerekmektedir. Kadın ve erkeklerin farklı şiddet biçimleriyle karşılaştıkları, sağlık alanında ise tedbirlerin bir an önce artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma, görüşmeciler kadınlara daha güvenilir bir iş yer istekleri ve şiddeti engelleyici gerçekçi önlemlerin alınması talepleriyle sonlandırılmıştır.

4. Tartışma

Şiddet, insanlık tarihinin başından itibaren var olan bir olgudur. Şiddetin sadece belirli kurumları kapsayan bir durum olmadığı, toplumsal yapının her alanını etkilediği bir gerçektir. Kültürel örüntüler ve sosyal kurumlar aracılığıyla aktarılan bir olgu olan şiddet, özellikle toplumsal cinsiyet kalıplarıyla el ele gitmektedir. Kadınların özel alanda sabitlenmeye çalışıldığı ve ikincileştirildiği, erkeklerinse kamusal alanda ve ön planda tutulduğu toplumlarda kadınlar kırılgan ve narin; erkekler ise atılgan ve güçlü olarak konumlandırılmaya çalışılmaktadır. Öğretilen birer kalıp olan bu durum, kadının güçsüz ve muhtaç; erkeğin ise güçlü ve mağrur olmasını getirmektedir. Bu tür kodlamalardan en çok etkilenen kesim ise kadınlar olduğu için çalışma, kadın sağlık çalışanları özelinde yürütülmüştür.

Çalışmada elde edilen veriler toplumsal cinsiyet örüntüleriyle uyusmaktadır. Öncelikle kadın sağlık çalışanları, sadece hastanede çalışmakla kalmazlar aynı zamanda 'ikinci vardiyaları' için evlerinde de çalışmaya devam ederler. Bakım emeğinin ve duygusal emeğin yoğun olarak talep edildiği sağlık alanında çalışmak, kadınlar için hem yorucu hem stresli hem de işlerinin mahiyeti nedeniyle özellikle sağlık açısından risklidir. Sağlıkla ilgili risklere kadın olmanın getirdiği toplumsal cinsiyet kalıpları da eklenmektedir. Bu durum onları iş yerlerinde her türlü şiddete (cinsel, psikolojik, fiziksel vb) daha açık hale getirmektedir.

Çalışmanın temalarını oluşturan *sağlık alanını yapısı, toplumsal cinsiyet örüntüleri, sağlık alanında konumlanmalar ve direniş biçimleri*' ile ilgili elde edilen en önemli bulgu, kadın sağlık çalışanlarının iş yerlerinde en çok şiddete uğrayan personel oldukları yönündedir. Şiddet ve şiddet olayları ekseninde elde edilen en önemli bir diğer bulguda, sağlık çalışanlarına yönelik şiddet eylemlerini hastalar veya hasta yakınlarının göstermesidir. Hastane ortamının stresli olması, kişinin yerini yadırgaması, yakınıni kaybetme ihtimali, yorgunluk gibi nedenler hasta yakınının kaygı ve stres düzeyinin artmasına neden olmakta ve tüm bunlar şiddet eylemine dönüşmektedir. Bu iki bulgudan hareketle alınacak önlemlerle ilgili çalışan kadınlar, hasta yakınlarının belirli bir mesafede ya da alanda kalmasının zorunlu hale getirilmesini talep etmektedirler. Bu konumlanma ile şiddet olaylarının azalacağı ya da şiddet olaylarından daha az zarar göreceklarini düşünmektedirler. Hasta dışındaki kişilerin hastane içindeki fiziksel konumları bu nedenle alınacak önlemlerde en başta dikkat edilmesi gereken faktör olarak karşımıza çıkmıştır.

Araştırmada, sağlık çalışanlarının en çok maruz kaldığı şiddet türünün sözel/ psikolojik şiddet olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre bireyler tehdit ederek veya bağırarak, argo kelimeler kullanarak karşısındaki kişiyi sindirebileceklerini ve istediklerini yaptırabileceklerini düşünmektedir. Toplumsal bir örüntü olan bu durum ise kişiler sosyalleşirken içselleştirmektedir. Öncelikli olarak sözel/psikolojik şiddet toplumumuz tarafından diğer şiddet türlerine göre 'daha az zararlı' olarak kodlanmaktadır. Üstelik 'söz havaya karışır, kulak arkasına atmak, duymazlıktan gelmek, muhatap olmamak' gibi deyimlerle dolu olan sözel kültürümüz, bu şiddete karşı gerekirse karşılık verilerek tolere edilebileceğine dair kalıp yargılarla doludur. Bu tür anlayışlarla geçirtilen sözle/psikolojik şiddet, cezai yaptırımların diğer şiddet türlerine göre 'az oluşu' nedeniyle de oldukça yaygındır. Bu bulgu, sözel ve psikolojik şiddetin önlenmesinde toplumsal bilinç düzeyinin önemini ortaya çıkartmıştır. Katılımcılar, eğitimle

şiddetsiz iletişimin yaygınlaştırılabileceğini, söz konusu şiddet türünün ve onunla ilgili olayların bu şekilde önlenebileceğini düşünmektedirler.

Çalışmanın bir diğer bulgusu, şiddet türlerinin cinsiyet farklılığına göre değişiklik göstermesidir. Eğer çalışan erkek ise ona karşı sözel veya fiziksel şiddet gösterilmesi olasılığı daha yüksektir. Eğer çalışan bir kadın ise sözel/psikolojik şiddet ağırlıkta olmak üzere fiziksel şiddet ve cinsel şiddet de uygulanmaktadır. Kadın personel, erkek personelden daha fazla cinsel şiddete maruz kalmaktadır bu nedenle şiddetle ilgili alınacak önlemlerde dikkat edilmesi gereken bir diğer durumda şiddetin cinsiyetli oluşudur.

Çalışmanın bir diğer bulgu ise sağlık sektöründe kadın olarak çalışmanın avantajlarının oldukça az ve kadınların pozisyonlarında yükselmelerinin erkek çalışanlara göre zor olmasıdır. Bulgular, sağlık alanındaki kadınların iş yerinde 'cam tavanları' olduğu erkeklerin ise 'cam yürüyen merdivenlere' sahip olduğunu göstermiştir.

Araştırmada yer alan bulgulardan bir diğeri ise hemşireliğin genel olarak kadın mesleği olarak görüldüğü ve hemşirelerin şiddet olaylarında daha fazla mağduriyet yaşadığı yönündedir. Tedaviyi uygulayan sağlık personelinin hemşire olması ve hemşirelerin kendilerine ait alanı olmaması serviste korunmasız kalmalarını getirmektedir. Bu nedenle şiddetle ilgili alınacak tedbirlerde, hemşirelerin kendilerine ait alanlara sahip olmamaları ile korumasız kaldıkları ve şiddete açık oldukları dikkate alınmalıdır.

Çalışma da ulaşılan ve daha önceki çalışmalarla uyumlu olan bir diğer bulgu, şiddet olaylarının büyük çoğunluğunun acil serviste yaşanmasıdır. Sağlık alanında şiddetin en çok görüldüğü mekân olan acil servisler yorgun, uykusuz, nöbetten çıkmış sağlık çalışanlarının çalıştığı bir servistir. Yoğun çalışma saatleri sağlık çalışanlarının yorgun ve stresli olmasını getirirken; hastaların ve hasta yakınlarının bir an önce tedavilerinin bitirilmesini istemeleri de bu kişilerin agresif olmasına neden olmaktadır. Özellikle müdahale öncesi bazı laboratuvar sonuçlarının beklenmesi, hasta yakınları için tedaviye gerek duyulmaması ya da geç müdahale olarak anlaşılabilir. Bu gibi durumlar ise anlaşmazlıklara, kötü sözlere ve tehditlere neden olmaktadır. Ayrıca acil servislerde stajyer ve deneyimsiz elemanların çalıştırılması da acil servislerde strese neden olmaktadır. Deneyimsiz elemanların beyaz kod uygulamasını bilmemesi de kötü sonuçlara hatta ölümlere neden olmaktadır. Beyaz kod uygulaması, sağlık çalışanına şiddet durumunda uygulanan acil durum çağrısıdır. Deneyimsiz çalışanların genel olarak başvurmadığı beyaz kod uygulaması, deneyimli olan sağlık çalışanları için bir güvenlik yöntemi olarak yetersiz bulunmaktadır. Katılımcılara göre, beyaz kod verildiğinde güvenlik görevlileri gelene kadar sağlık çalışanı çoktan saldırıya uğramaktadır. Saldırıya dair hukuki sürecin çok uzun olmasına dair söylemler ise saldırıya uğrayan kişilerin şiddet eylemlerine karşı resmi ve hukuki işlemde bulunmamalarını ya da girişimlerini geri çekmelerini getirmektedir. Sağlık personeline şiddet olaylarında başta kolluk kuvvetleri olmak üzere hukuki mercilerinde söz konusu personelin yanında olduğuna dair inandırıcı ve güvenilir stratejiler geliştirmeleri gerekliliği ortadadır.

Söz konusu çalışmanın başlatılmasındaki en önemli faktör olan Covid-19 pandemisi ile ilgili veriler bazı yerlerde birbirleriyle çelişmektedir. Örneğin söz konusu süreçte sağlık çalışanlarının önemi toplumumuzca fark edilmiş ancak

bu durum şiddet olaylarının artmasını önleyememiştir. Öncelikli olarak Covid-19 virüsü hava yoluyla ve temas ile bulaşabilen bir virüsdür. Bu nedenle pandeminin ilk çıktığı zamanlarda dışarı çıkma yasağı ve maske zorunluluğu getirilmiştir. Pandemi, toplum tarafından ilk defa deneyimlenen bir süreçtir ve sokağa çıkma yasağının olduğu bu dönemde insanlar hem ciddi bir salgınla karşı karşıya kalmış hem de stresli bir dönemi deyim yerindeyse tek başlarına atlattırma çalışmışlardır. Durumun ciddiyeti, virüsün hız kesmeyen yayılımı, tedavi ile ilgili çalışmaların yavaş ve etkisiz görülmesine bir de insanların evlerinde kapalı kalması eklenince toplumdaki şiddet eğilimi artmıştır. Sağlık çalışanlarına uygulanan şiddet ise bu süreçte daha fazla artmıştır. Çünkü insanlar, virüsü sağlık çalışanlarının bulaştırdığını düşünmüş ve onların kendilerini toplum içerisinde dışlanmış hissetmelerine neden olmuştur. Bu süreçte yoğun bir çalışma temposuna sahip olan sağlık çalışanlarının ise tahammül seviyesi azalmıştır. Karşılıklı olarak tahammül seviyesinin azalması, iletişimde bazı sorunlara ve şiddete neden olmuştur. Araştırmada pandemi özelinde ortaya çıkan ve birbiriyle çelişen diğer durumlar ise hasta yakınlarının izole olan hastalarını görmek için ısrarcı olmaları ya da tam tersine virüsten korktukları için refakatçi olmaktan kaçarak bir refakatçinin yapması gerekenleri çalışanların yapmasını istemeleridir. Bu veriler, Covid-19 pandemisinin ciddiyetinin pek çok kişi tarafından tam olarak algılanamadığı ve sağlık çalışanlarının pandemi süresince ellerinden geleni yapmalarının yeterli görülmediğidir.

Bu noktalardan hareketle kadın sağlık çalışanları ve toplumsal cinsiyet ilişkiselliğinden hareketle denilebilir ki, sağlık alanındaki kadınlar kendilerine yönelik şiddeti bilmekte, tanımakta ve kendilerinin kadın olarak baskılanarak yok sayılmaya çalışıldıklarını fark etmektedirler. Katılımcı olan bazı kadınlar, sağlık alanında kadın çalışan olmanın onları pek çok ezilme biçimine açık hale getirdiğinin farkında olarak çalışmaya katılıp soruları cevaplamışlardır. Katılımcı kadınların söz konusu araştırmaya olumlu bakmaları ve bu tür çalışmaların olması gerektiğine dair vurguları bir diğer önemli bulgudur. Katılımcılar, şiddetin önlenmesi için başta çalıştıkları kurum olmak üzere, kolluk kuvvetlerinin, hukuki mercilerin ve ardından tüm toplumun bu konuda üzerine düşen görevleri yerine getirmelerini talep etmekte ve toplumsal bir sorun olan şiddetin gerekli önlemler alındığında önlenilebileceğini belirtmektedirler.

5. Sonuç

Pandemi süresince kadın sağlık çalışanlarının yaşadığı şiddet sorunlarının toplumsal cinsiyet kalıplarından hareketle gerçekleştiğine odaklanan çalışma, sağlık alanında şiddetin önlenmesi için alınacak tedbirlerin neler olabileceğinin tespit ile sonlandırılmıştır. Kadın sağlık çalışanlarıyla birlikte ortaya konan ve öneri mahiyetinde olan tespitlerin ilk sırasında şiddet olaylarının varlığının kabul edilmesi gelmektedir. Sağlık alanında görülen şiddet, toplumsal bir olgudur ve kalıcılığı artmaktadır. Bunun geçici bir durum olmadığı farkında olunması bilinçlenme, mücadele ve gerekli tedbirlerin alınması için önemlidir. Bu bilinçlenme içinse öncelikle sağlık çalışanlarının aldıkları eğitimde şiddeti önleme konusunda gerekli derslerin müfredatlarında yer alması gerekmektedir. Daha eğitim aşamasında şiddetle ilgili gerekli eğitimlerin verilmesi, çalışan personelin iş yaşamında şiddet olaylarına karşı hazırlıklı olmasını getirecektir. Çalışma yaşamında ise başta kadın personel olmak üzere sağlık çalışanlarına şiddete karşı kendilerini savunma ve bu yönde duygu ve davranışlarını yönetme konusunda

hizmet içi eğitimler verilmelidir. Sağlık çalışanları mesleği gereği farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip hasta ve hasta yakınları ile iletişim kurmaktadır. Bazı durumlarda bu grupların birbirini anlamaması veya yanlış anlaması şiddete sebebiyet vermektedir. Bu yüzden sağlık çalışanları ile hasta ve hasta yakınları arasında ‘doğru iletişimin’ kurulması için gerekli (örneğin çalışılan bölgenin özelliği, kültürel kabulleri, gelenek ve görenekleri hatta şiveleri ile ilgili) bilgi ve eğitim verilmelidir. Bir diğer önemli durum ise sağlık çalışanlarının maruz kaldıkları şiddet olayını raporlamaları için gerekli mercilerce desteklenmeleridir. Şiddetin şiddeti doğurduğu ve ancak caydırıcı önlemlerle birlikte azaldığı toplumumuzda, şiddeti uygulayan kişilerin gereken cezayı almaları oldukça önemlidir. Bu amaçla ‘şikayet etsen ne olur’ mantığına sığınmak yerine şiddet mağdurlarının rasyonel ve hukuki ilkelerle hareket edilmesi sağlanmalıdır. Sonuç olarak şiddet toplumsal bir olgudur ve bu nedenle tüm toplumu ilgilendirmektedir. Toplumsal bir olgu olan şiddetle mücadele de her kurum üzerine düşen görevi yerine getirmeli, şiddetsiz iletişim başta olmak üzere şiddetin önlenmesine dair tüm önlemlerde her bir kurum ve kuruluş yer almalı ve üzerine düşüne görevi eksiksiz yerine getirmelidir.

Kaynakça

- Al, B., Zengin, S., Deryal, Y., Gökçen, C., Yılmaz, D., & Yıldırım, C. (2012). Sağlık Çalışanlarına Yönelik Artan Şiddet. *The Journal Of Acedemic Emergency Medicine*, 11(1), 115-124.
- Alhas, F. (2020). Kadınların Üst Düzey Yönetici Olmasına Engel Olan Nedenler: Cam Uçurum, Cam Yürüyen Merdiven Ve Cam Asansör Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *AİCUSBED Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 101-113.
- Ağılı, S., & Açık Turguter, E. (2020). Patriyarka ve Kapitalizm İlişkiselliği ile Örülmüş, Bilimin Cinsiyetçi Yapısı ve Akademide Kadın Asistan Olmak. *Universal Journal of History and Culture*, 2(2), 104-130.
- Akça, N., Yılmaz, A., & Işık, O. (2014). Sağlık Çalışanlarına Uygulanan Şiddet Örneği: Özel Tıp Merkezi Örneği. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(1), 15-28.
- Arslan, A., & Duğan, Ö. (2015). Sağlıkta Şiddetin Sağlık Çalışanı – Hasta İletişimi Boyutu Üzerine Bir Derleme. Sağlık İletişim Sempozyumu’nda kullanılan bildiri.
- Ayrancı, Ü., Yenilmez, Ç., Günay, Y., & Kaptanoğlu, C. (2002). Çeşitli Sağlık Kurumlarında ve Sağlık Meslek Gruplarında Şiddete Uğrama Sıklığı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(3), 147-154.
- Başar, F., & Demirci, N. (2015). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Şiddet. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 10(4), 41-52.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(3), 101-129.
- Berber, N. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. İçinde F. Saygılıgil (Yay.haz.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, (İkinci Baskı, ss 249-270). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 108-114.
- Christie, A.(2006). Negotiating the Uncomfortable Inter Sections Between Gender and Professional Identities in Social Work. *Critical Social Policy*, 26(2), 390-411.
- Çamcı, O., & Kutlu, Y. (2011). Kocaeli’nde Sağlık Çalışanlarına Yönelik İşyeri Şiddetinin Belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(1), 107-130.

- Dağ, E. (2017). *Hasta Yakınlarını Şiddete Yönelten Sebeplerin Araştırılması: Burdur Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Elliott, J., & Smith, R. (2004). Race, Gender, and Workplace Power. *American Sociological Review*, 69(3), 365-386.
- Erkol, H., Gökdoğan, M., Erkol, Z., & Boz, B. (2012). Aggression and Violence towards Health Care Providers- a Problem in Turkey. *Journal of Forensic Leg Med*, 14 (2), 423-428.
- Erol, D. D. (2013). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye Yazılı Basınında Şiddet Haberleri ve Haber Fotoğrafları. *Selçuk İletişim Yayınları*, 8(1), 192-211.
- Gürer, A., & Gemlik, N. (2020). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Sahada Olan Sağlık Çalışanlarının Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Journal of Health Services and Education*, 4(2), 45-52.
- Hırata, H., Laborie F., Le Doare, H., & Senotier D. (2015). Eleştirel Feminizm Sözlüğü. (Çev. Gülnur Acar Savran) (1. Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Hochschild, A., & Machung, A. (2003). *The Second Shift* (1st ed). USA: Penguin Books.
- İslamoğlu, A. H. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (1.Baskı), İzmit: Beta Yayınları.
- Kaya, R. R., & Alkan, A. (2021). Türkiye'deki Kamu Hastanelerinde İdari Pozisyonda Görev Yapan Hekimlerin Profillerine Yönelik Bir Çalışma. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 254-262.
- Memiş, M. (2013). Sağlık Çalışanları Şiddet Araştırması. *Sağlık Çalışanları Şiddet Araştırması* (1. Baskı). Ankara: Sağlık-Sen Yayınları.
- Oğan, H. (2020). Pandemi Ortamında Sağlıkta Şiddet. Türk Tabipler Birliği Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Simpson, R. (2004). Masculinity at Work: The Experiences of Men in Female Dominated Occupations. *Work, Employment and Society*, 18(2), 349-368.
- Simpson, R. (2010). A Reversal of the Gaze: Men's Experiences of Visibility in Non-traditional Occupations, In Patricia Lewis and Ruth Simpson (Eds.), *Revealing and Concealing Gender* (1st ed., pp. 219-232). UK: Palgrave Macmillan Press.
- TBMM Raporu. (2013). *Sağlık çalışanlarına yönelik artan şiddet olaylarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu* (Sıra Sayısı: 454). Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/saglik_calisanlari/docs/ss454.pdf
- Temizkan, V., & Akbaba, E. (2018). Sağlık Kurumlarında Şiddete Karşı Bir Çözüm Önerisi: Sağlık Hizmetleri Pazarlaması. *Uluslararası Bankacılık, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-16.
- Turkan, S. (2013). Sağlık Çalışanlarına Şiddet Üzerine Analiz. *Erkek Cinsel Sağlığı Dergisi*, 15(55), 254-255.
- TÜİK (2021). *İşgücü istatistikleri*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC-%C4%B0statistikleri-2021-45645&dil=1> (Erişim Tarihi 12.04.2022)
- Urhan, B. (2016). Kadın Emeği ve Toplumsal Cinsiyet. İçinde F. Saygılıgil (Yay.haz.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, (İkinci Baskı, ss 121-152). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Urhan, B., & Etiler, N. (2011). Sağlık Sektöründe Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2(29), 191-216.
- Williams, J. (2005). The Glass Ceiling and The Maternal Wall in Academia. *New Directions for Higher Education*, 2005(130), 91-105.

World Health Organization. (2002). *The world health report 2002: Reducing risks, promoting healthy life*. Erişim adresi: https://unfoundation.org/what-we-do/issues/global-health/?gclid=Cj0KCQiA1sucBhDgARIsAFoytUtv3mb5zeqRjrKYTKcugrV3zBgT9e21o4YEGg5XEnbKEpl6muAAzOUaAIVOEALw_wcB

Yıldız, S., Sakal, Ö., Alhas, F. & Kosa G. (2019). Cam Uçurum Algısı: Kafkas Üniversitesi Öğrencileri Arasında Bir Araştırma, *MAE Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2). 423-438.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Makale Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Katkıları: EAT: Çalışma fikrinin oluşturulması, veri toplanması, kaynak taraması, sonuçların yorumlanması, makale yazımı ve yayınlama sürecinde, EP: Çalışma fikrinin oluşturulması, veri toplanması, kaynak taraması, eleştirel incelemede katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: TÜBİTAK 2209-A 2021 yılı II. Dönem, 1919B012107891 proje numarası ile başvuru yapılan projenin saha verilerinden hareketle oluşturulmuştur.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “Sağlık Çalışanlarının Hasta Yakınları ile Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yaşadığı Şiddet Sorunları-Muğla Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Etik Kurul Onayı: TÜBİTAK 2209 kapsamında yürütülen söz konusu çalışma için etik kurul raporu alınmıştır.

Çalışmamız sırasında bize destek ve katkı sağlayan Muğla Eğitim ve Araştırma Hastanesi kadın sağlık personeli katılımcılara teşekkürlerimizi sunarız.

Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Düşük Yapmış Evli Kadınların Bağlanma Yaralanmaları ile İlişki Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Analysis of the relationship between attachment injuries and relationship satisfaction in married women who have experienced miscarriage

Sare Terzi İlhan ^{1*} , Şerife Işık ²

¹ Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Amasya, Türkiye, sare.terzi@amasya.edu.tr

² Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye, serife7403@gmail.com

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:
08.11.2022

Accepted/Kabul:
25.12.2022

Online/Çevrimiçi:
30.12.2022

*Corresponding Author
*Sorumlu Yazar

Öz: Bu çalışmanın amacı; düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmanın araştırma grubunu evliliği süresince en az bir kez düşük yapmış 152 evli kadın oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", "Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği" ve "İlişki Doyum Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, Sperman Rho Korelasyon Analizi, Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Çocuk sahibi olan düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanması düzeyleri çocuk sahibi olmayanlardan daha düşükken, ilişki doyumları daha yüksektir. Ayrıca düşük yapmış evli kadınların çocuk sayıları arttıkça bağlanma yaralanması düzeyi azalırken, ilişki doyumları da artmaktadır. Son olarak düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ve ilişki doyumlarının katılımcıların düşük deneyiminden nasıl etkilendiklerine ilişkin ifadelerine göre de farklılaştığı bulunmuştur. Düşük yapmanın ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade edenlerin bağlanma yaralanması düzeyleri, diğerlerine göre daha yüksektir. Çalışmadan elde edilen bulgular alanyazına dayalı olarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma Yaralanmaları, İlişki Doyumu, Düşük Yapma, Kadın Araştırmaları, Evlilik.

Cite this article/Atf:
Terzi İlhan S., Işık Ş.,
Düşük Yapmış Evli
Kadınların Bağlanma
Yaralanmaları ile İlişki
Doyumları Arasındaki
İlişkinin İncelenmesi,
Saü Kadın Araştırmaları
Dergisi, 1(1) (2022), 74-
89.

Abstract: The aim of this study is to examine the relationship between attachment injuries and relationship satisfaction of married women who have had abortions. The research group of the study consists of 152 married women who have had at least one miscarriage during their marriage. "Personal Information Form", "Marital Attachment Injuries Scale" and "Relationship Satisfaction Scale" were used to collect data in the study. Descriptive statistics, Sperman Rho Correlation Analysis, Mann Whitney U Test and Kruskal Wallis H Test were used in the analysis of the data. According to the findings of the study, there are negative significant relationships between attachment injuries and relationship satisfaction of married women who have had abortion. Married women with children who have had abortions have lower attachment injury levels than those without children, while their relationship satisfaction is higher. In addition, as the number of children of married women who have had abortion increases, the level of attachment injury decreases, while their relationship satisfaction increases. Finally, it was found that attachment injuries and relationship satisfaction of married women who had abortion differed according to the participants' statements about how they were affected by the abortion experience. Those who stated that a miscarriage had a negative impact on their relationships had higher levels of attachment injury than the others. The findings obtained from the study were discussed based on the literature.

Keywords: Attachment Injuries, Relationship Satisfaction, Miscarriage, Women's Studies, Marriage

1. Giriş

Yetişkinlik döneminde bireyler için yakın ilişkiler önemli bir yer tutmaktadır. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramına göre yetişkinlik yıllarına denk gelen "Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık" evresinde bulunan bireylerin, yakın ilişki geliştirmesinin ve sürdürebilmesinin gelişimsel olarak işlevsellik açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır (Erikson, 2020). Yetişkinlik döneminde bireylerin kurduğu yakın ilişkilerin çeşitli biçimleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de evliliktir. Evlilik yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerinin yasal bir zemine oturtulduğu bir ilişki biçimi olarak tanımlanabilmektedir (Doğan, 2007, s.208). Evlilik; hem evlenen bireylerin birbirlerinden hem de toplumun evli bireylerden birtakım beklentilerinin olduğu ve hem bireyi hem de toplumu etkileyen bir ilişkidir (Kızıldağ, 2019, s.3).

Evlilik bireylerin sağlığını ve mutluluğunu etkileyen bir ilişki biçimidir. Sağlıklı ve doyum veren bir evlilik ilişkisi, bireyleri olumlu yönde etkilemektedir. Evliliğin bireylerin fiziksel sağlıkları (Wichrama ve ark., 1997, Zhang ve Hayward, 2006), mutluluk düzeyleri (Glenn ve Weaver, 1981; Kaufman ve Taniguchi, 2010), iyi oluşları (Gove ve ark., 1983; Kim ve McKenry, 2002), psikolojik belirtileri (Hafner ve Spence, 1988), yaşam doyumları (Gattig ve Minkus, 2021; Ma ve Gu, 2022) ile ilişkili olduğunu ortaya koyan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Evlilik ilişkisinin bireylerin yaşamlarına nasıl katkıda bulunduğu, evlilik ilişkisinin niteliği ile ilgilidir. Alanyazında evlilik ilişkisinin niteliği ile ilgili evlilik kalitesi, evlilik doyumunu, evlilik uyumu, çift uyumu gibi çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlardan biri de ilişki doyumudur.

İlişki doyumunu, bireyin ilişki içerisinde deneyimlediği duygu, düşünce ve davranışlara ilişkin bir değerlendirmeyi ifade etmektedir (Hendrick, 1988). Lin ve Rusbult'a (1995) göre ise, ilişki doyumunu bireyin ilişkisine ve eşine ilişkin olumlu duyguları ve ilişki içerisinde ihtiyaçlarının ne kadar karşılandığı ile ilişkilidir. Evlilik ilişkisinde bireylerin ilişki doyumunun yüksek olması önemli görülmektedir ve evli bireylerin ilişki doyumları ile ilişkili değişkenleri inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. (Butzer ve Campbell, 2008; Kemer ve ark., 2016; Levenson ve Gottman, 1985; Toksöz ve Kolburan, 2018). İlişki doyumunu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, ilişki doyumunun akılcı olmayan inançlar (Sarı ve Owen, 2016); cinsel doyum (Byers, 2005); başa çıkma stratejileri (Ptacek ve Dodge, 1995); affetme eğilimi (Kachadourian ark., 2004) gibi çok sayıda değişken ile ilişkisi bulunmaktadır. İlişki doyumunu ile ilişkili değişkenlerden biri de bağlanmadır (Butzer ve Campbell, 2008; Candel ve Turliuc, 2019; Feeney, 2002; Kachadourian ve ark., 2004; Keelan ve ark., 1998; Towler ve Stuhlmacher, 2012; Noller ve Feeney, 1994).

Bağlanma, bireylerin önemli başkalarına yönelik doğuştan gelen güçlü bağlar geliştirme eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 2014). Bu eğilim bebek dünyaya geldiğinde temel bakım veren kişiye yönelik olarak ortaya çıkmaktadır ve temel bağlanma figürü birincil bakıcı, çoğunlukla biyolojik anne olmaktadır. Bağlanma yalnızca bebeklik döneminde birincil bakıcı ile kurulan bir ilişki değildir, yaşam boyu devam eden dinamik bir süreçtir. Bebeklik döneminde temel bakım veren ile kurulan bu bağlar, yetişkinlik döneminde temelde romantik

ilişki eşi ile devam etmektedir. Başka bir ifadeyle, bebeklik döneminde temel bağlanma figürü temel bakım veren olurken, yetişkinlik döneminde romantik ilişki eşi olmaktadır (Bowlby, 2012; 2014; 2015). Bağlanma figürü ile kurulan bağlanma ilişkisi güvenli ya da güvensiz olabilmektedir. Bağlanma ile ilişki doyumu arasındaki ilişkilere yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde, eşlerine güvenli bağlanan bireylerin ilişki doyumlarının güvensiz bağlananlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Fricker ve Moore, 2002; Pistole, 1989; Stackert ve Bursik, 2003). Ayrıca bireylerin eşlerine güvenli bağlanma düzeyleri arttıkça ilişki doyumları da artmaktadır (Hammond ve Fletcher, 1991).

Romantik ilişkisi olan bireylerin eşlerine yönelik bağlanma ilişkilerini etkileyen bir değişken bağlanma yaralanmasıdır. Bağlanma yaralanması, bireylerin kritik ihtiyaç anlarında eşlerinin onun için orada, ulaşılabilir ve cevap verebilir durumda olacağına ilişkin güveninin kırılmasına yol açan travmatik deneyimler olarak tanımlanmaktadır (Herman, 1992; Johnson, 1996). Bağlanma yaralanması deneyimi, bireyler arasındaki güvenli bağlanmaya zarar verir; ya eşler arasında var olan güvenli bağlanmayı güvensiz hale getirir ya da var olan güvensiz bağlanmayı şiddetlendirir (Johnson, 1996). Millikin'e (2000) göre, bağlanma yaralanması deneyimi güven ve ilişki doyumu üzerinde etkili olmaktadır. Bireylerin bağlanma yaralanması deneyimlemeleri onların ilişki doyumlarını düşürmektedir. Bu doğrultuda bireylerin hangi durumlarda bağlanma yaralanması deneyimlediklerini ortaya koymak, ilişki doyumunun azalmaması için bireyleri ve ilişkiyi güçlendirmek için yapılabilecek çalışmaların planlanabilmesi açısından önemli olacaktır. Bağlanma yaralanmaları deneyimi, eşin cevap verebilir ve ulaşılabilir olduğundan emin olmaya ihtiyaç duyulan, diğer zamanlara göre bireyin görece daha kırılgan olduğu kritik ihtiyaç anlarında meydana gelmektedir (Johnson, 1996). Bu kritik ihtiyaç anları emeklilik, taşınma, iş değişikliği gibi geçiş dönemleri; bir yakının ölümü, bir statünün kaybı gibi kayıp zamanları; kronik bir hastalık ile mücadele etme gibi hayati bir tehlike söz konusu olduğunda ya da belirsizlik zamanlarında meydana gelmektedir (Millikin, 2000). Bu ihtiyaç anlarının hangi deneyimler olduğunun belirlenmesi bilhassa yapılabilecek önleyici çalışmalar için zemin oluşturacaktır. Düşük yapmak da, çiftler tarafından deneyimlenen bir kayıp türüdür (Beutel ark., 1995). Kadınlar, düşük yapma deneyimleri ile ilgili bazı psikolojik problemler gösterme eğilimindedir. Örneğin, düşük deneyiminin ardından kadınlarda akut stres bozukluğu (Keten ve ark., 2015) travma sonrası stres bozukluğu (Engelhard ve ark., 2006; Engelhard ve ark., 2001) gibi birtakım belirtilerin görüldüğünü ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Bu doğrultuda kadınları olumsuz yönde etkileyen bir kayıp deneyimi olarak düşük yapmanın evlilik ilişkisini de etkileyebilecek bir deneyim olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bireylerin bağlanma yaralanması deneyimlemesi için kritik ihtiyaç anı olarak nitelendirilebilecek bir yaşantı olduğu da düşünülmektedir. Evli bireylerin ilişki doyumları ve evlilik kaliteleri üzerinde etkili olduğu bilinen bağlanma yaralanmalarını ortaya çıkaran yaşantıların belirlenmesi ve hangi deneyimlerin bağlanma yaralanması için risk faktörü olarak ortaya konulması planlanabilecek önleyici ve iyileştirici çalışmalar için önemlidir. Bu bağlamda bu çalışma ile düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır.

2. Yöntem

2.1 Araştırma Modeli

Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlayan bu çalışma, ilişkisel araştırma şeklinde desenlenmiş nicel bir çalışmadır. İlişkisel araştırmalar, iki değişken arasındaki ilişkileri değişkenler üzerinde herhangi bir manipülasyon yapmadan inceleyen araştırmalardır (Fraenkel ve ark., 2012, s.331).

2.2. Araştırma Grubu

Bu çalışmanın araştırma grubunu evliliği süresince en az bir kez düşük yapmış 152 evli kadın oluşturmaktadır. Araştırma grubunun oluşturulmasında, evliliği süresince en az bir kez düşük yapmış olan, halen evli olan kadınlara ulaşılmaya çalışıldığı için, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, yürütülen çalışmanın amacına dayalı olarak belirli, sınırlayıcı bireysel özelliklere sahip kişiler üzerinde çalışmaya uygun örnekleme yöntemidir (Erkuş, 2011; Frankel ve ark., 2012).

Araştırma grubuna ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir:

Değişken		N	%	Min.	Mak.	X	S.S.
Yaş		152	100	23	61	33.75	6.89
Eğitim Durumu	İlkokul	8	5.30				
	Ortaokul	3	2.00				
	Lise/Önlisans	40	26.30				
	Lisans/Lisansüstü	101	66.40				
	Toplam	152	100				
Evlilik Biçimi	Görücü Usulü	37	24.30				
	Flört/Romantik İlişki	115	75.70				
	Toplam	100	100				
Evlilik Süresi		152	100	1	41	10.03	7.85
Çocuk Sayısı	0	28	18.40				
	1	53	34.90				
	2	54	35.50				
	3	13	8.60				
	4	4	2.60				
	Toplam	152	100				
Düşük Sayısı		152	100	1	8	1.57	.49
Düşük Etki	Olumsuz	7	4.60				
	Nötr(Etkilemedi)	110	72.40				
	Olumlu	35	23.00				
	Toplam	152	100				

Tablo 1 Araştırma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan evli kadınların yaşlarının 23 ile 61 arasında değiştiği görülmektedir. Eğitim durumları incelendiğinde katılımcıların 8’inin (% 5.30) ilkokul mezunu, 3’ünün (% 2.00) ortaokul mezunu, 40’ının (% 26.30) lise/önlisans mezunu, 101’inin (% 66.40) lisans/lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan evli kadınların 37’sinin (% 24.30) evlilik biçimi görücü usulü iken, 115’inin (% 75.70) flört / romantik ilişkidir. Katılımcıların evlilik süresi 1 ile 41 arasında değişirken; 28’inin (% 18.40) çocuğu bulunmamakta, 53’ünün (% 34.90) bir çocuğu, 54’ünün (% 35.50) iki çocuğu, 13’ünün (% 8.60) üç çocuğu ve

4'ünün (% 2.60) dört çocuğu bulunmaktadır. Araştırmaya katılan evli kadınların evlilikleri boyunca düşük yapma sayıları 1 ile 8 arasında değişmektedir. Katılımcıların 7'si (% 4.60) düşük deneyiminin evlilik ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade ederken, 35 (% 23.00) katılımcı olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir ve 110 (% 72.40) ise düşük deneyiminin evlilik ilişkilerini etkilemediğini ifade etmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma kapsamında veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu, Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Ölçeği (EBYÖ) ve İlişki Doyum Ölçeği (İDÖ) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu, bu araştırmada kullanılmak üzere araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla çalışma grubundan yaş, eğitim durumu, meslek, evlilik biçimi, evlilik süresi, çocuk sayısı, düşük sayısı ve düşük yapmanın evlilik ilişkilerini nasıl etkilediği bilgileri edinilmiştir.

EBYÖ; evli bireylerin bağlanma yaralanma düzeylerini belirlemek amacıyla Terzi İlhan ve Işık (2021) tarafından geliştirilmiştir; "güvensiz bağlanma" ve "travma" olarak adlandırılan iki boyut ve 17 maddeden oluşan ölçek 5'li Likert tipi dereceleme ölçeği ile puanlanmaktadır. Ölçekteki 2, 3, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16. maddeler bağlanma boyutunda ve 1, 4, 5, 7, 8, 10 ve 17. maddeler travma boyutunda yer almaktadır; 9. madde ters puanlanmaktadır. Tüm ölçekten alınabilecek en düşük puan "17", en yüksek puan "85"tir. Ölçekteki tüm maddelerin tamamının toplanmasıyla toplam puan elde edilmektedir, puanlardaki artış, deneyimlenen bağlanma yaralanması düzeyinin arttığını yansıtmaktadır. Ölçeğin açıklanan varyansı bağlanma boyutu için %46,632, travma boyutu için %10,057, ölçeğin toplamı için %56,689 olarak hesaplanmıştır. İç tutarlılık katsayısı bağlanma boyutu için .94, travma boyutu için .88, ölçeğin tamamı için .94 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma kapsamında EBYÖ için gerekli olan, evliliği olumsuz yönde etkileyen yaşam olayı olarak, düşük yapmak belirlenmiştir. Bu çalışma için iç tutarlılık katsayıları bağlanma boyutu için .92, travma boyutu için .87 ve EBYÖ toplam puanları için .90 olarak hesaplanmıştır.

İDÖ; Rusbult ve ark. (1998) tarafından geliştirilen ve Büyüksahin ve ark., (2005) tarafından Türkçeye çevrilip uyarlanan İlişki İstikrarı Ölçeği'nin alt boyutlarından biridir. On maddeden oluşan İDÖ'nin ilk beş maddesi ölçme kalitesini artırmak amacıyla kullanılmaktadır. Ölçeğin değerlendirilmesinde son beş madde kullanılmaktadır. Ölçeğin değerlendirilmesinde kullanılan son beş madde 9'lu Likert tipi dereceleme ölçeği ile puanlanmaktadır. Ölçekteki son beş maddenin toplanmasıyla toplam puan elde edilmektedir, puanlardaki artış, ilişki doyumunun arttığını yansıtmaktadır. İDÖ'nin iç tutarlılık katsayısı orijinal ölçek için yapılan üç ayrı çalışmada .92 ila .95 arasında gözlenmiştir. Ölçeğin açıklanan varyansı % 21,76 ve iç tutarlılık katsayısı ise .84 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma için İDÖ toplam puanlarına ilişkin iç tutarlılık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır.

2.4. İşlem

Bu çalışma kapsamında katılımcılardan veriler çevrimiçi formlar aracılığıyla elde edilmiştir. Sosyal medya hesapları aracılığıyla yapılan duyurulardan sonra araştırma kriterlerine uygun olan (en az bir kez düşük yapmış ve evli kadınlar) ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan bireylere araştırmanın amacı ve kapsamı ile ilgili bilgi verilmiş ve katılmayı kabul eden katılımcılarla çevrimiçi form iletilmiştir. Elde edilen veriler betimsel istatistikler, Sperman

Rho Korelasyon Analizi, Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi yöntemleri ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 21.0 paket programı kullanılmıştır.

3. Bulgular

Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu çalışma kapsamında ilk olarak elde edilen verilere ilişkin genel bir bilgi vermesi amacıyla betimsel analizler yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Değişken	N	Ranj	Min	Mak	\bar{x}	Ss	Varyans
Bağlanma	152	39,00	10,00	49,00	13,27	6,91	47,71
Travma	152	26,00	7,00	33,00	15,52	7,21	52,01
EBYD*	152	63,00	17,00	80,00	28,79	12,09	146,26
İDD**	152	7,80	1,00	8,80	7,07	3,53	3,53

*Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Düzeyi; **İlişki Doyum Düzeyi

Tablo 2 Betimsel Analizler Tablosu

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların EBYÖ’nin bağlanma alt boyundan elde edilen puanların 10.00 ile 49.00 arasında ($\bar{x} = 13.27$, $ss=6.91$), travma boyutundan elde edilen puanların 7.00 ile 33.00 arasında ($\bar{x} = 15.52$, $ss=7.21$) ve toplam puanların 17.00 ile 80.00 arasında ($\bar{x} = 28.79$, $ss=12.09$) değiştiği görülmektedir. İDÖ toplam puanları ise 1.00 ile 8.80 arasında ($\bar{x} = 7.07$, $ss=3.53$) değişmektedir.

Betimsel analizlerin ardından araştırma kapsamında elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığını test etmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir:

Değişken	İstatistik	Sd	p
Bağlanma	,318	152	,000
Travma	,150	152	,000
EBYÖ	,165	152	,000
İDÖ	,179	152	,000

Tablo 3 Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi

Tablo 3 incelendiğinde düşük yapmış evli kadınların bağlanma ($p=0,318$ $p<0,05$), travma ($p=0,150$ $p<0,05$), bağlanma yaralanması ($p=0,165$ $p<0,05$) ve ilişki doyumu ($p=0,179$ $p<0,05$) puanlarına ilişkin Kolmogorov-Smirnov normallik testleri anlamlı çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla araştırma kapsamında elde edilen verilerin normal dağılım göstermediği saptanmıştır. Bu nedenle de yapılan analizlerde parametrik olmayan istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.

Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanması ve ilişki doyumu puanlarının evlilik biçimine (görücü usulü ya da flört/romantik ilişki) ve çocuk sahibi olup olmama (çocuk var ya da çocuk yok) durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4’te verilmiştir:

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Güvensiz Bağlanma	Görücü Usulü	37	81,03	2998,00	1960,0	,433
	Flört/romantik ilişki	115	75,04	8630,00		
Travma	Görücü Usulü	37	80,51	2979,00	1979,00	,523
	Flört/romantik ilişki	115	75,21	8649,00		
EBYD*	Görücü Usulü	37	81,24	3006,00	1952,00	,451
	Flört/romantik ilişki	115	74,97	8622,00		
İDD**	Görücü Usulü	37	73,88	2733,50	2030,50	,676
	Flört/romantik ilişki	115	77,34	8894,50		
Güvensiz Bağlanma	Çocuk Yok	28	89,14	2496,00	1382,00	,067
	Çocuk Var	124	73,65	9132,00		
Travma	Çocuk Yok	28	104,68	2931,00	947,00	,000
	Çocuk Var	124	70,14	8697,00		
EBYD*	Çocuk Yok	28	103,48	2897,50	980,50	,000
	Çocuk Var	124	70,41	8730,50		
İDD**	Çocuk Yok	28	71,93	2014,00	1608,00	,541
	Çocuk Var	124	77,53	9614,00		

*Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Düzeyi **İlişki Doyum Düzeyi

Tablo 4 Evlilik Biçimine Göre U Testi Bulguları

Tablo 4 incelendiğinde düşük yapmış evli bireylerin güvensiz bağlanma, travma, bağlanma yaralanması ve ilişki doyum düzeylerinin evlilik biçimine (görücü usulü ya da flört/romantik ilişki) göre farklılaşmadığı görülmektedir.

Düşük yapmış evli bireylerin güvensiz bağlanma ve ilişki doyum düzeylerinin de çocuk sahibi olup olmama (çocuk var ya da çocuk yok) durumuna göre farklılaşmadığı görülürken; travma düzeyleri ve bağlanma yaralanması düzeylerinin çocuk sahibi olma durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($U=947.00, p<0.01$; $U=980, p<0.01$). Başka bir ifadeyle, düşük yapmış evli kadınların travma puanları ve bağlanma yaralanmaları puanları halihazırda çocuk sahibi olup olmamalarına göre farklılaşmaktadır. Sıra ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda düşük yapmış evli kadınlardan çocuk sahibi olmayanların travma ve bağlanma yaralanması düzeylerinin çocuk sahibi olanlardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle çocuk sahibi olan düşük yapmış evli kadınların travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri çocuk sahibi olmayan düşük yapmış kadınlardan daha düşüktür.

Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanması düzeyleri, ilişki doyumları, evlilik süreleri, çocuk sayıları ve düşük sayıları ile ilişkili olup olmadığı incelemek amacıyla Spearman Rho Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir:

Değişken	Evlilik Süresi	Çocuk Sayısı	Düşük Sayısı	Bağlanma	Travma	EBYD	İDD
Evlilik Süresi	1						
Çocuk Sayısı	,745**	1					
Düşük Sayısı	,175*	,122	1				

Güvensiz Bağlanma	,045	-,099	,123	1			
Travma	-,141	-,264**	,178*	,397**	1		
EBYD***	-,102	-,244**	,161*	,624**	,950**	1	
İDD****	,068	,118	-,053	-,468**	-,340**	-,410**	1

*p<0,05; **p<0,01; ***Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Düzeyi; ****İlişki Doyum Düzeyi

Tablo 5 Evlilik Süresi, Çocuk Sayısı, Düşük Sayısı ile Bağlanma Yaralanmaları ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkiler

Tablo 5 incelendiğinde düşük yapmış evli kadınların güvensiz bağlanma, travma, bağlanma yaralanması ve ilişki doyum düzeyleri ile evlilik süresi arasında anlamlı ilişkiler bulunmadığı görülmektedir.

Çocuk sayıları ile güvensiz bağlanma ve ilişki doyum düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmazken, çocuk sayısı ile travma ($r=-0.264$, $p<0.01$) ve bağlanma yaralanması düzeyi ($r=-0.244$, $p<0.01$) arasında düşük düzeyde olumsuz yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, düşük yapmış evli kadınların çocuk sayısı arttıkça travma ve bağlanma yaralanması düzeylerinin azaldığı görülmektedir.

Düşük sayısı ile güvensiz bağlanma ve ilişki doyum düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ancak düşük sayısı ile travma ($r=0.178$, $p<0.05$) ve bağlanma yaralanması ($r=0.161$, $p<0.05$) arasında düşük düzeyde olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Düşük yapmış evli kadınların yaptıkları düşük sayısı arttıkça travma ve bağlanma yaralanması düzeylerinin de arttığı görülmektedir.

Son olarak güvensiz bağlanma ($r=-0.468$, $p<0.01$), travma ($r=-0.340$, $p<0.01$) ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri ($r=-0.410$, $p<0.01$) arasında orta düzeyde olumsuz yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Düşük yapmış evli kadınların güvensiz bağlanma, travma ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri arttıkça ilişki doyumlarının düştüğü görülmektedir.

Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanması ve ilişki doyum düzeylerinin düşük yapmalarının evlilikleri üzerindeki etkisine ilişkin görüşlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 6'da verilmiştir:

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	N	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	p
Güvensiz Bağlanma	Olumsuz	7	131,29	2	17,66	,00
	Nötr	110	77,71			
	Olumlu	35	61,74			
Travma	Olumsuz	7	113,86	2	7,54	,00
	Nötr	110	71,62			
	Olumlu	35	84,36			
EBYD*	Olumsuz	7	129,36	2	11,28	,00
	Nötr	110	72,25			
	Olumlu	35	79,27			
İDD**	Olumsuz	7	21,43	2	17,87	,00
	Nötr	110	74,02			
	Olumlu	35	95,30			

*Evlilikte Bağlanma Yaralanmaları Düzeyi **İlişki Doyum Düzeyi

Tablo 6 Düşük Yapmanın Evlilik İlişkisi Üzerindeki Etkisine Göre H Testi Bulguları

Tablo 6 incelendiğinde düşük yapmış evli kadınların güvensiz bağlanma, travma, bağlanma yaralanması ve ilişki doyumlarının düşük yapmalarının evlilik ilişkilerini nasıl etkilediği ile ilgili görüşlerine göre farklılaştığı görülmektedir, $X^2(sd=2, n=152)=17.66, p<0.05$; $X^2(sd=2, n=152)=7.54, p<0.05$; $X^2(sd=2, n=152)=11.28, p<0.05$; $X^2(sd=2, n=152)=17.87, p<0.05$. Sıra ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda düşük yapmış evli kadınlardan düşük yapmanın evlilik ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini düşünen kadınların güvensiz bağlanma, travma, bağlanma yaralanması düzeylerinin, düşük yapmanın evlilik ilişkilerini etkilemediğini ve olumlu yönde etkilediğini düşünen kadınlardan anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. Düşük yapmanın evlilik ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini düşünen kadınların ilişki doyumları düşük yapmanın evlilik ilişkilerini etkilemediği ve olumlu yönde etkilediğini düşünen kadınlardan daha düşük olduğu görülmektedir.

4. Tartışma

Bu çalışmanın amacı düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkileri incelemektedir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, bağlanma yaralanmasının alt boyutları olan güvensiz bağlanma ve travma düzeyleri ve bağlanma yaralanması düzeyleri ile ilişki doyumu arasında anlamlı ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda çalışmaya katılan düşük yapmış evli kadınların güvensiz bağlanma, travma ve bağlanma yaralanmaları düzeyleri ile ilişki doyumları arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Buna göre katılımcıların güvensiz bağlanma, travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri arttıkça ilişki doyumlarının azaldığı ve güvensiz bağlanma, travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri azaldıkça ilişki doyumlarının arttığı bulunmuştur. Alanyazında bağlanma yaralanması deneyiminin evlilik ilişkisinin niteliğini etkilediğine ilişkin bulgular yer almaktadır. Millikin'e (2000) göre bağlanma yaralanması evli çiftlerin ilişki doyumlarını etkileyen bir deneyimdir. Terzi İlhan (2000) tarafından özel gereksinimli çocuğu olan evli bireyler üzerinde yapılan çalışmada da bağlanma yaralanması deneyimi ile çift uyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışmaya göre bireylerin bağlanma yaralanması düzeyleri arttıkça çift uyumlarının azaldığı görülmüştür. Güvensiz bağlanma ile ilişkinin niteliği arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda güvensiz bağlanma ile ilişki doyumu (Kachadourian ve ark., 2004; Pistole, 1989; Brennan ve Shaver, 1995), evlilik doyumu (Butzer ve Campbell, 2008; Feeney, 2002; Meyers ve Landsberger, 2002), çift uyumu (Martins ve ark., 2015; Rennebohm ark., 2017; Sousa-Gomes ve ark., 2022;) ve evlilik uyumu (Lussier ve ark., 1997; Özmen ve Atik, 2010; Senchak ve Leonard, 1992) arasında ilişki olduğunu ortaya çalışmalar bulunmaktadır. Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmalarının ilişki doyumlarını yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan analizlerin bulguları incelendiğinde, katılımcıların güvensiz bağlanma, travma ve bağlanma yaralanması düzeylerinin ilişki doyumlarını anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür. Buna göre düşük yapmış evli kadınların ilişki doyumlarını büyük oranda bağlanma yaralanmalarının açıkladığı bulunmuştur. Buna göre bağlanma yaralanması deneyiminin evli bireylerin ilişki doyumlarını etkileyen önemli bir yaşantı olduğu söylenebilir. Bağlanma yaralanmaları ile ilgili yapılan çalışmalar da benzer şekilde bağlanma yaralanması deneyiminin evlilik ilişkisinin niteliğini önemli derecede etkileyen bir deneyim olduğunu belirtmektedir (Johnson,

1996; Makinen, 2004; Millikin, 2000). Düşük yapmak, kadınların yaşamını etkileyen önemli bir kayıp deneyimi olarak bağlanma yaralanmasına yol açabilmektedir. Bağlanma yaralanması, eşler arasındaki güvenli bağlanmaya zarar vermektedir. İlişkilerde güvensiz bağlanma arttıkça ilişki doyumu azaldığı için bağlanma yaralanması deneyiminin bireylerin ilişki doyumlarını etkilediği söylenebilir. Aynı zamanda bağlanma yaralanması bireyin daha kırılgan olduğu ve desteğe ihtiyaç duyduğu kritik ihtiyaç anlarında, eşin bireyin ihtiyaç duyduğu desteği sunmadığı durumlarda deneyimlenmektedir. Düşük yapmak kadınlar için psikolojik belirtilere yol açabilen bir kayıp deneyimidir. Bu kayıp sırasında eşi tarafından ihtiyaç duyduğu desteğin sunulup sunulması, düşük yapan kadınların ilişki doyumlarını etkileyen önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumlarının evlilik süreleri ve evlilik biçimleri ile ilişkilerini incelemek üzere elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların hem bağlanma yaralanmaları hem de ilişki doyumlarının evlilik süreleri ile ilişkili olmadığı ve aynı zamanda hem bağlanma yaralanmalarının hem de ilişki doyumlarının evlilik biçimlerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Alanyazında evlilik süresi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen çalışmaların yer aldığı görülmektedir. Taşköprü (2013) tarafından evlilik doyumu ile problem çözme becerileri, stresle başa çıkma ve evlilik süresi arasında ilişkileri incelemek amacıyla yapılan çalışmada evlilik süresi ile evlilik doyumu arasında olumsuz bir ilişki olduğu, evlilik süresi arttıkça evlilik doyumunun azaldığı bulgusu elde edilmiştir. Benzer şekilde Karney ve Bradbury (1995) ve Kurdek (1999) tarafından yapılan çalışmalarda da evlilik süresi ile ilişki doyumu arasında olumsuz ilişki olduğu bulunmuştur. Bu çalışmanın bulgusunu ile çelişen çalışmaların yanı sıra destekleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Çağ ve Yıldırım (2013) tarafından evlilik doyumunu yordayan ilişki ve kişisel değişkenleri incelemek üzere yapılan çalışmada evlilik süresinin evlilik doyumunu yordamadığı bulgusu elde edilmiştir. Benzer şekilde Demirli ve Kendir (2016), Abe ve Oshio (2018), Vural Batık ve Kalkan (2017) ve Johnson, Zabriskie ve Hill (2006) tarafından yürütülen çalışmalarda da evlilik süresi ile evlilik doyumu anlamlı ilişkiler olmadığı bulunmuştur. Evlilik biçiminin ilişki doyumu üzerinde etkili olup olmadığını inceleyen çalışmalar incelendiğinde ise, evlilik süresi gibi evlilik biçimi ile ilgili de alanyazında farklı bulgular bulunmaktadır. Örneğin Şendil ve Korkut (2008) tarafından yapılan çalışmada evlilik uyumu puanlarında evlilik biçimine göre anlamlı farklılık bulunurken, Pehlivanlı ve İkizer'in (2020) çalışmasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Düşük deneyimi, evlilik ilişkisini doğrudan değil, bir kayıp deneyimi olarak dolaylı olarak etkileyen bir deneyimdir. Bu çerçevede düşük deneyimine dayalı olarak evlilik ilişkisi ile ilgili değişkenlerin araştırıldığı bu çalışmada evlilik biçimi, evlilik süresi gibi evlilik yapısı ile ilgili değişkenlere göre anlamlı ilişkilerin olmaması düşük yapma deneyimi ile ilişkili olabilir. Düşük yapma deneyiminin evlilik ilişkisi üzerindeki etkileri evliliğin yapısı ile ilgili değişkenlerden daha çok eşler arasındaki ilişki ile ya da düşük deneyimi sırasında eşin tutumu ile ilgili olabilir.

Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumlarının çocuk sahibi olup olmamaları ve çocuk sayıları ile ilişkilerini incelemek üzere elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların çocuk sayıları ile güvensiz bağlanma ve ilişki doyumu arasında ilişki olmadığı ve benzer bir şekilde katılımcıların güvensiz bağlanma ve ilişki doyumlarının çocuk sahibi olup olmama durumuna göre farklılaşmadığı bulunmuştur.

Alanyazında çocuk sayısı ile ilgili yapılan çalışmalarda çocuk sahibi olmayanların evlilik doyumlarının, çocuk sahibi olanlardan daha yüksek olduğu ve çocuk sayısı arttıkça evlilik doyumunun azaldığı bulgusu yer almaktadır (Çelik, 2006; Girgin ve Şık, 2018; Kaynak Malatyalı ve Büyükşahin Sunal, 2020). Ancak katılımcıların travma ve bağlanma yaralanmaları ile çocuk sayıları arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Buna göre düşük yapmış evli kadınların çocuk sayıları arttıkça travma ve bağlanma yaralanması düzeylerin azaldığı görülmüştür. Benzer şekilde katılımcıların travma ve bağlanma yaralanması puanlarının çocuk sahibi olup olmama durumuna göre farklılaştığı bulunmuştur. Buna göre çocuk sahibi olmayan düşük yapmış evli kadınların travma ve bağlanma yaralanması düzeylerinin çocuk sahibi olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu güvensiz bağlanma ve ilişki doyumu ile çocuk sahibi olma ve çocuk sayısı ile ilişkili bulgularla birlikte değerlendirildiğinde, düşük yapmış evli kadınlar için çocuk sahibi olup olmama durumu ve çocuk sayısının evlilik ile ilişkili değişkenler üzerinde farklı etkileri olabileceği düşünülebilir. Ayrıca düşük yapmış evli kadınlar için, çocuk sahibi olmanın koruyucu bir işlevi olabileceği de düşünülebilir.

Son olarak düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ve ilişki doyumlarının, düşük deneyiminin evlilik ilişkilerine etkisine ilişkin ifadelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre düşük yapmanın evlilik ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade eden katılımcıların güvensiz bağlanma, travma ve bağlanma yaralanması puanlarının, düşük yapmanın evlilik ilişkilerini etkilemediğini ifade eden ve olumlu etkilediğini ifade eden katılımcılara göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Johnson'a (1996) göre, zorlayıcı deneyimler ve kırgınlıklar bütün çiftler arasında yaşanırken her çift bağlanma yaralanması deneyimlememektedir. Millikin'e (2000) göre ise iki çift benzer zorlayıcı deneyimler geçirseler bile çiftlerden biri bu deneyimi daha kolaylıkla atlatabilirken diğer çift ise bağlanma yaralanması deneyimleyebilir. Terzi İlhan'ın (2020) özel gereksinimli çocuğu olan evli bireylerin kişilik özellikleri, bağlanma yaralanmaları ve çift uyumları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan çalışmada evli bireylerin bağlanma yaralanmaları deneyimlerinin kişilik özelliklerine göre farklılaştığı ortaya konulmuştur. Bu çalışmada ise bağlanma yaralanması deneyimi, düşük yapmış kadınların bu deneyimi nasıl değerlendirdiklerine göre farklılaşmıştır, düşük yapmanın evlilik ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade eden kadınların bağlanma yaralanmaları daha yüksek bulunmuştur. Düşük yapmanın evlilik ilişkilerini olumlu etkilediğini ifade eden katılımcıların güvensiz bağlanma düzeylerinin etkilemediğini ifade edenlerden daha düşük olduğu bulunurken, travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Düşük yapmış olmanın evlilik ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade eden kadınların ilişki doyumlarının olumlu etkilediğini ve etkilemediğini ifade eden kadınlardan daha düşük olduğu bulgusu elde edilmiştir ve etkilemediğini ifade edenlerin ilişki doyumlarının da olumlu etkilediğini ifade edenlerden daha düşük olduğu görülmüştür. Bu dikkat çekici bir bulgudur. Düşük yapma deneyiminin evlilik ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini ifade edenlerin bağlanma yaralanmalarının bu deneyimin evlilik ilişkilerini etkilemediğini ifade edenlerden daha yüksek olmasına rağmen, ilişki doyumlarının da daha yüksek olması çift yılmazlığı kavramını düşündürmektedir. Conolly (2005) tarafından çift yılmazlığı, ilişki içerisinde deneyimlenen bir zorluk karşısında çiftlerin toparlanmalarını ve zorlayıcı deneyimin üstesinden başarılı bir şekilde gelerek uyum göstermelerini sağlayan süreçler şeklinde tanımlanmaktadır.

Venter ve Snyder (2009) tarafından ise çift yılmazlığı, çiftin yaşanan bir zorluğun üstesinden gelme konusundaki yeteneği şeklinde tanımlanmıştır. Çift yılmazlığı ile ilgili yapılan tanımlar ve bu çalışmada düşük deneyiminden evlilik ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade eden kadınların, bu deneyimden yüksek bağlanma yaralanması deneyimleyerek etkilenmelerine rağmen ilişki doyumlarının da yüksek olması, düşük deneyimden ilişkilerinin olumlu etkilendiğini ifade eden kadınların ilişkilerinde çift yılmazlığının yüksek olması ile açıklanabilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yürütülen bu çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir:

- Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ve ilişki doyumları evlilik biçimlerine göre farklılaşmamaktadır. Aynı zamanda bağlanma yaralanmaları ve ilişki doyumları, evlilik süreleri ile de ilişkili değildir.
- Düşük yapmış evli kadınların güvensiz bağlanma ve ilişki doyum düzeyleri çocuk sahibi olup olmama durumlarına göre farklılaşmamaktadır ve çocuk sayıları ile de ilişkili değildir. Ancak travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri çocuk sahibi olup olmama durumlarına göre farklılaşmaktadır. Çocuk sahibi olan düşük yapmış evli kadınların travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri, çocuk sahibi olmayanlardan daha düşüktür. Benzer şekilde düşük yapmış evli kadınların travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri ile çocuk sayıları ilişkilidir. Çocuk sayıları arttıkça travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri düşmektedir. Buna göre çocuk sahibi olmanın düşük yapmış evli kadınlar için koruyucu bir faktör olabileceği düşünülebilir.
- Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları ilişkilidir. Bağlanma yaralanmaları düzeyleri arttıkça ilişki doyumları azalmaktadır. Buna göre düşük yapmanın bağlanma yaralanması deneyimi için bir risk faktörü olduğu söylenebilir. Bu bağlamda düşük yapmış evli kadınların ilişkisel olarak desteklenmeye ihtiyaç duydukları söylenebilir.
- Düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanması ve ilişki doyum düzeyleri, düşük yapma deneyiminin ilişkilerine etkisini nasıl ifade ettiklerine göre farklılaşmaktadır. Düşük yapma deneyiminin evliliklerini olumsuz etkilediğini ifade eden kadınların güvensiz bağlanma, travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri en düşüktür. Benzer şekilde ilişki doyumları da en düşüktür. Ancak düşük yapma deneyiminin evliliklerini olumlu etkilediğini ifade eden kadınların travma ve bağlanma yaralanması düzeyleri, etkilemediğini ifade edenlerden daha yüksek olmasına karşın güvensiz bağlanma düzeyleri daha düşük ve ilişki doyumları daha yüksektir. Buna göre düşük yapmanın evlilik ilişkisini olumlu etkilediğini ifade edenlerin, düşük yapma deneyiminden özellikle travmatik düzeyde evlilik ilişkilerinin etkilendiğini ancak ilişkisel anlamda güçlendikleri söylenebilir. Bu bağlamda travma sonrası büyüme, ilişkisel yılmazlık gibi etkilerin söz konusu olabileceği düşünülebilir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak bu çalışmanın bulguları çalışma kapsamında amaçlı örnekleme yöntemi ile ulaşılan 152 düşük yapmış evli kadından elde edilen verilerle sınırlıdır. Ayrıca verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Daha büyük ve normal dağılım gösteren örneklemler ile düşük yapmış

evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar yürütülebilir. Düşük deneyiminin erkeklerin evlilik ilişkilerini nasıl etkilediğini inceleyen ve eşlerin her ikisinin de katıldığı çift (dyadic) çalışmaları yürütülebilir. Bu çalışma kapsamında düşük yapmış evli kadınların bağlanma yaralanmaları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Düşük deneyiminin evlilik ilişkisini nasıl etkilediğine ilişkin farklı değişkenlerle yürütülen çalışmalar yapılabilir. Bu çalışma kapsamında bağlanma yaralanmasına yol açan olay olarak düşük yapmış olmak belirlenmiştir. Bağlanma yaralanmasına yol açabileceği düşünülen farklı riskli durumlara yönelik çalışmalar yapılabilir. Bu çalışma kapsamında düşük yapmış evli kadınların evlilik ilişkileri ve bağlanma yaralanması deneyimleri nicel bir çalışma ile incelenmiştir. Düşük yapma deneyimine ilişkin bağlanma yaralanması deneyimi ve evlilik ilişkisi üzerindeki etkileri nitel araştırmalar ile derinlemesine incelenebilir. Çalışmaya katılan bütün kadınlar düşük yapmış olmasına karşın, bu deneyimin evlilik ilişkisi üzerinde farklı etkileri olduğu görülmüştür. Düşük deneyiminden evlilik ilişkileri olumlu etkilenen, olumsuz etkilenen ve etkilenmeyenlerin bireysel ve ilişki dinamiklerini inceleyen çalışmalar yürütülebilir.

Kaynakça

- Abe, S., & Oshio, A. (2018). Does Marital Duration Moderate (Dis)Similarity Effects of Personality on Marital Satisfaction? *Sage Open*, 8(2), 1- 7.
- Beutel, M., Deckardt, R., Von Rad, M., & Weiner, H. (1995). Grief and Depression After Miscarriage: Their Separation, Antecedents, and Course. *Psychosomatic Medicine*, 57(6), 517-526,
- Bowlby, J. (2012). Bağlanma. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bowlby, J. (2014). Ayrılma. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bowlby, J. (2015). Kaybetme. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Brennan, K. A., & Shaver, P. R. (1995). Dimensions of adult attachment, affect regulation, and romantic relationship functioning. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21(3), 267-283,
- Butzer, B., & Campbell, L. (2008). Adult Attachment, Sexual Satisfaction, and Relationship Satisfaction: A Study of Married Couples. *Personal relationships*, 15(1), 141-154.
- Büyükşahin, A., Hasta, D., & Hovardaoğlu, S. (2005). İlişki İstikrarı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması [Investment Model Scale: Validity and Reliability Study]. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 25-37.
- Byers, E. S. (2005). Relationship Satisfaction and Sexual Satisfaction: A Longitudinal Study of Individuals in Long-term Relationships. *Journal of Sex Research*, 42(2), 113-118.
- Candel, O. S., & Turliuc, M. N. (2019). Insecure Attachment and Relationship Satisfaction: A Meta-analysis of Actor and Partner Associations. *Personality and Individual Differences*, 147, 190-199.
- Conolly, C. M. (2005). A Qualitative Exploration of Resilience in Long-term Lesbian Couples. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 13(3).
- Çağ, P., & Yıldırım, İ. (2013). Relational and Personal Predictors of Marital Satisfaction. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 13-23.
- Çelik, M. (2006). *Evlilik Doyum Ölçeği Geliştirme Çalışması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Demirli, C., & Kendir, M. (2016). Evlilik Doyumu Üzerinde Anne Baba Tutumunun Etkisinin İncelenmesi. *Education Sciences*, 11(3), 96-113.
- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem.

- Engelhard, I. M., van den Hout, M. A., & Arntz, A. (2001). Posttraumatic Stress Disorder After Pregnancy Loss. *General Hospital Psychiatry, 23*(2), 62-66.
- Engelhard, I. M., Van Den Hout, M. A., & Schouten, E. G. (2006). Neuroticism and Low Educational Level Predict the Risk of Posttraumatic Stress Disorder in Women After Miscarriage or Stillbirth. *General hospital psychiatry, 28*(5), 414-417.
- Erikson, E. H (2020). İnsanın 8 Evresi. İstanbul: Okyanus.
- Erkuş, A. (2011). Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci (3.Baskı). Ankara: Seçkin.
- Feeney, J. A. (2002). Attachment, Marital Interaction, and Relationship Satisfaction: A Diary Study. *Personal Relationships, 9*(1), 39-55.
- Frankel, J. R., Wallen, N. E., Hyun, HH (2012). How to Design and Evaluate Research in Education. New York: McGraw-Hill.
- Fricker, J., & Moore, S. (2002). Relationship Satisfaction: The Role of Love Styles and Attachment Styles. *Current Research in Social Psychology, 7*(11), 182-204.
- Feeney, J. A., Noller, P., & Callan, V. J. (1994). Attachment Style, Communication and Satisfaction in the Early Years of Marriage. *Personal Relationships, 1* (4), 333- 348.
- Gattig, A., & Minkus, L. (2021). Does Marriage Increase Couples' Life Satisfaction?. *Comparative Population Studies, 46*, 123-148.
- Girgin, B., & Şik, B. A. (2018). Çatalca'da Yaşayan Evli Bireylerin Bağlanma Stilleri, Romantik Kıskançlık Düzeyleri ve Evlilik Doyumları Arasındaki İlişki. *Aydın Sağlık Dergisi, 4*(2), 41-54.
- Glenn, N. D., & Weaver, C. N. (1981). The Contribution of Marital Happiness to Global Happiness. *Journal of Marriage and the Family, 161*-168.
- Gove, W. R., Hughes, M., & Style, C. B. (1983). Does Marriage Have Positive Effects on the Psychological Well-being of the Individual?. *Journal of health and social behavior, 24*(2), 122-131.
- Hafner, R. J., & Spence, N. S. (1988). Marriage Duration, Marital Adjustment and Psychological Symptoms: A Cross-sectional Study. *Journal of clinical psychology, 44*(3), 309-316.
- Hammond, J. R., & Fletcher, G. J. (1991). Attachment Styles and Relationship Satisfaction in the Development of Close Relationships. *New Zealand Journal of Psychology, 20*, 56-56.
- Hendrick, S. S. (1988). A Generic Measure of Relationship Satisfaction. *Journal of Marriage and the Family, 93*-98.
- Herman, J. L. (1992). Complex PTSD: A Syndrome in Survivors of Prolonged and Repeated Trauma. *Journal of Traumatic Stress, 5*(3), 377-391.
- Johnson, S. M. (1996). *The Practice of Emotionally Focused Marital Therapy: Creating Connection*. Brunner/Mazel.
- Johnson, H. A., Zabriskie, R. B., & Hill, B. (2006). The Contribution of Couple Leisure Involvement, Leisure Time, and Leisure Satisfaction to Marital Satisfaction. *Marriage & Family Review, 40*(1), 69-91.
- Kachadourian, L. K., Fincham, F., & Davila, J. (2004). The Tendency to Forgive in Dating and Married Couples: The role of Attachment and Relationship Satisfaction. *Personal Relationships, 11*(3), 373-393.
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The Longitudinal Course of Marital Quality and Stability: A Review of Theory, Methods, and Research. *Psychological Bulletin, 118*(1), 3-34.
- Kaufman, G., & Taniguchi, H. (2010). Marriage and Happiness in Japan and the United States. *International Journal of Sociology of the Family, 25*-48.
- Kaynak Malatyalı, M., & Büyükaşahin Sunal, A. (2020). Evli Çiftlerde Bağlanma Boyutları ile Evlilik Doyumu Arasındaki İlişkide Evlilik Gücünün Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi, 35*(85), 65-78.

- Keelan, J. P. R., Dion, K. K., & Dion, K. L. (1998). Attachment Style and Relationship Satisfaction: Test of a Self-disclosure Explanation. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue Canadienne des Sciences du Comportement*, 30(1), 24-35.
- Kemer, G., Yıldız, E. Ç., & Bulgan, G. (2016). Emotional Dependency and Dysfunctional Relationship Beliefs as Predictors of Married Turkish Individuals' Relationship Satisfaction. *The Spanish Journal of Psychology*, 19.
- Keten, H. S., Gençoğlan, S., Dalgacı, A. F., Avcı, F., Satan, Y., Ölmez, S., & Çelik, M. (2015). Gebelik Kaybı Sonrası Akut Stres Bozukluğunun Değerlendirilmesi. *Cukurova Medical Journal*, 40(2), 226-232.
- Kızıldağ, S. (2019). Evlilik Öncesi Psikolojik Danışma. (Ed. N. Özabacı. Evlilik ve Yakın İlişkiler). Ankara: Pegem.
- Kim, H. K., & McKenry, P. C. (2002). The Relationship between Marriage and Psychological Well-being: A Longitudinal Analysis. *Journal of Family Issues*, 23(8), 885-911.
- Kurdek, L. A. (1999). The Nature and Predictors of the Trajectory of Change in Marital Quality for Husbands and Wives over the First 10 Years of Marriage. *Developmental psychology*, 35(5), 1283.
- Levenson, R. W., & Gottman, J. M. (1985). Physiological and Affective Predictors of Change in Relationship Satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(1), 85.
- Lin, Y. H. W., & Rusbult, C. E. (1995). Commitment to Dating Relationships and Cross-sex Friendships in America and China. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(1), 7-26.
- Lussier, Y., Sabourin, S., & Turgeon, C. (1997). Coping Strategies as Moderators of the Relationship between Attachment and Marital Adjustment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(6), 777-791.
- Ma, L., & Gu, D. (2022). The Role of Marriage in the Life Satisfaction and Mortality Association at Older Ages: Age and Sex Differences. *Aging & Mental Health*, 1-9.
- Makinen, J. A. (2004). *Resolving Attachment Injuries in Couples: Relating Process to Outcome*. (Doctoral Dissertation), University of Ottawa.
- Meyers, S. A., & Landsberger, S. A. (2002). Direct and Indirect Pathways between Adult Attachment Style and Marital Satisfaction. *Personal Relationships*, 9(2), 159-172.
- Millikin, J. W. (2000). *Resolving Attachment Injuries in Couples Using Emotionally Focused Therapy: A Process Study* (Doctoral dissertation), State University.
- Pehlivanlı, E., & İkizer, G. (2020). Kırsal ya da Kentsel Bölgelerde Evlilik: Evlilik Doyumu ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar Üzerine Bir İnceleme. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(38), 361-395.
- Pistole, M. C. (1989). Attachment in Adult Romantic Relationships: Style of Conflict Resolution and Relationship Satisfaction. *Journal of social and personal relationships*, 6(4), 505-510.
- Ptacek, J. T., & Dodge, K. L. (1995). Coping Strategies and Relationship Satisfaction in Couples. *Personality and social psychology bulletin*, 21(1), 76-84.
- Rennebohm, S. B., Seebeck, J., & Thoburn, J. W. (2017). Attachment, Dyadic Adjustment, and Social Interest: An Indirect Effects Model. *The Journal of Individual Psychology*, 73(3), 208-224.
- Rusbult, C. E., Martz, J. M., & Agnew, C. R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring Commitment Level, Satisfaction Level, Quality of Alternatives, and Investment Size. *Personal relationships*, 5(4), 357-387.
- Özmen, O., & Atik, G. (2010). Attachment Styles and Marital Adjustment of Turkish Married Individuals. *Procedia-social and Behavioral Sciences*, 5, 367-371.
- Sarı, T., & Owen, K. F. (2016). Examining the Predictive role of Irrational Romantic Relationship Beliefs and Attachment Dimensions on Relationship Satisfaction. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 204-216.

- Senchak, M., & Leonard, K. E. (1992). Attachment Styles and Marital Adjustment among Newlywed Couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 9(1), 51-64.
- Sousa-Gomes, V., Lemos, L., Moreira, D., Ribeiro, F. N., & Fávero, M. (2022). Predictive Effect of Romantic Attachment and Difficulties in Emotional Regulation on the Dyadic Adjustment. *Sexuality Research and Social Policy*, 1-16.
- Stackert, R. A., & Bursik, K. (2003). Why am I Unsatisfied? Adult Attachment Style, Gendered Irrational Relationship Beliefs, and Young Adult Romantic Relationship Satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 34(8), 1419-1429.
- Şendil, G., & Korkut, Y. (2008). Evli Çiftlerdeki Çift Uyumu ve Evlilik Çatışmasının Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 28, 15-34.
- Taşköprü, M. (2013). *Evlilik Doyumu ile Problem Çözme Becerileri, Stresle Başa Çıkma ve Evlilik Süresi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.
- Terzi İlhan, S. (2020). *Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Evli Bireylerin Kişilik Özellikleri ile Çift Uyumları Arasındaki İlişkide Bağlanma Yaralanmalarının Aracı Rolü*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Terzi İlhan, S. & Işık, Ş. (2021). A Validity and Reliability Study on the Development of Marital Attachment Injuries Scale. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 11(63), 543-566.
- Toksöz, İ., & Kolburan, Ş. G. (2018). Evli Bireylerde Bağlanma Stiller ve Bilişsel Esnekliğin İlişki Doyumuna Etkisi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 4(2), 17-34.
- Towler, A. J., & Stuhmacher, A. F. (2013). Attachment Styles, Relationship Satisfaction, and Well-being in Working Women. *The Journal of social psychology*, 153(3), 279-298.
- Venter, N. & Snyders, R. (2009). Resilience in Intimate Relationships. *New Voices in Psychology*, 5(1), 63-85.
- Vural Batık, M, & Kalkan, M. (2017). Evlilikte Algılanan Sorun Çözme Becerileri ve Evlilik Doyumu. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2630-2646.
- Wickrama, K. A. S., Frederick O. Lorenz, Rand D. Conger, & Glen H. Elder Jr. (1997). Marital Quality and Physical Illness: A Latent Growth Curve Analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 59(1), 143-155.
- Zhang, Z., & Hayward, M. D. (2006). Gender, the Marital Life Course, and Cardiovascular Disease in Late Midlife. *Journal of Marriage and Family*, 68(3), 639-657.

Makale Bilgi Formu
Yazar(lar)ın Katkıları: Makale iki yazarlıdır. Yazarların bu çalışmaya katkıları eşit düzeydedir.
Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “Düşük Yapmış Kadınların Bağlanma Yaralanmaları ile İlişki Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
Not: Bu çalışma 7-10 Ekim 2021 tarihinde gerçekleşen 22. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi’nde Sözlü Bildiri olarak sunulmuştur.

Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır..

Baba Otoritesi/Bir Aile Sosyolojisi Denemesi
Father's Authority/An Essay on Family Sociology Book Review

Sümeyye Kaya ^{1*}

¹Sakarya University, Department of Sociology, Sakarya, Türkiye, sumeyye.kaya41@gmail.com

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:

17.06.2022

Accepted/Kabul:

09.08.2022

Online/Çevrimiçi:

30.12.2022

*Corresponding Author

*Sorumlu Yazar

Öz: Toplumsal değişme-gelişme ile pek çok alanda değişimler görüldüğü gibi ailede ve aile üyelerinin rollerinde de değişimler olmuştur. Güloğlu, "Baba otoritesi gerçekten zayıflamış mıdır yoksa baba otoritesinin gerilediği söyleminin arkasında başka şeyler olabilir mi? sorusuyla çalışmaya başlamıştır. Çalışmada, teorik olarak babalığa nasıl bakıldığı, tarihsel arka planında nelerin yattığı, toplumsal değişim ve gelişimlerin babalık rollerini nasıl değişime uğrattığı, otoritenin hangi anlamlara geldiği, literatürde hangi tartışmalar üzerinden okunduğu üzerinde durulurken saha çalışması ile de teorik arka plana yönelik örnekler sunularak desteklenmiştir. Baba otoritesinin toplumsal değişme sürecinde nasıl bir dönüşüme uğradığı araştırılmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yaklaşımı ile "uyarlayıcı teori" yöntemi icra edilmiştir. Çalışmanın hedefi, bu değişim ve dönüşümlerin etkisiyle aile üyeleri arasındaki ilişkilerin dönüşümünün nasıl olduğunu analiz etmektir. Kitap boyunca, "Ailenin sürekliliğini sağlayan şey nedir?" sorusunun cevabı "otorite" olarak verilmiştir. Araştırma, saha verilerini analiz edebilmek için babaların otoriteye yönelik bakış açılarını ve anlam dünyalarını ortaya koymak için sembolik etkileşimcilik bakış açısını, babaların otoritelerini üretmek için kullandıkları strateji ve teknikleri ortaya koymak için ise etnometodolojik yaklaşımı analiz birimi olarak kullanmıştır. Araştırmanın evrenini BADEP'e katılmış babalar oluşturmaktadır. Örnekleme ise, Baba Destek Programı eğitiminde verilen tavsiyelere göre programı en iyi içselleştiren babalar oluşturmaktadır. 'Amaçlı örnekleme' tekniği ile BADEP'in çıktılarını içselleştiren babalarla yarı yapılandırılmış sorularla derinlemesine mülakatlar yapılarak otorite pratiklerindeki dönüşümler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Baba, Baba Otoritesi, Otorite, Örtük Otorite.

Cite this article/Atıf:
Kaya S., Baba Otoritesi/Bir Aile Sosyolojisi Denemesi, Saü Kadın Araştırmaları Dergisi, 1(1) (2022), 90-97.

Abstract: As well as changes in many areas with social change-development, there have also been changes in the family and the roles of family members. Güloğlu began to work with the question, "Is the father's authority really weakened or could there be other things behind the discourse that the father's authority has declined?" In the study, while focusing on how fatherhood is looked at theoretically, what lies in its historical background, how social changes and developments change the roles of fatherhood, what meanings authority means, through which discussions it is read in the literature, he also presented and supported the theoretical background with his field work. It has been investigated how the authority of the father has undergone a transformation in the process of social change. The "adaptive theory" method was performed with a qualitative research approach. The aim of the study is to analyze how the relationships between family members are transformed under the influence of these changes and transformations. Throughout the book, the answer to the question "What is it that ensures the continuity of the family?" is presented as "authority". The research used the symbolic interactionism perspective to reveal the fathers' perspectives on authority and their world of meaning in order to analyze the field data, and the ethnomethodological approach as an analysis unit to reveal the strategies and techniques used by the fathers to produce their authority. The universe of the research consists of fathers who have joined BADEP. The sample consists of the

fathers who best internalize the program according to the recommendations given in BADEP education. Transformations in authority practices were examined by conducting in-depth interviews with semi-structured questions with fathers who internalized BADEP's outcomes with the 'purposeful sampling' technique.

Keywords: Father, Paternal Authority, Authority, Implicit Authority.

1. Giriş

Günümüz modern ailesinde baba otoritesinin gerilediği söyleminin; üretimdeki dönüşümler, bireyselleşmenin hızla artışı, orta sınıflaşma eğilimi, tüketim anlayışının değişimi ve yaygınlaşması, eşitlik istenci ile birlikte yaygınlaştığını görmekteyiz. Güloğlu, bize bu çalışmasında baba otoritesinin gerilediği söylemin arkasında yatan saikleri ön plana çıkartmıştır ve “bir geri çekilme ancak bir çıkar varsa mümkündür” anlayışı ile babaların otoritelerinin gerilediği iddialarını tartışmıştır. Bu çalışmanın en dikkat çekici yönlerinden biri de Güloğlu'nun otorite kavramına getirdiği farklı bakışta yatmaktadır. Otoritenin tarihsel olarak yaygın bir görüşle otoriterlik ile eş tutulan bir anlamı varken, bu çalışma otoritenin kültürel olarak etkili ve üretken yönlerinin de olduğuna dikkat çekmektedir. Çalışmada, baba otoritesini yadsımak yerine otoritenin kültür üretici işlevi ortaya konulmaktadır. Güloğlu, babaların aileyi diri tutabilmek, otoritelerini sürdürmek, günümüz şartlarına uygun bir biçimde yeniden üretmek için geliştirdikleri yeni yaklaşımlara dikkat çekmektedir. Bu araştırmada baba otoritesinin yaşadığımız dönemde rutinleşmediği, yeni yol ve yöntemlerle kendisini yenilediği gerçeği yazarın önemli çıkarımlarından biridir.

“Otorite” kavramının etimolojisine baktığımızda Grekçe ‘augeo’ sözcüğünden gelmekte olup “arttırmak” anlamını taşımaktadır. Kavram, Latince ‘auctoritas’ olarak ifade edilmiş ve ‘sahip olma hakkı, kararlılık gösterme, etki edebilme’ anlamlarına gelmektedir. Otorite bir yanıyla baskı kurma yani otoriterlik, diğer yanıyla da bir konunun uzmanı olma anlamına gelmektedir. Bu çalışmada tartışmaya açık bir biçimde otoritenin tek yönlü olmadığı, arttırmak ve ilişkisellik yönüyle olumlu sonuçlar da doğurabileceği ön plana çıkarılmıştır. Babalar, değişen ve gelişen dünyada otoriterliğin kötü bir imajı olduğunu ve sonuçlarının kötü olduğunu idrak etmişlerdir. Bu çalışmada otoritenin otoriterlik yönü ile anlaşılmasının ötesine geçen bir anlam inşa edilmiştir. Pek çok kavramın tanımlarına baktığımızda çift özellikler ile kaim olduğunu görebiliriz. Otoritenin de despotluk, sömürü gibi uygulamalara sebep olduğu gibi iyi yönünün de anlaşılması hem literatür ile hem de saha bulgularıyla analiz edilmiş ve ortaya konmuştur.

Bu çalışmada, "Ailelerin sürekliliğini sağlayan şey nedir? Yaşanan tüm bu değişime karşın ailede değişmeyen şey nedir?" sorularına cevap ‘otorite’ olarak kabul edilmiştir. Babaların aile üyeleri arasındaki ilişkilerini yürütmeye kullandıkları -otoritelerini yeniden üretebilmek için- pek çok teknik ve strateji geliştirdiklerini kabul edilebilir. “Nasıl daha iyi bir baba olunur?” sorusuna cevap vermeye çalışan bir eğitim programı olan Baba Destek Programı (BADEP), katılımcı babalara aile üyelerine yönelik şiddetten kaçınmanın ve aile üyeleri ile sağlıklı ve etkili iletişim kurabilmenin yollarını öğretmektedir. Böylece badep babalara yönelik hem bir sosyal destek vermekte hem de bu sayede babalık icrasının yeniden şekillenmesine katkı sunmaktadır. Bir eğitim programı olarak 2000 yılından itibaren yaygın bir şekilde uygulanan BADEP, eğitim alan babalar için şiddetten arınmış ve demokratik ilişkilerin

olduğu bir aile ortamını geliştirebilen yeni bir babalık modeli sunmaktadır. Babalar ailede her ne kadar otorite göstermediklerini düşünseler de yapılan mülakatlar, örtük otoritenin devam ettiği ve otoritenin devamlılığı için yeni strateji ve teknikler geliştiğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada, üç düşünce bulunmaktadır. İlki otoritenin yadsınmasının tarihsel bir hata olduğudur. İkincisi, baba otoritesinin tarihsel uzamsal bir perspektifte ortadan kalkmadığı ve etkisinin azalmadığıdır. Üçüncü düşünce ise araştırma nesnesinin belirlenmesinde metodolojik bakış açısının nesnede daima bir fazlalık oluşturduğu ve bunun da araştırma nesnesini kavrayabilmede bir eksiklik yarattığıdır. Fazlalığın eksikliği yazarı metodolojik agnostik bir tutumu benimsemeye sevk etmiştir. Yani araştırmacının ulaştığı bulguların ve yaptığı yorumların da bir yorum olduğu ve kullanılan belli bir yöntemle elde edilen verilerin tüm gerçekliği kavramasının imkansız olduğu yönündeki inançtır. Bu sebeplerle çalışmada uyarlayıcı teori olarak adlandırılan yöntem benimsenmiştir. Uyarlayıcı teori yöntemi teori geliştirme faaliyetine dikkat çekerken aynı zamanda da araştırmayı besleyen ve ona rehberlik eden önceki teorik fikir ve modellere vurguda bulmaya çalışır. Böyle bir yaklaşımı besleyen en önemli tutum ise “Radikal şüphe”dir.

Çalışmada, günümüz modern dünyasının babaları ailelerinde otoriteyi hangi araçlarla yeniden ürettiklerini ortaya koyabilmeyi ve babaların otoriteden nasıl bir şey anladıklarını ortaya koyabilmeyi amaçlamaktadır. İkinci bir amaç ise aile sosyolojisi açısından 1970'ler ve sonrasında Türkiye'nin karşılaştığı birçok faktörün etkisi ile aile kurumunun geçirdiği dönüşümleri ortaya koymaktır. Böylelikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın politikaları gözden geçirmesine katkı sağlayabilecek veriler sunulmuştur.

Çalışma giriş, dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde baba olmanın tarihsel sosyolojine, ikinci bölümde otoritenin sosyolojisi yahut baba otoritesine, üçüncü bölümde babaların otorite portresine, dördüncü bölümde ise otorite stratejilerine yer verilmiştir. Bu bölümlere genel bakış girişte verilmiş olup ayrı bir başlıkta detaylarına da yer verilmiştir.

2. Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi ile kurgulanmıştır ve çalışmada, BADEP programlarını içselleştirmiş babalardan seçilen 22 kişiyle yarı yapılandırılmış sorularla derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmada, saha verilerini analiz edebilmek için bir yandan babaların otoriteye dönük anlam dünyalarını ortaya koymak için sembolik etkileşimci bakış açısının, diğer yandan da babaların otoritelerini üretmek için kullandıkları strateji ve tekniklerin neler olduğunu ortaya koymak için etnometodolojik yaklaşımın analiz birimi olarak kullanıldığını görmekteyiz. Otorite kavramına dair anlamlandırmalar belirlenmeye çalışılırken tematik analiz ve yorumlamalar yapılmıştır. Çalışmada anlamların deşifre edilebilmesi için sembolik etkileşimciliğin izlenim, bölge ve performans kavramlarına dayalı bir biçimde veriler analiz edilmiştir. Babalar bir aktör olarak aile üyelerine yönelik çeşitli tavırlar geliştirir ve bu tavırları geliştirirken ilişkisellik ön plandadır, karşılıklı olarak simge alışverişinde ve çift taraflı bir izlenimde bulunurlar. Baba olmanın anlamı bu esnada aile üyelerinin ve babanın anlam dünyalarında belirir ve yeniden üretilir. Babanın yaydığı izlenim, izleyicinin performans sergileyen hakkında yaptığı bulgulardır.

İzlenim, bölge ve performans ile baba ve aile üyeleri arasındaki etkileşimler ortaya çıkmaktadır ve babanın açık otoriteden örtük otoriteye dönüşen otoritesini pekiştirmektedir.

3. Baba Destek Programı (BADEP)Program, babalık icrasını toplumsal olarak kabul edilebilir bir seviyeye taşıyabilmek için babaların eğitilmesine odaklanmıştır. Eğitim ile babaların babalık pratikleri çocukları ve diğer aile üyeleri hakkında bilinçli olmaları hedeflenmiştir. BADEP, sağlıklı bir aile ortamının tesis edilmesine aile üyelerinin herhangi birinde kalıcı bir hasara yol açmadan karşılıklı iletişimin kurulmasına, aile üyelerinin özgür bir şekilde yetiştirilmesine ve makbul babalık pratiklerinin babalar tarafından icrasına odaklanmıştır. BADEP, babaların çocuk gelişimi hakkında bilgisini arttıran, onlarla iletişim kurma becerileri edindiren ve sonuç olarak da demokratik tutumu kazandıran bir yaygın kazandıran bir yaygın eğitimidir. BADEP ile babalık icrasının yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir.

BADEP, belirtilen amaçları gerçekleştirmek için Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından hazırlanmış, Türkiye'de geliştirilmiş bir eğitim programıdır. İlk olarak 1996 yılında plan uygulaması yapılmış olup 1999 yılından itibaren yaygın uygulamaya geçilmiştir. Ülke çapında yaygınlaşması için ise 2004 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile AÇEV arasında yapılan protokol neticesinde gerçekleşmiştir. 1996 yılından bugüne AÇEV verilerine göre açılan 1864 BADEP kurs programına toplamda 46376 baba katılmıştır. Yaklaşık 15 babanın katıldığı grup toplantıları şeklinde uygulanmaktadır. Programın ortasında aile ziyaretleri yapılmakta diğer bir tarafta ise anneler ile babaların eğitim çıktılarını değerlendirmek amacıyla toplanılmaktadır. Program, Terbiye Kurulu'nun onayından geçmiş ders kitabı çerçevesinde yürütülmektedir. Haftalık programı: tanışma (aile tutumları), dinleme ve anlatma (aile tutumları), demokratik ilişki ve empati, olumlu davranış geliştirme (sosyo-duygusal gelişim, zihinsel gelişim), okula hazırlık (bedensel ve cinsel gelişim), çocukla zaman geçirme ve oyun, babanın çocuğun sorumluluğunu kazanması, cinsel sağlık, anne toplantısı 1-2 (MEB, 2015). Bu programda, babaların sorun çözme becerilerini artırma, ben dilini kullanmaları, dinleme becerilerinin artırılması, çocuk gelişimindeki farkındalığı arttırmak ve gelişim dönemlerine uygun davranmalarının gerektiği aktarılmaktadır.

4. Baba Olmanın Tarihsel Sosyolojisi

Babalık rolünün toplumsal olay ve olgular ile birlikte mahiyetinin ve işlevselliğinin değiştiğini çoğu zaman gözlemleriz. Yazar da bu bölümde babalık rolünün değişiminde etkin olan tarihsel dönemlere yer vermiştir. Babalığın değişen anlamları tarihsel bir perspektiften analiz edilmiştir.

Aydınlanma düşüncesi ve onun ideolojik mimarları, günümüz babalığının ortaya çıkışının arka planını oluşturmaktadırlar. Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi, bilimsel devrim ve burjuva ideolojisi ile 19. yüzyılda babanın muazzam bir dönüşümünü görürüz. Bu dönemde olayların toplumsala yansımaları sancılı bir şekilde kendini göstermiştir. Genç ve yaşlılar arasındaki gerilim arttırılmış ve babaların pozisyonlarında ciddi değişimler meydana getirmiştir. Babanın otoritesinin etkisini azaltmaya yönelik saldırılar burjuvazinin oluşturduğu “gençlik miti” ile yürütülmüştür. 19. yüzyılda babanın varlığı yok hükmündedir. Uzun ve zorlu çalışma saatleri göz önünde

bulundurulduğunda bu anlaşılacaktır. Bu dönem yufka yürekli, sevecen baba rolü, 20. yüzyılda aile üyelerini yeterince tanıyamayan babayı doğurmuştur. 1950'lerden sonra ise baba, çocuk yetiştirme süreçlerine daha çok dahil olmuştur. 1980'lerden sonra ise geri çekilen babayı görmekteyiz. Aile üyelerinin sorumluluklarından kaçan bir baba rolü ortaya çıkmıştır. Günümüz baba rolüne baktığımızda ise çocuklarıyla ve eşyle ilgili uzman bilgisine yönelen, otoritesini sarsmak istemeyen, açık otorite türlerinden ziyade örtük otoriteyi benimseyen baba rolünü görmekteyiz. Güloğlu, ataerki, feminist tarih yazımında kötücül ilan edilmesinin nedeninin Roma Hukuk sisteminde babaya verilmiş olan ayrıcalıklara anakronik bakıştan kaynaklandığını belirtmiştir. Gökalp (1976) pederi ailenin ataerki aileden çok farklı olduğunu söylemektedir. Pederi ailede babanın eşi ve çocukları üzerinde yalnızca demokratik bir velayeti vardır. Buna baba velayeti ya da koca velayeti de denir. Ataerki ailede ise aile reisinin aile üyelerinin üzerinde sultanlık hakkı vardır. Aile üyeleri aile reisinin mülkü niteliğindedir. Türkiye'ye baktığımızda ataerki bir aileden değil pederi aileden söz etmek gerekir. Güloğlu'nun buradaki vurgusu ve karşılaştırmalı analizi önemlidir. Çünkü popülaritenin etkisiyle birlikte ailedeki şiddet olayları ve ayrımcı tavır söz konusu olduğunda Türkiye'nin ataerki bir yapıdan çıkamadığı her daim medyaya yansımaktadır. Fakat pederi aile ve ataerki aile karşılaştırıldığında öyle olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Yürütülen tüm tartışmalar sonucu Güloğlu, babayı şu şekilde tanımlar: "Bir erkeğin biyolojik ya da kurumsal olarak edindiği çocuğuna yönelik kültürce sınırları çizili babalık pratiklerini yerine getirmesiyle kazandığı yeni toplumsal pozisyonudur". Burada yazarın bireyin baba olması ile ona yüklenen özelliklerini ve sorumluluklarını sıraladığı görülmüştür. Tanım incelendiğinde babaya geleneksel değerlerin taşıyıcısı olma konumu ve aktarma sorumluluğu yüklendiği de ortaya çıkmaktadır.

5. Otoritenin Sosyolojisi Yahut Baba Otoritesi

Bu bölümde, modern dünyanın günah keçisi ilan ettiği babanın otoritesinin günümüz dünyasında nasıl bir anlam taşıdığı tartışma konusu edilmiştir. Yazar, özellikle otorite dönüşümünün nasıl olduğunun hangi davranış biçimlerini ortaya çıkarttığı üzerinde durmuştur. Saha çalışmasından örneklerle de bunu desteklemiştir. Sayın Güloğlu, otoritenin bağ kurucu vasfı sayesinde eylem kalıpları ve kültürün üretildiğinden bahseder. Otorite, ilişki biçimlerinin tahakkümden arındırılması ve hayatın akışının özgürleşmesidir. Güloğlu'na göre baba otorite sahibi olarak aile üyelerine tahakküm etmedikçe onların özgürleşmelerini sağlar. Otoritenin ilişkisellik ve bağ kuran yönüne dikkat çekilmiştir. Otorite, "kendisi deneyimlenemeyen ancak deneyimin kendisi aracılığıyla kurulduğu bir ilkedir". Yazarın inceleme ve analizlerine baktığımızda otoritenin açık türünden ziyade örtük türünün olmasının gerekliliğine vurguda bulunduğu görürüz. Tahakküm de açık otorite tipi olduğundan günümüz koşullarında uygulanmaması daha iyi olacaktır. Zorlanan ve baskı altına alınan birey karşısındaki ebeveyni bile olsa onun düşüncelerini ve söz sahibi olmasını önemsemeyecektir. Bu durumda ise baba otoritesi yerle bir olur. Yazar, bu otoritenin devamlılığının toplum için faydalı olacağını düşünmektedir. Peki gerçekten babanın otoritesi mutlak mı sayılmalı? Pederi aileden kaynaklı olarak son raddede babanın sözünün geçerliliğini biliriz. Bu bir kural değildir ama hayata entegre edilen gelenek haline getirilmiştir. Bunun devam edip etmemesi üzerine tartışılmalıdır.

6. Babaların Otorite Portresi

Bu bölümde, uyarlayıcı teori kapsamında “Baba otoritesinin içeriği aktif olarak zenginleşmekte midir? Eğer zenginleşiyorsa otoritenin anlamını zenginleştiren ve derinleştiren unsurları nelerdir?” soruları bağlamında otoritenin değişimi ile ortaya konulduğu gözükmektedir. Babalarla mülakatlarda otoriteye şu anlamlar atfedildiği görülmüştür; sözün dinlenmesi, ayrıcalık ve aile üyelerini disipline etme, bilme, kural koyan, her soruya cevap verebilen kişi. Sonuç olarak otorite; arttırma, ayrıcalıklı olma, yetki kılıcı olma ve ilişkisellik gibi anlamları içermektedir. Yürütülen tartışma neticesinde otorite, her türden ilişkinin kurulabilmesi için kategorik koşuldur.

Bu bölümde Güloğlu'nun önemli bir vurgusu yer almaktadır. Otoritenin zayıfladığı söyleminin ardında aynı zamanda eşitlik söyleminin yer aldığını söyler. Eşitlik söylemi otoriteden uzaklaşmayı slogan edinmiştir. Fakat bir çelişki olarak “otoriteden kaçma arzusu ya ilişkisizliği ya da otoriterliği arzulamaktadır”.

Babaların örtük otorite stratejileri ürettiklerinden bahsetmiştik. Bu stratejiler mülakatlar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu stratejilerden bazılarını yer vermek gerekirse, babalar güven aracılığıyla otoritelerini yeniden üretmek için koruma, ulaşılabilir olma, konuşma/açıklama, birlikte zaman geçirme, gizli işler çevirmeme tekniklerini kullanmaktadırlar. Babalar korkuyu da otoritelerini pekiştirmek için bir araç olarak kullanabilmektedirler. Bir yandan izin verici baba olmak, birlikte vakit geçirmek, uyarmak, anlatmak, konuşmak, korunma tekniklerini öğretmek, özgüven geliştirmek, sık şehir değiştirmemek, yalnız bırakmamak, bilgi vermek, kontrol etmek, yedek planlar yapmak, hazırlıklı olmak, gözetim altında tutmak, donanımlı olmak, sağlamcı olmak, örneklendirmek, sebep sonuç ilişkisini kurmak ve kaçınmak gibi teknikleri kullanmaktadırlar. Diğer yandan ise şiddet uygulamak, korkuyu deneyimletmek, tehdit etmek, korkutmak, kontrol etmek ve bağırarak gibi teknikler kullanmaktadırlar. Birinci İlk gruptakiler kurucu korkuyu, ikinci gruptakiler felç edici korku olarak adlandırılmıştır.

Babalar disiplini de bir otorite tekniği olarak kullanmaktadırlar. Disiplin, yapılması istenenlerin etkili bir şekilde gerçekleşmesi için uygulanan yol ve yöntemler olarak düzen ve istikrarın teminatı şeklinde ifade edilebilir. Disiplinin iki çeşidi vardır; içsel ve kurumsal disiplin. İçsel disiplin ahlakçı bir tutumla disiplini ele alırken kurumsal disiplin, tahakküm edici yönü ile ön plana çıkmaktadır. Günümüz modern babalığın icrasında otoritenin örtük strateji ile icra edilmesi içsel disiplinin yaygın olarak kullanımını sağlamıştır. Babaların güven, korku ve disiplin ile aile üyeleri üzerindeki otoritelerini pekiştirdikleri görülmüştür. Bu disiplinin uygulanabilmesi için de üstün bir yargılama gücü gereklidir. Yargılama gücü, bir yandan mevzuata uygun hareket etmek bir yandan da aklın bir yetisi olarak tanımlanabilir. Baba için yargılama gücü, zararlı, faydalı ve olası durumların neler olduğu hakkında yorum sahibi olma ve sebep sonuç ilişkisi zincirinde yorum sahibi olma ve sebep sonuç ilişkisi içinde yorumlarda bulunma anlamlarına gelmektedir. Baba yargılama gücü sayesinde aile üyeleri için geçmiş ile gelecek arasındaki ilişkileri organize eder ve şimdiki şekillendirir konuma gelir.

Yargılama gücü felsefe literatürüne bakıldığında genel olarak ikili ayrıma tabi tutularak incelenmiştir. Kant, derin düşünen ve belirleyici yargılarının yanı sıra analitik ve sentetik yargılar ayrımı da yapmıştır. “Sentetik yargılar ufku genişleten, dünya kurucu yargılar; analitik yargılar ise aklın a priori ilkeler sonucu varmış olduğu totolojik

önermelere karşılık geldiği yargılardır.” Her nasıl olursa olsun yargılama gücünün nesnelere kuran bir nitelik taşıdığına vurgu yapılmıştır. Kavramın gündelik hayatın içinde anlamlandırılması baba otoritesini ve aile ilişkilerini incelemede önemli bir yer tutmaktadır. Bu yüzden Güloğlu bunları ölçütsel ve görüsel yargılama gücü olarak ikiye ayırmıştır. Ölçütsel yargılama gücü, yargılama yapanın belli, açık ve rasyonel ilkeleri referans almasıdır. Görüsel yargılama gücü ise yargılamada bulunan kişinin öznel tarihinin yol göstericiliğinde yorumlarda bulunmasıdır. Tüm bu tartışmalar ışığında babaların yargılama gücü sayesinde otoritelerini devam ettirdiklerine ulaşılmıştır.

7. Otorite Stratejileri

Otorite stratejilerini açık ve örtük otorite olarak ikiye ayırmıştık. Peki günümüz babaları nasıl bir eğilim gösteriyorlar ve hangi alt stratejileri geliştirerek otorite devamlılığını sağlıyorlar? Bu soruların cevapları için saha çalışmasına bakıldığında babaların çoğu açık otoriteden kaçınıyorlar fakat bazıları kimi zaman hâlâ açık otorite stratejilerini kullanıyorlar. Babalar görüsel yargılama gücünü benimsemişler ve onu “babalık bilgeliği” olarak gördükleri söylenebilir.

BADEP’ten sonra babaların şiddetten uzaklaşma yönünde bir eğilimleri olduğu açık bir biçimde görülmüştür. Babaların örtük otorite stratejilerine yeni bilgiler ekleyerek zamana ve ailenin dönüşümüne ayak uyduran, açık otorite biçimlerinden uzaklaşan baba rolünü ön plana çıkartan bir program çıktısı elde edildiği söylenebilir.

8. Değerlendirme

Günümüz aile yapılarına bakıldığında babanın rolünün azaldığı düşünülmektedir. Ataerkil bir aile yapısı ile babaların tahakküm edici rolü ve keskin kuralları ile donatılmış bir hüviyete sahip oldukları düşünülebilir. Fakat bu çalışma ile günümüz babalarının otoritelerinin açık otoriteden uzak, örtük otorite stratejileri ile otoritelerini pekiştirdikleri görülmektedir. Türkiye’deki aile yapısının ataerkil aile modelinde değil pederi aile modelinde olduğu belirtilmiştir. Bu çalışma, benimsenen toplumsal görünümün irdelenmesi gerektiğini ve tarihsel ve ideolojik arka planda ataerkilliğin hangi saikler tarafından üretildiğini irdelemeye yönelmektedir.

Çalışmanın hem teorik çerçeveden beslenen ve tartışma yürüten bir hüviyete sahip olması hem de saha çalışmasından beslenen bir yanı olması Güloğlu’nun söylemlerini güçlendirmektedir. Baba Destek Programı (BADEP)’ni içselleştiren babalar ile görüşme yapılması ise programın iyiye doğru bir dönüşümü sağladığını ortaya çıkartmıştır. Şiddetten uzak, güven sağlayan, empati yapan, ikna edebilen, kaliteli zaman geçirebilen, disiplinden faydalanan bir otorite türü geliştiğini göstermektedir. Bu otorite stratejileri babaların artık çağın gerekliliklerine uyduğunu da gösterebilmektedir. Güloğlu, pek çok tartışmaya yol açabilecek bir konuda hem teorik olarak hem de saha çalışmasıyla literatüre önemli bir katkı sağlamıştır.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları: Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı

gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “Baba Otoritesi/Bir Aile Sosyolojisi Denemesi” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.